

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

С. О. Нікола, Ю. О. Ніколаєв

ЕКОНОМІКА СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

Методичний посібник

ОДЕСА
ОНУ
2014

УДК 338.46:364.013(075.8)
ББК 65.272-21я73
Н 631

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту інноваційної та
післядипломної освіти ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 10 від 20.05.2014 р.

Рецензенти:

Т. О. Журавльова, кандидат економічних наук, професор, зав. кафедрою економіки і моделювання ринкових відносин ІПО ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. К. Яковлєв, кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ІМЕМ ОНУ імені І. І. Мечникова.

Нікола С. О.

Н 631 Економіка соціальних служб : методичний посібник / С. О. Нікола, Ю. О. Ніколаєв. – Одеса : «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2014. – 136 с.

Методичний посібник підготовлений для студентів другого курсу Інституту інноваційної і післядипломної освіти спеціальності «соціальна робота»

УДК 338.46:364.013(075.8)
ББК 65.272-21я73

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Теоретичні засади економіки соціальних служб	10
Розділ 2. Планування економічного і соціального розвитку соціальних служб	21
Розділ 3. Організація економічної діяльності з соціального захисту населення	52
Розділ 4. Організація економічної діяльності та ефективності соціальних служб	57
Розділ 5. Економіка загальнопрофільних і спеціалізованих соціальних служб	63
Розділ 6. Бізнес-план соціальної служби	69
Тестові завдання	85
Теми рефератів	117
Питання до заліку	121
Список рекомендованої літератури	125
Додаток	127

ПЕРЕДМОВА

Економічне мислення є сучасником людського суспільства. Ще у творах древніх філософів (Аристотеля, Ксенофонта, Платона та ін.) представлені варіанти економічного буття.

Термін «економія» від грецького «ойкос» (будинок, господарство) і «номос» (правило, закон) розглядався спочатку як наука про домашнє господарство. У сучасних умовах економіка – це як би синонім категорії «ринкове господарство».

Економічна функція соціальних служб – це діяльність суб'єктів системи соціального захисту населення, спрямована на створення ресурсної бази, комплексу умов, що забезпечують засоби існування і розвитку особистості, сім'ї, спільності і суспільства в цілому. Вона складається з таких елементів, як формування та раціональний розподіл економічних ресурсів; контроль за їх ефективним використанням та ін.

У реалізації економічної функції щодо розв'язання проблем гідного існування людини беруть участь три суб'єкти: держава, суспільство і сама людина. У залежності від конкретної ситуації, кожний з них бере на себе більше чи менше навантаження.

Практика свідчить, що на сучасному етапі формування ринкових відносин у суспільстві першорядна роль у реалізації економічної функції соціальних служб належить державі.

Економіка соціальних служб – це економічна діяльність всієї структури соціального захисту населення з виробництва нематеріальних послуг.

Сфера виробництва нематеріальних послуг має специфічні особливості, які полягають у тому, що продукт (предмети споживання) цієї сфери виступає не у вигляді товару, а у вигляді певної діяльності (послуги), тобто праця надає послуги не в якості речі, а в якості діяльності. Тут не відбувається характерний для матеріально-речового виробництва перехід з форми діяльності в форму продукту, і процес виробництва послуг майже завжди збігається з процесом їх споживання.

Сфера нематеріальних послуг включає житлово-комунальні послуги, побутове обслуговування, охорону здоров'я, освіту, культуру, пасажирський автотранспорт і зв'язок, соціальне забезпечення і страхування, соціальне обслуговування та ін. Спільним для них є нематеріальний характер праці працівників, зайнятих в цих видах діяльності. Об'єднує ці галузі і їх безпосередня функціональна спрямованість на людину та соціальні умови її існування.

Разом з тим діяльність соціальних служб має принципові відмінності. Вона розглядається не тільки як діяльність з надання соціальної підтримки і послуг, але і як сукупність зусиль держави і недержавних формувань, спрямованих на проведення справедливих соціальних перетворень у суспільстві в інтересах всіх його членів – і особливо тих, хто з об'єктивних причин не може сам забезпечити собі гідний рівень життя.

У період поточної соціально-економічної кризи зростає число тих, кому об'єктивно необхідна підтримка держави. У той же час, роздержавлення і множинність форм власності призвели до значного скорочення ресурсних можливостей держави для задоволення соціальних потреб найбільш вразливих верств населення. І це стало ще однією особливістю економіки соціальних служб на сучасному етапі.

Предмет вивчення курсу «Економіка соціальних служб» – це закономірності економічних процесів у соціальній сфері та системі соціального захисту населення, вплив економічних факторів на соціальне благополуччя суспільства в цілому, окремих соціальних груп і прошарків і на кожного конкретного індивіда в умовах сучасної соціально-економічної кризи.

Економіка соціальних служб вивчає економічні відносини між членами суспільства (як окремих індивідів, так і їх груп) як з державою та іншими ланками політичної системи, так і між собою.

Діяльність соціальних служб ґрунтується на економіці як матеріальній основі суспільства. Це особливо важливо зараз, в кризовий період, коли спостерігається падіння обсягів виробництва, зростання безробіття, інфляція,

зростання вартості всіх видів товарів і послуг. І як результат – суттєве, постійне зниження рівня життя і його якості, зростання кількості соціально незахищених громадян і зубожіння великих мас населення. В умовах, коли економіка держави є матеріальною основою розв'язання соціальних завдань, кожна людина почуватиме себе захищеною, якщо вона володіє реальною власністю.

Курс «Економіка соціальних служб» ставить завдання вивчити економічні зв'язки в соціальному організмі суспільства, їх зміну в кризовий період, спрямованість на соціальний захист тих верств населення, у яких ущемлені економічні, політичні та інші соціальні права; вплив ринкових відносин на соціальний організм суспільства в цілому; процеси, що відбуваються в економіці, та їх вплив на соціальне життя суспільства, його окремих соціальних груп та його членів, сімей в суспільстві та індивідів у сім'ї.

Економічні відносини в суспільстві прямо впливають на соціальне життя окремих його членів. Особливо сильний вплив мають відносини, пов'язані з засобами виробництва, відчуженням найманих працівників від засобів виробництва і т.д. Відчуження від засобів виробництва призводить до проблем зайнятості та безробіття, економічної та соціальної стратифікації суспільства, економічних і соціальних проблем у родині, до економічної експлуатації.

Реалізація політики соціальної захищеності населення – завдання соціальних служб. При цьому все більш зростає значення соціального страхування, соціальних гарантій у сфері охорони здоров'я, освіти, на випадок старості, втрати працездатності і т.д.

Економіка соціальних служб використовує загальні категорії економічної теорії на всіх чотирьох фазах суспільного відтворення: у виробництві, розподілі, обміні, споживанні.

У реалізації особистісних і суспільних інтересів приділяється особлива увага аналізу вирішальної області життєдіяльності людей – сфері виробництва і розподілу життєвих благ в умовах формування ринкових відносин.

Виробництво матеріальних благ – основа життя людини і суспільства.

Розподіл як категорія економічної науки – це не тільки розподіл результатів суспільного виробництва. Це і розподіл ресурсів, або факторів виробництва. У цьому сенсі розподіл у суспільстві залежить від інституту власності, тому що фактори виробництва належать їх власникам.

Становлення ринкової системи господарювання і формування на цій основі прошарку власників посилює вплив принципу розподілу згідно з обсягом нагромадженого майна. При цьому, формування власних прибутків населення невідворотно сприяє зростанню диференціації доходів, поглибленню економічного та соціального розшарування суспільства. І це потребує системного державного втручання для подолання соціальної напруженості, формування системи соціально-економічної підтримки найбільш вразливих категорій населення.

Основна цільова функція перерозподілу внутрішнього валового продукту держави полягає в нівелюванні економічних відмінностей в цілях забезпечення більш сприятливих умов життєдіяльності більшості населення. Формою реалізації такої мети виступають: перерозподіл продуктів і послуг, трансфертні платежі, а також державні програми зі стабілізації доходів.

На основі державних програм соціально-економічної допомоги, здійснюється забезпечення конституційних прав громадян: безкоштовна освіта і медичне обслуговування, утримання престарілих та непрацездатних, підтримка материнства і дитинства та ін. Ступінь їх задоволення визначається сформованим в даних умовах рівнем економічного розвитку та ціннісними установками суспільства.

Діяльність держави з регулювання розподільчих процесів здійснюється за трьома основними напрямками.

Перший напрямок – це коли частина одержуваних населенням надходжень знаходиться в залежності від результатів праці, але з урахуванням ступеня задоволення потреб для життєзабезпечення.

Другий напрямок характеризується тим, що на першому місці виступає розмір потреб, на задоволення яких спрямовують ці виплати: дитячі посібники, доплати на спеціалізоване лікування і т.д.

Особливість третього напрямку державної підтримки виражається у формі пілг і послуг законодавчо визначеним категоріям населення через відповідні установи невиробничої сфери.

Програми соціально-економічної підтримки покликані пом'якшити розбіжності у рівні доходів, пов'язані з причинами, що знаходяться поза процесами праці.

Економіка соціальних служб, залишаючись в рамках загальної економічної теорії, займається вивченням її впливу на життєзабезпечення людей, визначення державних стандартів соціальної підтримки нужденних, які залежать не тільки від економічних, але й політичних, історичних, національних, етичних та інших норм життя суспільства.

Економічна категорія «життєзабезпечення населення» характеризується сукупністю якісних і кількісних характеристик відповідних продуктивних сил суспільства, соціально-економічних відносин в умовах функціонування і розвитку ринкової економіки.

У цьому сенсі представляє інтерес соціально-економічна модель системи життєзабезпечення населення.

Введення в науковий обіг і практику державного регулювання сучасного ринкового господарства економічної категорії «система життєзабезпечення» населення є теоретично виправданим і дозволить державі більш компетентно забезпечувати формування в Україні високорозвиненого, соціально справедливого суспільства.

Для економіки соціальних служб як навчальної дисципліни найбільш характерними функціями є: пізнавальна, методологічна, практична. Мета цих функцій – аналіз економічних проблем та їх впливу на соціальне благополуччя суспільства.

З точки зору об'єкта дослідження, розділи курсу розглядають різні аспекти, пов'язані з мікро- і макроекономікою як двома аспектами концепції соціального захисту населення. З одного боку, вони передбачають створення умов для самозабезпечення, а з іншого – допомогу тим, хто об'єктивно не може створити собі нормальний рівень життя.

З мікроекономікою пов'язаний аналіз причин, закономірностей та наслідків функціонування окремих соціальних суб'єктів в ринковій економіці (наприклад, соціальних підприємств і служб, сімейних виробничих колективів тощо). Макроекономіка розглядає сукупні показники прибутку, зайнятості, динаміки матеріального добробуту, визначає закономірності і соціальну спрямованість державної економічної політики.

Таким чином, предметом економіки соціальних служб є закономірності руху спрямованих у соціальну сферу матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, які використовуються у соціальній сфері для досягнення суспільно і особисто обумовлених цілей її функціонування і розвитку.

Економіка соціальних служб спирається на економічну теорію як методологічну основу. Вона реалізує функції планування, функціонування та ресурсного забезпечення соціальної сфери, ступені соціального захисту населення; вивчає економічні зв'язки між державою, соціальними групами і індивідами на основі пізнання закономірностей економічних процесів і використання законів економіки в практиці роботи соціальних служб.

На професійному рівні економіка соціальних служб покликана відповісти на питання: якими є шляхи підвищення ефективності ресурсних вкладень в діяльність соціальних служб і якими є критерії цієї ефективності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІКИ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

- 1.1. Сутність і функції економіки соціальних служб
- 1.2. Основні питання, принципи та проблеми економіки соціальних служб
- 1.3. Економічні закони та діяльність соціальних служб
- 1.4. Ринкове середовище діяльності соціальних служб
- 1.5. Попит і пропозиція на послуги соціальних служб

1.1. Сутність і функції економіки соціальних служб

Економіка соціальних служб – це наука про проблему оптимального вибору ресурсів і економічну поведінку людини. Це суспільна наука, яка вивчає поведінку людей і груп у виробництві, обміні і споживанні матеріальних благ з метою задоволення потреб при обмежених ресурсах.

Економіка соціальних служб – це наука про найкращі способи комбінування рідкісних, обмежених ресурсів з метою задоволення необмежених потреб людини.

У загальній системі наук економіка соціальних служб здійснює такі функції:

- Пізнавальна економіка соціальних служб повинна вивчати і пояснювати процеси і явища економічного життя суспільства;

- Практична – полягає у розробці принципів і методів національного господарювання, в науковому обґрунтуванні економічної стратегії здійснення реформ економічного життя;

- Прогнозно-прагматична – припускає розробку і виявлення наукових прогнозів і перспектив суспільного розвитку.

Виробництво слугує для задоволення потреб.

Потреби – це нестача будь-чого необхідного для підтримки життєдіяльності окремої людини, соціальної групи або суспільства в цілому.

Розрізняють такі основні види потреб:

- Матеріальні;
- Духовні;
- Соціальні.

Методи економічного дослідження:

- Позитивістський;
- Нормативістський;
- Метод наукової абстракції.

Позитивістський – означає перехід від фактів до теорії.

Нормативістський – означає зворотний рух.

Метод наукової абстракції – це уявне відволікання від несуттєвих сторін, властивостей, явищ і відшукування в них головного, найбільш суттєвого, тобто, досліджується сутність явища. В результаті виводяться економічні категорії, які виступають як теоретичне відзеркалення реальних сторін економіки. Приклад: прибуток, ціна, гроші.

1.2. Основні питання, принципи та проблеми економіки соціальних служб

До основних питань, які вивчає економіка соціальних служб, відносяться:

1. Що виробляти;
2. Як виробляти;
3. Для кого виробляти.

Принципами сучасної економіки соціальних служб є інтеграція поглядів окремих економічних шкіл:

- Класичної;
- Неокласичної;
- Кейнсіанської;
- Монетаристської;
- Інституційно-соціологічної.

До основних проблем економіки соціальних служб можна віднести наступні:

1. Проблема обмеженості економічних ресурсів;
2. Проблема економічного зростання.

Економічні ресурси – це сукупність різних елементів виробництва, які можуть бути використані в процесі створення матеріальних і духовних благ і послуг.

До основних видів економічних ресурсів відносяться:

- Праця;
- Капітал;
- Земля;
- Підприємницькі здібності.

1.3. Економічні закони та діяльність соціальних служб

Всі економічні явища і процеси розвиваються під впливом економічних законів.

Економічний закон – це найбільш суттєві, стійкі, постійно повторювані причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності.

Економічні закони класифікують по групах:

- Специфічні – це закони розвитку конкретно-історичних форм господарювання. Приклад: Закони товарного виробництва.

- Загальні – це закони, властиві всім історичним епохам, вони пов'язують їх в єдиний історичний процес поступального розвитку. Приклад: Закон узвиштя потреб, закон суспільного поділу праці.

Економічна система – являє собою сукупність економічних агентів, що діють відповідно з двома основними ознаками, якими характеризується економічна система:

1. Пануюча форма власності на засоби виробництва;

2. Панівний координаційний механізм, який з'єднує дію всіх економічних агентів.

Розрізняють такі основні типи економічних систем:

1. Традиційна економіка – в якій всі основні економічні проблеми вирішувалися тими способами і методами, які протягом століть передавалися з покоління в покоління. Панувала в наступних суспільно-економічних формаціях:

- а) первіснообщинний лад;
- б) рабовласницький;
- в) феодално-кріпосницький лад.

2. Ринкова економіка – в якій всі основні економічні проблеми вирішуються на ринку шляхом вільної взаємодії продавця і покупця.

3. Командна економіка – в якій всі економічні проблеми вирішуються методами, зазначеними командним центром (економіка колишнього СРСР).

4. Сучасна змішана економіка – в якій держава активно втручається у функціонування вільного ринку.

1.4. Ринкове середовище діяльності соціальних служб

Ринок – це сфера обміну, організована за законами товарного виробництва та відносин, сфера обміну між собою виробників і споживачів продукції в межах країни і за її межами.

Об'єктами ринку є: товари, гроші, послуги, чинники виробництва (земля, праця, капітал).

Суб'єктами ринку є: продавці і покупці. Продавцем виступає держава.

Функції ринку:

1) Регулююча – це регулювання співвідношення попиту та пропозиції, які впливають на ціну, вона дозволяє давати відповідь на питання: що? як? і для кого виробляти? – Тобто, дозволяє зробити вибір: яким саме способом спожити той чи інший товар або ресурс.

2) Ціноутворююча – реалізується в точці співпадіння попиту та пропозиції, а також завдяки дії сил конкуренції, в результаті чого складаються ціни на товари та послуги, які регулюють зміни у виробництві і потребах.

3) Стимулююча – за допомогою цін ринок стимулює освоєння досягнень науково-технічного прогресу, підвищення якості, розширення асортименту товарів і послуг.

4) Промислова – за допомогою ринку одержувані суб'єктами ринку доходи, а також фактори виробництва, якими вони володіють, перерозподіляються між собою.

5) Інформаційна – ринок являє собою багате джерело інформації господарюючим суб'єктам про якість тих товарів і послуг, які поставляються на ринок.

6) Посередницька – ринок дозволяє відокремленим виробникам в умовах глибокого суспільного поділу праці обмінюватися результатом своїх дій, а продавцю надається можливість вибирати відповідного покупця.

7) Сануюча – ринок очищує суспільне виробництво від економічно слабких господарських одиниць, і разом з тим, заохочує розвиток найбільш ефективних.

Умови існування ринку:

- 1) економічна свобода суб'єктів;
- 2) вільні ринкові ціни;
- 3) конкуренція;
- 4) стійка грошова і фінансова система;
- 5) стабільна політична обстановка.

Структура ринку – це внутрішня будова розташування окремих елементів ринку (виробники, споживачі, посередники).

У ринковій структурі виділяють наступні види ринків:

1) Ринки товарів і послуг – включає ринки послуг, товарів, житлової нерухомості.

2) Ринки факторів виробництва, до складу яких входять ринки: знарядь праці, сировини і матеріалів, енергетичних ресурсів, промислової нерухомості.

3) Фінансовий ринок – включає ринки цінних паперів, капіталу, кредитів, інвестицій.

4) Ринки інтелектуального продукту, де в якості об'єктів купівлі-продажу виступають інновації, винаходи, інформаційні послуги, твори літератури і мистецтва.

5) Ринки робочої сили – ринок трудових ресурсів.

Сегментація ринку – це поділ споживачів певного товару на окремі групи, що пред'являють до товару неоднакові вимоги.

Інфраструктура ринку – це сукупність інститутів, систем, служб, підприємств, організацій, що обслуговують ринок і виконують функції із забезпечення нормального режиму його функціонування.

Основні елементи інфраструктури ринку: біржі, аукціони, ярмарки, банки, центри зайнятості, податкова система, система страхування, рекламні агентства, митна система, профспілки.

Основні функції інфраструктури ринку:

1) Полегшення учасникам ринкових відносин реалізації їх інтересів, економія засобів і зниження витрат у ході проведення різних економічних операцій.

2) Підвищення ефективності та оперативності роботи учасників ринкових відносин на основі спеціалізації.

3) Організаційне оформлення ринкових відносин.

4) Полегшення юридичного та економічного контролю, державного та громадського регулювання господарської діяльності.

Переваги та недоліки ринку:

Переваги: Конкурентний ринок виконує розподільчу і стимулюючу функцію. Він сприяє ефективному розподілу ресурсів, направляє їх у виробництво тих товарів і послуг, яких суспільство найбільше потребує. Він стимулює розробку і впровадження найбільш ефективних технологій

виробництва, забезпечуючи суспільство необхідними товарами, створеними в найбільшій кількості, з наявних ресурсів. Тим самим стихійно забезпечується максимально можлива економічна ефективність.

Конкурентний ринок створює матеріальну зацікавленість всіх учасників в задоволенні їх потреб. В цілому, ринок через конкурентне ціноутворення забезпечує збалансованість економіки, виробництва і споживання.

Недоліки: Ринок породжує нерівний розподіл доходів, неповне задоволення соціальних потреб, і неможливість задовольнити потреби будь-якої людини.

Ринкова економіка враховує лише індивідуальні потреби, але існує багато потреб у таких товарах і послугах, виробництво яких не може фінансуватися індивідами за допомогою ринку.

1.5. Попит і пропозиція на послуги соціальних служб

Ринковий механізм є співвідношенням попиту та пропозиції. Це механізм формування цін та розподілу ресурсів, взаємодії суб'єктів ринку з приводу встановлення цін, обсягу виробництва та реалізації товару.

Попит – сукупне поняття, що описує фактичних і потенційних покупців товару; це означає, що попит проявляється як форма потреб людей, забезпечених грошовим еквівалентом.

Види попиту:

- Нерегулярний попит (ґрунтується на тимчасовій потребі);
- Нераціональний попит (на антисоціальні товари);
- Негативний попит (коли більша частина ринку недолюблює товар);
- Прихований попит (коли товару недостатньо);
- Падаючий попит (зниження потреби);
- Реалізований;
- Незадоволений;
- Престижний;

- Ажіотажний.

Пропозиція – це термін, використовуваний для опису поведінки фактичних і потенційних виробників товарів, тобто, це сума товарів, що виробляються.

Ціна - грошовий вираз вартості, цінності товару.

Конкуренція – суперництво, боротьба між виробниками за найбільш вигідні умови виробництва і збуту. Всі перераховані елементи є частиною ринкового механізму, а їх взаємодія нерозривно пов'язана між собою.

Обсяг попиту – кількість товару, який споживачі згодні купити.

Ціна попиту – це максимальна ціна, яку покупці готові заплатити за товар.

Залежність обсягу попиту від цін встановлюється законом попиту.

Закон попиту встановлює зворотну залежність між цінами і кількістю товарів, які будуть куплені при кожній даній ціні.

Зворотна залежність пояснюється наступними причинами:

1) зниження цін збільшує кількість покупців, розширює купівельну спроможність покупців;

2) насичення ринку призводить до зниження корисності товару, тому покупці згодні купувати товар за нижчими цінами;

3) зниження цін призводить до розширення купівельної спроможності покупців;

4) зміна попиту обумовлюється наступними факторами:

- Доходи споживачів (зростає попит на товари);

- Споживчі смаки і переваги (реклама);

- Ціни на зв'язані товари – це взаємодоповнюючі товари (сік, мінеральна вода);

- Споживчі очікування – це можливість підвищення цін в майбутньому, може спонукати споживачів купувати більше товарів вже сьогодні.

Залежність величини попиту від факторів, що його визначають, називається функцією попиту.

У функції попиту є так звана еластичність – відсоткова зміна значення функції в результаті певної зміни попиту.

Розрізняють декілька видів еластичності: еластичність попиту за ціною, за доходом, перехресна еластичність.

Еластичність попиту за ціною – визначається як частка від ділення відсоткової величини попиту на процентну зміну ціни.

Якщо коефіцієнт більше 1, то попит є еластичним, а значить зміна ціни веде до більшої зміни величини попиту.

Якщо коефіцієнт менше 1, то попит є нееластичним, а значить зміна ціни веде до меншої зміни величини попиту.

Одинична еластичність попиту – має місце, коли коефіцієнт дорівнює 1.

Коефіцієнт попиту за доходом – показує ступінь реакції величини попиту на товар при зміні величини доходу споживача.

Коефіцієнт перехресної еластичності – це ступінь реакції величини попиту на товар при зміні цін на інші товари.

Величина пропозиції – це та кількість товару, яку готові продати продавці.

Ціна пропозиції – це мінімальна ціна, за якою продавці готові продати певну кількість товару.

Пропозиція являє собою функцію, що виражає залежність величини обсягу пропозиції від ціни.

Величина пропозиції – це кількість одиниць певного товару, яку окремий виробник чи всі виробники готові виробити за даною ціною.

Величина пропозиції залежить від наступних факторів:

1. Ціни на виробничі ресурси.
2. Зміна в технології виробництва.
3. Державна політика в галузі оподаткування та субсидування.
4. Очікування – зміна ціни продукту в майбутньому, яка може вплинути на виробника, – а саме: на його бажання поставити на ринок свій товар.

Еластичність пропозиції вимірює ступінь зміни величини пропозиції залежно від зміни ціни. Залежить від ряду чинників: резерви виробничих потужностей, рівень товарних запасів, кількість часу виробників для реагування на зміну ціни.

При оцінці еластичності пропонують розглядати наступні часові періоди:

1) Миттєвий період – характеризується тим, що реалізації підлягає вже вироблений товар.

2) Короткостроковий період – період, недостатній для здійснення будь-яких змін в обсязі продукції.

3) Середньостроковий період – достатній для розширення або скорочення виробництва на вже існуючих виробничих потужностях, але недостатній для введення нових потужностей.

4) Довгостроковий період – характеризується тим, що виробник взмозі змінювати свої виробничі потужності відповідно до потреб ринку.

За ступенем еластичності, пропозицію підрозділяють на:

1) Повністю еластичну пропозицію.

2) Відносно еластичну пропозицію.

3) Пропозицію одиничної еластичності.

4) Відносно нееластичну пропозицію.

5) Жорстко або абсолютно нееластичну пропозицію.

Ринок – це механізм взаємодії покупців і продавців, що передбачає певне співвідношення попиту і пропозиції.

Якщо інтереси виробників і споживачів збігаються, досягається рівновага ринку.

Рівновага – це закон для кожного конкретного ринку, завдяки якому досягається економічна рівновага системи в цілому. В силу збільшення або зменшення попиту та пропозиції, відбувається зміна в рівноважних кількостях попиту та пропозиції.

В результаті взаємодії попиту та пропозиції, встановлюється ринкова ціна, і вона фіксується в точці перетину кривих попиту та пропозиції.

Якщо ринкова ціна вище рівноважної, то спостерігається надлишок товару на ринку.

Якщо на ринку ціна нижче рівноважної, то спостерігається дефіцит товару.

На попит і пропозицію впливають нецінові чинники.

Зменшення попиту під впливом нецінових факторів веде до падіння рівноважної ціни і обсягу угод на ринку.

Збільшення попиту під впливом нецінових факторів підвищує рівноважну ціну і обсяг угод на ринку.

Зменшення пропозиції під впливом нецінових факторів веде до підвищення рівноважної ціни і скорочення обсягу угод на ринку.

Збільшення пропозиції під впливом нецінових факторів веде до падіння рівноважної ціни і збільшення обсягу операцій на ринку.

РОЗДІЛ 2

ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

- 2.1. Державне економічне регулювання діяльності суб'єктів господарювання
- 2.2. Методологічні основи планування
- 2.3. Стратегія розвитку установи
- 2.4. Тактичне й оперативне планування

2.1. Державне економічне регулювання діяльності суб'єктів господарювання

Будь-яка держава виконує низку функцій, що з них першочерговою та визначальною є функція регулювання економіки, тобто ступінь втручання держави в процеси формування стратегії і тактики розвитку народного господарства в цілому, його окремих ланок, включаючи підприємства та інші суб'єкти господарювання. Метою державного регулювання економіки є досягнення найбільш ефективного економічного, соціального, наукового й культурного розвитку країни. Таке регулювання здійснюється як економічними, так і адміністративними методами. Їх слід органічно поєднувати, виходячи з того, якою мірою адміністративне регулювання відповідає вимогам об'єктивного розвитку сучасного стану економіки.

Основними принципами державного регулювання економіки заведено вважати: по-перше, мінімальне втручання державних органів у економічні процеси (виконання ними лише тих функцій, які не можуть виконувати самі суб'єкти ринкових відносин); по-друге, вплив відповідних владних структур на розвиток соціально-економічних процесів за допомогою встановлюваних державою економічних регуляторів і нормативів.

Зміст і форма практичної реалізації названих методів і принципів державного регулювання економіки знаходять відображення у певній сукупності виконуваних державою економічних функцій (рис. 2.1).

Обов'язковою передумовою державного регулювання економіки є створення необхідної правової бази. Правову основу такого регулювання становлять законодавчі та нормативні акти, котрі визначають порядок формування і функціонування елементів ринкового господарства.

Одна з головних функцій держави полягає в розробці та сприянні здійсненню стратегії економічного і соціального розвитку. Стратегічні напрямки розвитку економіки мають бути визначені в процесі макроекономічного планування, котре треба визнати центральною ланкою державного регулювання. Таке планування має передбачати: по-перше, досягнення цілей і розв'язання завдань, які не можуть бути досягнуті та розв'язані нижчими структурними ланками; по-друге, перехід від галузевого до територіального комплексного управління економікою з відданням переваги органічній взаємодії економічного й соціального прогресу; по-третє, сприяння формуванню нового господарського механізму, основною метою якого мають стати узгодження та реалізація інтересів усіх суб'єктів власності з орієнтацією на досягнення цілей більшості; по-четверте, формування плану як певної сукупності цільових комплексних програм, межі та етапи реалізації яких визначаються їхнім спрямуванням та змістом.

Дуже вагомою функцією держави у сфері управління економікою має стати регулювання інноваційних процесів та інвестиційної діяльності. Це зрозуміло, оскільки економічний розвиток кожної країни є наслідком її науково-технічного прогресу й відбувається насамперед через науково-технічні та організаційні інновації. Саме вони, як локомотиви, тягнуть за собою модернізацію та перебудову всієї економіки.

З метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики здійснюється управління інвестиційною діяльністю. Державне регулювання

інвестиційної діяльності включає як пряме управління інвестиціями, так і визначення державою належних економічних передумов для цієї діяльності.

Важливою економічною функцією будь-якої держави є перерозподіл консолідованих (централізованих) доходів і ресурсів, стабілізація економіки й соціальний захист населення з метою сприяння збалансованому й стабільному розвитку соціальної сфери та нормальному життєзабезпеченню всіх верств суспільства і сфер його діяльності. Практична реалізація цієї функції передбачає: встановлення мінімальних розмірів заробітної плати і пенсій; трансфертні платежі (допомога багатодітним сім'ям, безробітним тощо); надання неподільних суспільних благ і послуг (шляхи сполучення, зв'язок, комунальні послуги тощо); регулювання цін; надання податкових пільг і застосування особливих податків (відрахувань); регулювання гранично допустимих розмірів інфляції та безробіття; забезпечення функціонування на належному рівні освіти, науки, культури, охорони здоров'я, збройних сил, владних структур тощо через (переважно) безпосереднє бюджетне фінансування й матеріально-технічне постачання.

Варто назвати окремо ще одну дуже важливу соціально-економічну функцію держави – моніторинг і регулювання процесів охорони і відтворення навколишнього природного середовища. Визначальними елементами обґрунтованої та далекоглядної екологічної політики держави мають бути: по-перше, гарантування екологічної безпеки, охорона та ефективне використання довкілля на засаді багатоманітності форм власності й прав користування відповідними видами природних ресурсів; по-друге, створення необхідних соціально-економічних умов для сприятливого спілкування людини з навколишнім природним середовищем; по-третє, опрацювання довгострокових і поточних екологічних програм, що передбачають не лише постійний моніторинг стану довкілля та здоров'я людини, а й низку заходів для ощадливого використання і відтворення природних ресурсів.

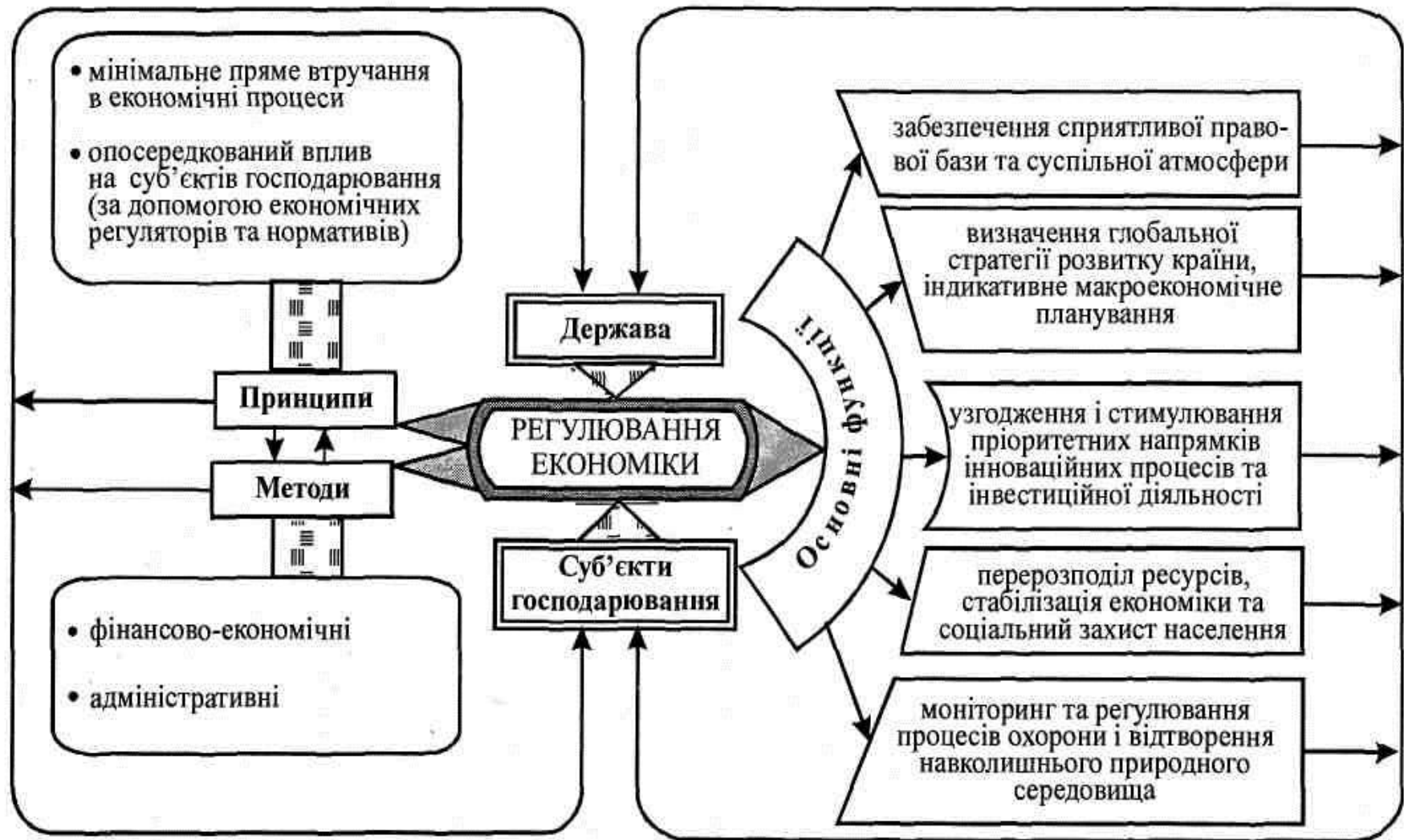

Рис 2.1. Економічні функції держави

Визначальним елементом сучасного ринкового господарства є фінансова й кредитна політика держави, яка має забезпечувати регулювання стану ринкового середовища, нормальний перебіг економічних і соціальних процесів, повне задоволення суспільних потреб у фінансових ресурсах.

Цільові настанови прогнозів, планів і програм реалізуються переважно через фінансові засоби регулювання і передусім через *бюджетне планування* (державний бюджет і національні цільові фонди).

Державний бюджет – це затверджений у законодавчому порядку розпис доходів і видатків держави здебільшого на один рік. Сукупність визначених у бюджеті доходів разом з відповідними цільовими чи спеціальними фондами (до них в Україні, зокрема, належать фонди: пенсійний, зайнятості, нещасних випадків на виробництві тощо) характеризує консолідований розмір *фінансових ресурсів*, які має держава й котрі вона може витратити на різні потреби. Отже, бюджетне планування як важливий елемент фінансової політики держави, за своїм змістом відображає процес формування та використання загального обсягу фінансових ресурсів держави і її окремих адміністративно-територіальних одиниць (у тім числі місцевих).

Основним джерелом формування державного бюджету України є її національний дохід – заново створена вартість, що є тією частиною вартості сукупного суспільного продукту, яка залишається після відшкодування матеріальних витрат: предметів і засобів праці (у розмірі їхньої амортизації). При цьому використовуються різні *методи формування дохідної частини* державного бюджету. Найбільш вагомими за обсягом для України є методи формування бюджету через систему оподаткування юридичних і фізичних осіб, надходжень від зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання та від приватизації державних підприємств (організацій), внесків підприємств та організацій у спеціальні загальнодержавні фонди. До акумульованих прибутків держбюджету також відносять: відрахування на геологорозвідувальні роботи; централізацію певної частини амортизаційних відрахувань; кошти від продажу військового майна; різні збори та інші неподаткові доходи.

Напрямки використання ресурсів (видатків) державного бюджету в цілому є заздалегідь передбаченими. За обсягом (часткою в загальних видатках) головними з них визнають: фінансування народного господарства, включаючи розвиток пріоритетних галузей та структурну перебудову економіки, наукових і соціально-культурних установ, оборони; здійснення заходів із соціального захисту населення. У державному бюджеті також виокремлюють видатки на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, утримання владних структур, субвенції місцевим бюджетам, поповнення оборотної касової готівки, створення резерву Кабінету Міністрів України.

Добре налагоджені й розвинуті ринкові взаємовідносини між суб'єктами господарювання можливі за активно діючої *грошово-кредитної системи*, яка має забезпечувати ефективне управління грошовим обігом і кредитом. Якщо грошова підсистема – це встановлена державою форма організації грошового обігу, то кредитна відображає сукупність кредитних відносин та інститутів, котрі організують функціонування цих відносин. Кредитними називають ті відносини, що складаються з приводу мобілізації тимчасово вільних грошових коштів підприємств (організацій), бюджету та населення.

Кредит характеризує економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк зі сплатою заздалегідь встановленого відсотка за користування нею. Кредитування здійснюється на певних засадах: точне встановлення строку повернення, цільовий характер, належне матеріальне забезпечення та плата за користування. У всіх країнах, незалежно від міри розвитку ринкових відносин, існують три форми кредиту – державний, банківський і комерційний.

Державний кредит – особлива кредитна форма, коли позичальником або кредитором є держава чи місцеві органи влади, а сам кредит набуває вигляду цінних паперів, які реалізуються в основному фінансово-кредитними установами, – облігації, скарбницькі зобов'язання, сертифікати ощадного банку. Державний кредит використовується для покриття частки державних видатків

та регулювання економічних процесів, особливо якщо державний бюджет є дефіцитним.

Найбільш поширеною формою надання грошових коштів (готівкою та безготівково) у тимчасове користування юридичним та фізичним особам і державі є *банківський кредит*. За можливими класифікаційними ознаками виокремлюють відповідні види банківського кредиту (табл. 2.1). Більшість позичок, що їх надають банки, мають забезпечення, тобто видаються кредитором під заставу майна клієнта. Це зумовлено можливим ризиком кредитора зазнати збитків за неспроможності боржника повернути позичку в строк. Надання незабезпечених кредитів – це вияв особливої довіри банку до свого клієнта, котра виникає на підставі глибокого знання економічного становища позичальника. Незабезпеченими є також кредити банків, які надаються бюджету на покриття державного боргу, а також на покриття браку фінансових ресурсів окремих господарських комплексів.

Комерційний кредит – надається в товарній формі продавцями покупцям у вигляді відстрочки платежу за продані товари. Такий кредит оформляється векселем. У міжнародних економічних відносинах різновидом комерційного є фірмовий кредит; він відбиває грошово-кредитні відносини між фірмами або іншими господарськими суб'єктами різних країн і надається у вигляді поставки товарів (послуг) з відстрочкою платежу, а оформляється здебільшого переказним векселем (траттою) або відкритим рахунком.

До головних інструментів здійснення регулюючої функції держави щодо розвитку ринкових відносин в економіці належить *податкова система*, тобто сукупність податків, що стягуються в державі, методів їхнього розрахунку і стягнення, а також сукупність відповідних державних органів, які практично здійснюють цю специфічну діяльність. За побудови податкової системи важливо дотримуватись певних *принципів оподаткування*. Такими принципами є: стабільність; обов'язковість; соціальна справедливість за визначення й стягнення податків, зборів та обов'язкових платежів; передбачення відповідних пільг для окремих платників податків.

Види банківського кредиту за відповідними класифікаційними ознаками

Класифікаційні ознаки	Види кредиту
Економічна сфера застосування	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішній • Міжнародний
Рівень банківської системи	<ul style="list-style-type: none"> • Кредит центрального (національного) банку • Кредит комерційних банків
Форма суспільних потреб	<ul style="list-style-type: none"> • Виробничий • Споживчий
Характер витрат	<ul style="list-style-type: none"> • Кредит в оборотні фонди й фонди обігу • Кредит в основні фонди
Строк користування	<ul style="list-style-type: none"> • Короткостроковий (до одного року) • Середньостроковий (до п'яти років) • Довгостроковий (понад п'ять років)
Ступінь майнового забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечений • Незабезпечений (бланковий)

Згідно із законом «Про систему оподаткування» в Україні запроваджено низку податків, зборів та обов'язкових платежів. При цьому відповідні податки й платежі зараховуються частково або повністю до бюджетів різних рівнів (рис. 2.2).

З-поміж податкових надходжень та обов'язкових платежів у бюджет основними є податок на додану вартість (у середньому 50% цих надходжень), податок на прибуток (приблизно третина) та акцизний збір (решта).

Податок на додану вартість (ПДВ) – це та частина новоствореної вартості, що сплачується у державний бюджет на кожному етапі виробництва товарів (виконання робіт, надання послуг). Платники податку на додану вартість – це національні та іноземні суб'єкти підприємницької діяльності, які перебувають на території України. Об'єктами оподаткування є:

- для вітчизняних товарів – обороти з їхньої реалізації (окрім обсягу продажу за іноземну валюту);

- для імпортованих товарів – різниця між цінами їхньої реалізації за національну валюту України та їхньою митною (закупівельною) вартістю, перерахованою за курсом Національного банку України;

- для товарів (робіт, послуг), що їх реалізують посередники, – різниця між цінами продажу й цінами, за якими посередники розраховуються з постачальниками (включаючи суму податку на додану вартість).

Оподатковуваний оборот щодо реалізованих товарів обчислюється, виходячи з їхньої вартості за вільними, державними фіксованими та регульованими цінами, що включають податок на додану вартість за встановленою ставкою. До цього обороту включають акцизний збір та інші надбавки до цін, передбачені чинним законодавством, але не включають вартість заставної (зворотної) тари. Податок на додану вартість стягується в розмірі 20% оподаткованого обороту.

Від податку на додану вартість звільняються: 1) науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи, що проводяться за рахунок державного бюджету; 2) експорт товарів і зв'язаних з цим транспортних послуг, транзит іноземних вантажів через територію України; 3) вугілля та електроенергія; 4) вартість робіт з будівництва об'єктів соціальної сфери і житла; 5) театральні, видовищні, культурно-освітні та спортивні заходи.

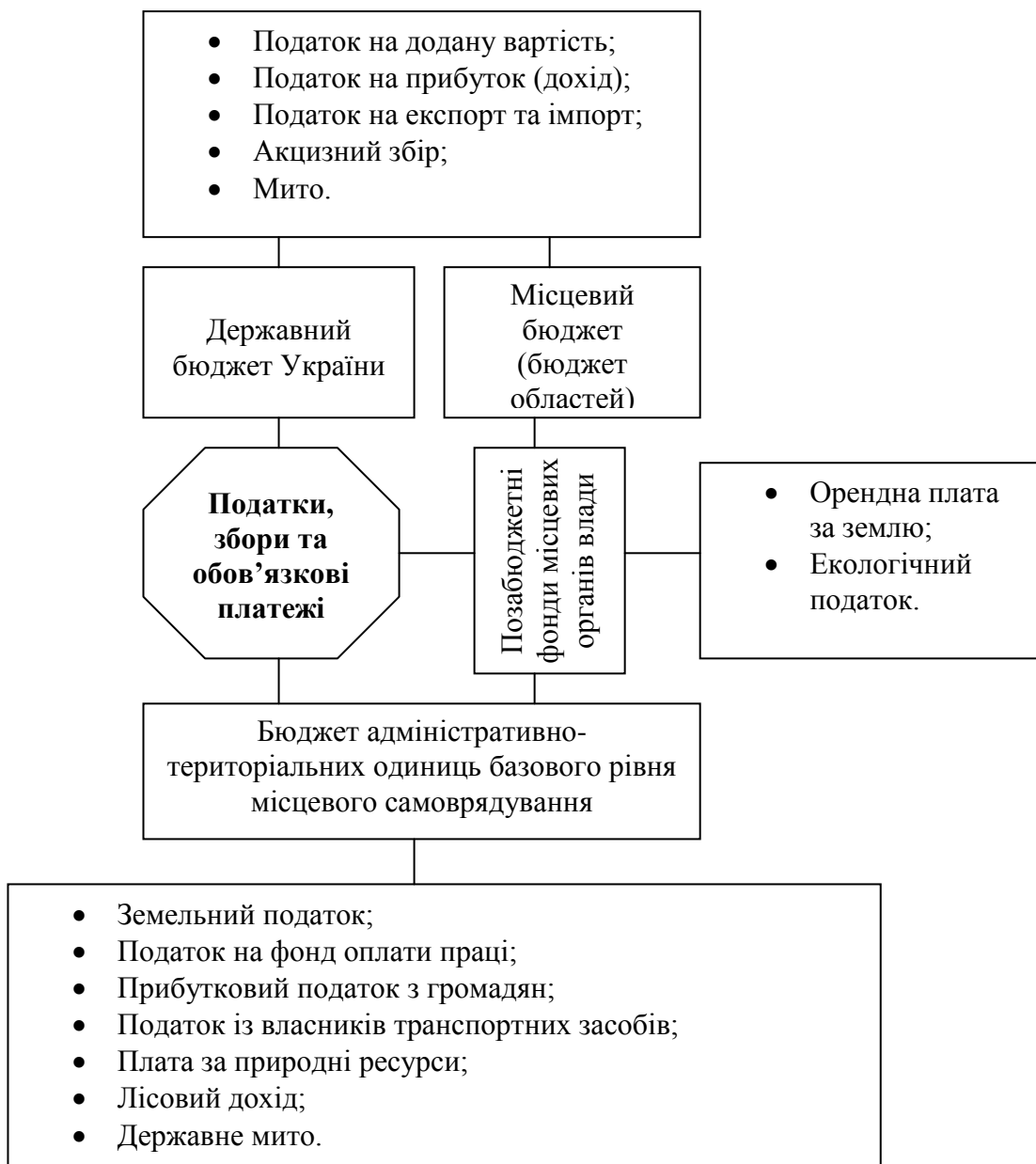

Рис. 2.2. Система загальнодержавних податків та розподіл коштів між бюджетами різних рівнів

Суб'єкти господарювання, які є юридичними особами та одержують доходи від комерційної діяльності, сплачують *податки на прибуток (дохід)*. За об'єкт оподаткування береться валовий прибуток підприємства, зменшений на суму рентних платежів, доходів від продажу цінних паперів та пайової участі в діяльності інших суб'єктів господарювання або валовий дохід, тобто сума доходів від реалізації продукції (робіт, послуг), інших матеріальних цінностей і майна, нематеріальних активів і доходів від позареалізаційних операцій. Ставки

податку на прибуток (дохід) підприємств та організацій коливаються в межах 15-30%, масових концертно-видовищних та спортивних заходів, відеосалонів, закладів грального бізнесу – 40-70% величини об'єкта оподаткування.

Оподатковуваний прибуток (дохід) зменшується на ту його частину, що використовується на: проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підготовку та освоєння нових прогресивних, екологічно чистих технологій і видів продукції (50% витрат); реконструкцію і модернізацію активної частини основних фондів, уведення нових потужностей (за умови повного використання власних амортизаційних відрахувань) та утримання об'єктів соціального призначення; створення через спеціально відкриті рахунки благодійних, екологічних і оздоровчих фондів (у розмірі не більше 2% оподаткованого прибутку чи доходу). Окрім цього, від сплати податку звільняються: 1) підприємства чи нові виробництва, створені спеціально для виготовлення нової техніки з використанням запатентованого винаходу, придбаної ліцензії, – протягом п'яти років; 2) підприємства, які виробляють нову продукцію, котра не виготовлялась іншими підприємствами України, чи котра може бути замінником імпортних машин і обладнання: у перший рік виробництва – повністю, на другий рік – на 50% від ставки податку; 3) малі підприємства протягом першого року функціонування – на 50% від ставки податку.

Акцизний збір – це непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари (продукцію), що включається до їхньої ціни. Платниками акцизного збору є суб'єкти підприємницької діяльності, які виробляють або імпортують підакцизну продукцію, а об'єктом оподаткування – обороти з реалізації відповідних видів продукції вітчизняного виробництва та митна вартість імпортних товарів, придбаних за іноземну валюту (крім тих, що обкладаються митним збором). Акцизний збір обчислюється у відсотках до обороту або у твердих сумах з одиниці реалізованої продукції за єдиними на всій території України ставками. До переліку товарів (продукції), за які сплачується акцизний збір, входять: лікєро-горілчані вироби, коньяк, вино, пиво; кава, шоколад; ікра

лососевих і осетрових риб, делікатесна продукція з цінних видів риби та морепродуктів; тютюнові вироби; легкові автомобілі; ювелірні вироби із золота та срібла, діаманти; хутрові вироби, одяг із натуральної шкіри; високоякісні вироби з кристалю та фарфору; килими й килимові вироби машинного виробництва; відеотехніка, кольорові телевізори. Залежно від виду товару (продукції), ставки акцизного збору становлять зараз від 20 до 85% вартості у відпускних цінах.

Варто назвати також деякі інші види податків і платежів. *Податок на експорт та імпорт* є формою вилучення в дохід держави чистого прибутку, утворюваного внаслідок різниці у рівнях зовнішньоторговельних і внутрішніх цін на окремі види товарів, які ввозяться на територію України або вивозяться з неї; його сплачують всі суб'єкти господарювання, що здійснюють зовнішньоторговельні операції. *Мито* справляється з вартості або обсягу товарів, що підлягають митному контролю на території України. *Плата за землю* визначається залежно від якості та розміщення земельної ділянки, виходячи з кадастрової її оцінки, та стягується у вигляді земельного податку або орендної плати з тих суб'єктів господарювання, яким землю надано у володіння або в користування. *Екологічний податок* сплачують усі підприємства й організації, що завдають шкоди довкіллю; він стягується за нормативами, встановлюваними Кабінетом Міністрів України залежно від рівня, обсягу й характеру забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів. *Державне мито* справляється з підприємств, організацій та громадян за документи й учинення юридично-правових дій.

2.2. Методологічні основи планування

Найважливішою функцією управління є планування. Планування є власне, процесом визначення цілей, що їх підприємство, організація або установа передбачає досягти за певний період, а також способів досягнення таких цілей.

Планування об'єднує структурні підрозділи спільною метою, надає всім процесам однонаправленості і скоординованості, що дає змогу найбільш повно й ефективно використовувати наявні ресурси, комплексно, якісно та своєчасно вирішувати різноманітні завдання управління.

За нових умов господарювання й переходу до ринкового регулювання, підприємство, організація або установа самостійно здійснює весь комплекс планової роботи. Надання самостійності установі означає не тільки відмову від повної регламентації «зверху» всієї його діяльності і надання установі широких прав щодо визначення та реалізації виробничої програми, шляхів розвитку виробництва, мотивації праці, а й усвідомлення важливості безперервного вивчення ринку та готовності нести відповідальність за кінцеві результати господарювання. Усе це має відбитися в планах діяльності установи. Відкрита система установи як його нова якість за ринкових умов і пряма залежність від взаємодії попиту та пропонування, зумовлює необхідність створення системи планування та управління установою, здатною швидко й ефективно реагувати на ринкові потреби.

Поряд із загальними принципами управління та планування (оскільки останнє є функцією першого) існують і специфічні принципи планування, а саме: цільова напрямленість (цілепокладання), системність, безперервність, збалансованість, оптимальність використання ресурсів, адекватність об'єкта та предмета планування.

- Найважливішим принципом планування є *вибір та обґрунтування цілей (цілепокладання), кінцевої мети, результатів діяльності установи*. Чітко визначені кінцеві цілі є вихідним пунктом планування. Беручи загалом, виокремлюють п'ять основних цілей (або груп цілей) підприємства, організації або установи:

- господарсько-економічну, зумовлену вимогами забезпечення високої ефективності виробничої системи, випуску суспільно необхідної конкретної продукції або надання послуг;

- виробничо-технологічну, що відображає основне функціональне призначення установи;
- науково-технічну, тобто постійне прискорення науково-технічного прогресу, що матеріалізується в постійному поліпшенні продукції та оновленні технічної бази виробництва;
- соціальну – якомога більш повне забезпечення матеріальних і духовних потреб працівників установи;
- екологічну – забезпечення вимоги відтворюваності ресурсів та виготовлення екологічно безпечної (чистої) продукції.

- Ефективність і реальність планів значною мірою залежить від ступеня реалізації *принципу системності*. Цей принцип передбачає, щоб планування охоплювало всі сфери діяльності установи, усі тенденції, зміни та зворотні зв'язки в її системі. Системний підхід треба використовувати для обґрунтування й розв'язування планових завдань на будь-якому рівні управління. За допомогою системного аналізу можна відповісти на такі важливі питання, як: визначення цілей та їхньої субординації, можливість знайдення альтернативних шляхів та способів досягнення цілей, що різняться за складністю, термінами реалізації, соціальними наслідками тощо.

- Важливою проблемою та вагомою передумовою реалістичності планування є забезпечення його безперервності. *Принцип*

безперервності означає:

- підтримування безперервної планової перспективи, формування й періодичну зміну горизонту планування, що залежить від загальних соціально-політичних та економічних передумов, темпів науково-технічного прогресу, тривалості впливу управлінських рішень, вірогідності передбачення майбутнього;
- взаємопогодження довго-, середньо- та короткострокових планів;
- своєчасне коригування перспективних і поточних планів, виходячи із одержаних сигналів щодо зовнішніх (регіон, економіка в цілому) та

внутрішніх (усередині самого підприємства) змін умов господарювання.

- Однією із найважливіших вимог до планових рішень є забезпечення *оптимальності використання застосовуваних ресурсів*. Використання ресурсів установи має орієнтуватись на потреби, умови та кон'юнктуру ринку, інтенсифікацію виробництва, запровадження досягнень науково-технічного прогресу, максимально повну реалізацію наявних резервів як суто виробничих, так і організаційних тощо.

- Важливою якісною характеристикою плану є його *збалансованість*, тобто необхідна та достатня кількісна відповідність між взаємозв'язаними розділами й показниками плану. Збалансованість – це визначальна умова обґрунтованості планів, реальності їхнього виконання. Головним її проявом є відповідність між потребами в ресурсах та наявністю таких.

За ринкових умов, коли постійно змінюється зовнішнє й внутрішнє середовище діяльності установи, украй важливо створити передумови для адекватної динамічної збалансованості та мобільності діяльності установи. Навіть ідеально збалансований за його складання план не гарантує, що в процесі виконання не виникне диспропорцій під впливом різноманітних чинників. Принцип збалансованості потребує також планування ресурсного забезпечення можливості швидкої та адекватної реакції на зміни в умовах господарювання.

- *Принцип адекватності системи планування* щодо об'єкта та умов його діяльності виходить із того, що, оскільки ринкове середовище зумовлює постійну зміну номенклатури продукції та послуг установи, його виробничої та організаційної структури, технологій і факторів діяльності, остільки методи планування, показники та розділи планів, організація самого процесу їхньої розробки підлягають постійному перегляду, а за необхідності – застосуванню поліпшених або принципово нових методів та процедур планування.

Залежно від тривалості планового періоду планування поділяється на перспективне й поточне.

Перспективне планування охоплює довгострокове (стратегічне) і середньострокове. Залежно від горизонту планування, перспективний план розробляється із різним ступенем деталізації.

Довгостроковий план виражає переважно стратегію розвитку установи, у ньому використано рішення, що стосуються сфер діяльності та вибору її напрямків. Він має більш концептуальний характер, а необхідний цифровий матеріал використовується лише для обґрунтування названих рішень. Найважливішими складовими середньострокового плану є детальна хронологізація проектів, повна номенклатура продукції, що виготовляється, конкретніші інвестиційні та фінансові показники.

Середньостроковий план – це, власне, деталізований стратегічний план на перші роки діяльності установи. Межа між довгостроковим і середньостроковим планами є дуже умовною і неоднозначною. Тривалість планового періоду залежить від ступеня визначеності умов діяльності установи, його структурної належності, загальної економічної ситуації в країні, вірогідності первинної інформації, якості її аналітичної обробки тощо.

Поточне планування полягає в розробці планів на всіх рівнях управління підприємством та за всіма напрямками його діяльності на більш короткі періоди (квартал, місяць). Різновидом поточного планування є оперативно-календарне планування, тобто календарне погодження виробничого процесу між структурними підрозділами з урахуванням послідовності та параметрів технологічного процесу.

Планування діяльності установи здійснюється за допомогою різних методів. Вибираючи ці методи, необхідно виходити з певних вимог до них. Методи планування мають:

по-перше, бути адекватними зовнішнім умовам господарювання, особливостям різних етапів процесу становлення та розвитку ринкових відносин;

по-друге, якнайповніше враховувати профіль діяльності об'єкта планування та різноманітні засоби досягнення основної мети – збільшення

прибутку; по-третє, відповідати видовим ознакам плану, що розробляється. Класифікацію найвідоміших методів планування наведено в табл. 2.2.

Ресурсний метод планування, виділений за ознакою «Вихідна позиція для розробки плану», із урахуванням ринкових умов господарювання та наявних ресурсів може застосовуватись за монопольного становища соціальної служби або за слабкої конкуренції. З посиленням конкурентної боротьби вихідною позицією, початковим моментом планування стають *потреби ринку, попит на продукцію (послуги)*. Установа самостійно виконує цілепокладання, визначає мету (цілі) діяльності і для її (їх) досягнення формує відповідні плани.

Залежно від позиції соціальної служби, на ринку застосовуються й різні принципи визначення кінцевого та проміжних значень планових показників. За монопольного становища, браку, загрози з боку конкурентів, установа може сподіватися, що розвиток у майбутньому відбуватиметься зі збереженням тих самих тенденцій. Відтак, проміжні та кінцеві (на кінець планового періоду) значення планових показників визначають *методом екстраполяції* – на підставі динаміки цих показників у минулому, припускаючи, що темпи і пропорції, досягнуті на момент розробки плану, буде збережено в майбутньому.

Принципово протилежним є *інтерполятивний метод*, за яким підприємство встановлює ціль для досягнення її в майбутньому і на цій підставі визначає тривалість планового періоду та проміжні планові показники. Тобто на протилежність поступальному рухові за екстраполяції інтерполятивний метод передбачає зворотний рух – від встановленої мети та відповідного кінцевого значення планових показників до обчислення проміжних їхніх величин.

Загальноживана класифікація методів планування та розвитку установ

Класифікаційні ознаки	Методи планування
Вихідна позиція для розробки плану	<ul style="list-style-type: none"> • Ресурсний (за можливостями) • Цільовий (за потребами)
Принципи визначення планових показників	<ul style="list-style-type: none"> • Естраполяційний • Інтерполяційний
Спосіб розрахунку планових показників	<ul style="list-style-type: none"> • Експериментально-статистичний (середніх показників) • Факторний
Узгодженість ресурсів та потреб	<ul style="list-style-type: none"> • Балансовий • Матричний
Варіантність планів	<ul style="list-style-type: none"> • Одноваріантний (інтуїтивний) • Поліваріантний • Економіко-математичної оптимізації
Спосіб виконання розрахункових	<ul style="list-style-type: none"> • Ручний • Механізований
Форма подання планових показників	<ul style="list-style-type: none"> • Табличний • Лінійно-графічний • Логіко-структурний (сітьовий)

Для визначення ступеня обґрунтованості показників важливим є виокремлення методів планування за способом розрахунку планових завдань.

Дослідно-статистичний (середніх показників) метод передбачає для встановлення планових показників використання фактичних статистичних даних за попередні роки, середніх величин. Більш обґрунтованим є *факторний метод планування*, згідно з яким планові значення показників визначають на підставі розрахунків впливу найважливіших чинників, що обумовлюють зміни цих показників. Факторні розрахунки (за окремими факторами) застосовуються

передовсім за планування ефективності виробництва (визначення можливих темпів зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції або послуг тощо).

Найбільш точним є *нормативний метод планування*, суть якого полягає в тім, що планові показники розраховуються на підставі прогресивних норм використання ресурсів із врахуванням їхніх змін в результаті впровадження організаційно-технічних заходів у плановому періоді. Зрозуміло, що застосування цього методу на підприємстві потребує створення відповідної нормативної бази.

Ув'язування потреб із необхідними ресурсами для їхнього задоволення, найліпше забезпечується за допомогою *балансового методу*. Його суть полягає в розробці спеціальних таблиць-балансів, в одній частині яких із різним ступенем деталізації показують всі напрямки витрачання ресурсів згідно з потребами, а в другій – джерела надходження цих ресурсів. Під час опрацювання балансу треба домогтися рівності між цими двома його частинами. Баланси на підприємстві розробляються для різних видів ресурсів (матеріальні, трудові, фінансові). *Матричний метод планування* є дальшим розвитком балансового методу і полягає в побудові моделей взаємозв'язків між виробничими підрозділами та показниками.

За сучасних умов господарювання треба розробляти не один, а кілька варіантів плану. Показники окремих розділів (найбільш важливих) мають бути оптимізовані за допомогою *економіко-математичного моделювання*.

На зміну традиційному ручному методу планування із застосуванням найпростіших обчислювальних засобів, прийшли сучасніші – механізовані й автоматизовані, з використанням настільних електронних обчислювачів, персональних комп'ютерів та складних електронно-обчислювальних машин (комплексів). Форма подання планових показників (у вигляді таблиць, рисунків, схем, сітьових графіків тощо) відбиває культуру планової діяльності підприємства.

2.3. Стратегія розвитку установи

Постійна мінливість ринкового середовища зумовила необхідність застосування стратегічного підходу до системи господарювання в установі. *Стратегія* – це генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для установи проблеми, її місію, головні цілі та розподіл ресурсів для їхнього досягнення. Вона формулює цілі та способи їхнього досягнення так, щоб указати установі певний (такий, що об'єднує всі його підрозділи) напрямок розвитку. За своїм змістом стратегія є довгостроковим плановим документом, результатом стратегічного планування.

Стратегічне планування – процес здійснення сукупності систематизованих та взаємоузгоджених робіт із визначення довгострокових (на певний період) цілей та напрямків діяльності установи. Основні його етапи показано на рис. 2.3.

Першим, найбільш суттєвим і визначальним рішенням за стратегічного планування є вибір цілей. Основну ціль установи заведено називати *місією*. Вибір місії установи здійснюється з урахуванням дії чинників зовнішнього середовища.

Виходячи із загальної місії, установи формулюють її інші *стратегічні цілі*. Реальність та ефективність стратегії установи буде забезпечено, якщо стратегічні цілі будуть: конкретними та вимірюваними; чітко зорієнтованими у часі (коли і якої цілі треба досягнути); досяжними, збалансованими, ресурсно забезпеченими; однонапрямленими та такими, що взаємно підтримують одна одну. При цьому бажано встановлювати цілі для кожного напрямку діяльності соціальної служби.

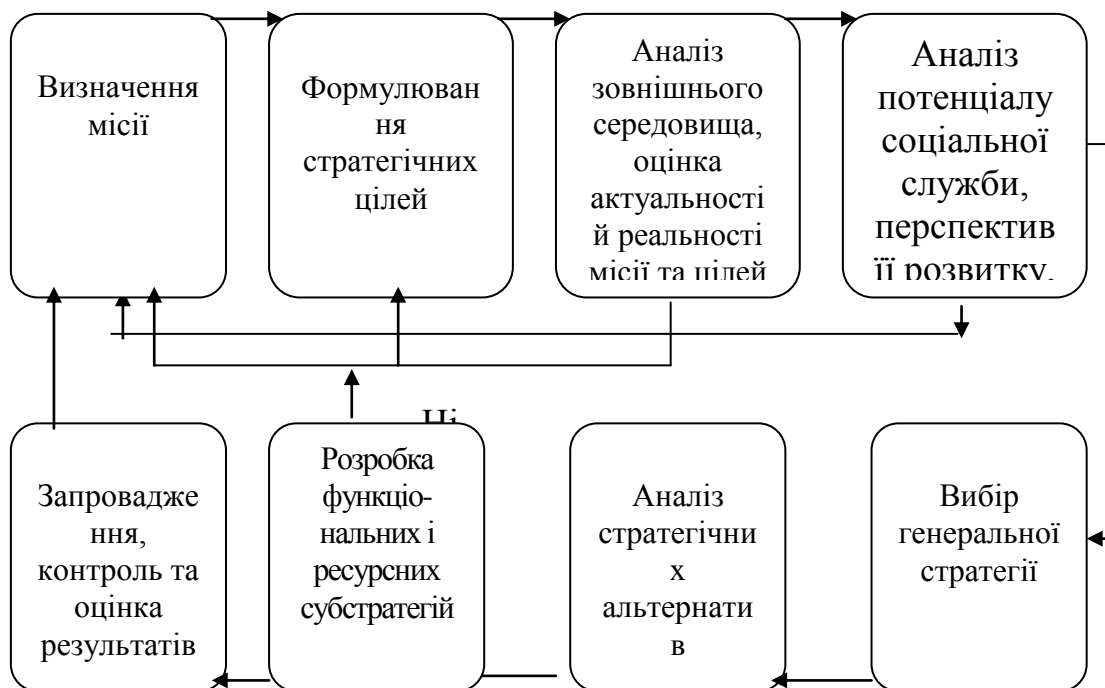

Рис. 2.3. Основні етапи стратегічного планування

Після визначення місії та цілей починається *діагностичний етап стратегічного планування*. Першим важливим кроком є вивчення зовнішнього середовища. Аналіз зовнішнього середовища – це безперервний процес спостереження, вивчення та контролю дії зовнішніх щодо підприємства чинників із тим, щоб своєчасно та вичерпно визначити можливості й загрози для підприємства, тобто позитивну й негативну дію зовнішніх чинників – політичних, економічних, науково-технічних, соціальних, міжнародних тощо.

Для розробки та здійснення стратегії, велике значення має аналіз ринкових чинників, які через свою постійну й високу мінливість можуть безпосередньо вплинути на успіх або крах підприємства. Ідеться передовсім про мікроекономічний аналіз попиту, пропонування та рівня конкуренції за певною системою показників (табл. 2.3).

Типові показники мікроекономічного аналізу ринкових чинників

Ринкові чинники	Основні аналітичні показники
Попит	<ul style="list-style-type: none"> • Еволюція попиту (стабільність, вплив різних чинників, перспективи нового використання) • Розмір та зростання сегментів ринку • Характеристика попиту (потреби, мотивація придбання, цінова еластичність, концентрація і прихильність покупців, надійність каналів розподілу)
Пропонування	<ul style="list-style-type: none"> • Виробнича потужність продуцентів • Структура витрат (за видами ресурсів — робоча сила, сировина й матеріали; галузеві особливості) • Організаційно-економічні, технічні та соціальні проблеми продуцентів • Канали розподілу (специфіка, розмір, динаміка) • Фінансова система (особливості кругообороту коштів, потреба в коштах, способи і джерела фінансування)
Конкуренція	<ul style="list-style-type: none"> • Конкуренти (ринкова позиція, частка постійних витрат, номенклатура продукції, наявність стратегічних розробок, структура капіталовкладень) • Конкурентний опір (існування перешкод на вході системи, ризик санкцій з боку конкурентів) • Замінники продукції, послуг (якість, використання) • Клієнти (рівень концентрації, частка закупівель у загальній сумі витрат, витрати на заміну одного постачальника іншим, загроза вертикальної інтеграції зверху) • Постачальники (рівень концентрації, диференціація продукції, загроза вертикальної інтеграції знизу)

Методи вибору генеральної стратегії можна розділити на дві групи: перша – за монопрофільної діяльності або за вузької номенклатури продуктів та послуг, що пропонуються установою (методи однопродуктового аналізу); друга – за диверсифікованого виробництва (методи «портфельного» аналізу).

З-поміж методів однопродуктового аналізу найбільш науково обґрунтованим є *метод PIMS* (Profit Impact of Marketing Strategy), уперше реалізований компанією «Дженерал електрик» за участю Гарвардської школи бізнесу. В основу методу *PIMS* покладається моделювання впливу стратегічних чинників на показники ефективності установи (зокрема, рентабельність капіталовкладень, валовий прибуток).

Якщо метод *PIMS* та його моделі враховують дію як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, то *метод кривих освоєння*, який будується на залежності розмірів витрат на виробництво від його обсягу, відображає вплив лише внутрішніх чинників. Засадою методу є відома закономірність: зростання масштабу виробництва забезпечує економію певних витрат, розмір яких не залежить або мало залежить від зміни кількості одиниць продукції, що виробляється. До того ж, в процесі освоєння виробництва має місце повторення операцій, формування навичок або динамічного стереотипу, що також веде до зменшення трудозатрат.

Логічно зв'язаним із методом кривих освоєння виявляється ще один метод розробки стратегії соціальної служби – *метод життєвого циклу виробу (товару)*. За період свого існування виріб проходить, як правило, чотири стадії: запровадження (освоєння), зростання, зрілість, спад.

Перед прийняттям стратегічного рішення щодо конкретного виробу проводиться ідентифікація стадії його життєвого циклу. У процесі ідентифікації одну стадію відрізняють від іншої за допомогою таких показників, як відсоток зростання обсягів продажу (виробництва), кількість конкурентів, темпи технологічних змін, частота модифікування виробу тощо.

Для кожної стадії визначаються пріоритетні стратегічні напрямки та дії. Зокрема, на стадії зростання таким напрямком є маркетингова діяльність

(наступальна реклама та активне товаропросування; поліпшення розподілу товару, ціноутворення, адекватне реакції попиту, тощо).

У стадії зрілості на перший план висуваються показники ефективності виробництва та комерційної діяльності (оптимальне використання виробничого потенціалу, стандартизація комерційних процедур, поступове зменшення витрат на дослідницькі роботи щодо даного виробу).

Практично всі методи портфельного аналізу та вибору стратегії соціальної служби за умов диверсифікованого виробництва є *матричними*. Використання цих методів відбувається за однаковою схемою: як правило, будується матриця, на одній осі якої розміщуються оцінки перспектив розвитку ринку, на іншій – оцінка конкурентоспроможності так званого стратегічного центру господарювання (СЦГ). Визначають місію та цілі кожного такого центру, генеральну стратегію та її субстратегії. Стратегічні плани кожного СЦГ оцінюються центральним апаратом управління й визначаються основні показники стратегії соціальної служби в цілому.

Головна відмінність різних матричних методів полягає в різних показниках, що їх використовують для оцінки привабливості ринку та конкурентної позиції СЦГ. Найпростішим (і найпоширенішим) є *метод, запропонований Бостонською консультативною групою (фірмою) – БКГ*. Показниками, що формують оцінну матрицю за цим методом, є темп зростання та контрольована даним підприємством відносна частка ринку.

З-поміж матричних методів відомим є також *метод консультаційної групи «Мак-Кінсі»*, де за основні оцінні показники беруть конкурентну позицію СЦГ (слабка, середня, сильна) та привабливість ринку (аналогічні три оцінки). За цим методом вивчають та аналізують специфічну дію на кожному ринку певної сукупності чинників. До них належать: місткість та темпи зростання ринку; динаміка рівня цін; частка контрольованого підприємством ринку; циклічність попиту; тенденція зміни кількості конкурентів; концентрація; переваги лідерів галузі; темпи зростання прибутків лідерів; стан трудових ресурсів.

З інших матричних методів визначення генеральних стратегій відомими є такі (у дужках вказано показники, що формують матрицю):

- загальний стратегічний метод Портера (стратегічні переваги/стратегічні цілі);
- метод консультаційної «групи Артур Д. Літл» (стадія життєвого циклу/конкурентна позиція);
- метод консультаційної групи «Шелл» (потенційний ринок/потужність підприємства).

Базова стратегія як генеральний напрямок є стрижнем стратегічного плану соціальної служби. Згідно з циклом розвитку соціальної служби, можна вибрати одну з таких базових стратегій:

- *стратегію зростання*, що відбиває намір установи збільшувати обсяги продажу, прибутку, капіталовкладень тощо;
- *стратегію стабілізації* – у разі діяльності установи за відчутної нестабільності обсягів продажу та прибутку;
- *стратегію виживання* – суто оборонну стратегію, що застосовується за глибокої кризи установи.

У рамках відповідної базової стратегії можна вибрати один з кількох напрямків дій, які заведено називати стратегічними альтернативами (табл. 2.4).

Реалізація базової та альтернативних стратегій забезпечується наступною їхньою конкретизацією та розробкою функціональних і ресурсних субстратегій.

До функціональних стратегій (субстратегій) відносять:

- стратегію науково-дослідних та експериментально-впроваджувальних робіт;
- виробничу стратегію;
- маркетингову стратегію.

У групу стратегій ресурсного забезпечення включають:

- стратегію кадрів та соціального розвитку;
- стратегію технічного розвитку;
- стратегію матеріально-технічного забезпечення;

- фінансову стратегію;
- організаційну стратегію;
- інвестиційну стратегію.

Кожна субстратегія, як правило, містить: 1) цілі, умови та основні напрямки діяльності в тій чи іншій сфері, кінцеві результати за функціональними стратегіями або вплив на ці результати, що його забезпечує втілення в життя ресурсних стратегій; 2) порядок і послідовність (у просторі і часі) вирішення якісних та кількісних завдань довгострокових планів; низка заходів, адекватних призначенню субстратегії, що забезпечить досягнення встановленої мети.

Таблиця 2.4

Стратегічні альтернативи діяльності соціальної служби

Різновид базової стратегії	Критерії визначення	Стратегічні альтернативи
1. Стратегія зростання (наступальна)	1. Обсяг продажу 2. Дохід 3. Частка ринку 4. Швидкість зростання	1. Інтенсифікація ринку: проникнення на нові ринки, розширення присутності, географічна експансія 2. Диверсифікація: вертикальна, горизонтальна, побіжна 3. Міжфірмове співробітництво та кооперація 4. Зовнішньоекономічна діяльність
2. Стратегія стабілізації (наступально-оборонна)	1. Дохід на обсяг продажу 2. Дохід на активи 3. Дохід на акції 4. Швидкість пожвавлення	1. Економія: ревізія витрат, консолідація, пожвавлення 2. Зрушення: зменшення витрат, поновлення доходу, активізація фінансової діяльності 3. Забезпечення сталості: селективність, балансування на ринках, фінансова економія
3. Стратегія виживання (оборонна)	Критичний аналіз: – продуктів та ринків; – фінансового стану	1. Перебудова маркетингової діяльності: вилучення товару, експансія на основному ринку тощо 2. Перебудова системи управління 3. Фінансова перебудова

2.4. Тактичне й оперативне планування

Складання середньо- та короткострокових планів належить до тактичного планування діяльності будь-якої соціальної служби. Тактичне планування за певними ознаками істотно відрізняється від розробки й практичного здійснення стратегії. Існують три аспекти цієї різниці.

•*Перший – часовий*: що віддаленіші наслідки має план, що важче від нього відмовитись, то більш стратегічним він є. Це означає, що стратегічне планування зв'язане з рішеннями, наслідки яких даватимуться взнаки протягом тривалого періоду і які буде складно виправити. Тактичні плани лише конкретизують та доповнюють стратегічні.

•*Другий – за охопленням сфер впливу*: стратегічне планування справляє ширший і глибший вплив на діяльність соціальної служби, а тактичне має вузьке спрямування.

•*Третій – сутнісно-змістовий*: якщо стратегічні плани окреслюють місію та підпорядковані цій місії цілі діяльності соціальної служби, а також принципово важливі загальні засоби досягнення таких, то тактичні мають чітко визначити всю сукупність конкретних практичних засобів, необхідних для здійснення намічених цілей.

Отже, завжди існує певна відносність, умовність у розподілі часових горизонтів планування (і відповідно планових документів стратегічного значення й тактичного забезпечення) на довго-, середньо- та короткострокові плани. Але тривала практика планової роботи визначила період в один рік як найбільш прийнятний для розробки тактичних короткострокових планів. Середньострокові плани розробляються на період у кілька років для конкретизації, деталізації завдань довгострокового стратегічного плану. Можна стверджувати, що середньостроковий план – це кількісно визначена на певний період стратегія підприємства за всіма або за найважливішими субстратегіями.

Середньо- і короткострокові плани взаємозв'язані; вони складаються за єдиною методологією та мають однакову структуру, показану на рис. 2.4.

Змістова характеристика тактичних планів передбачає також виокремлювання за певними ознаками показників, що за ними встановлюються планові завдання, визначається ступінь їхнього виконання, оцінюється діяльність соціальної служби взагалі.

За економічним змістом показники поділяють на *натуральні* та *вартісні*. Натуральні показники необхідні для матеріально-речового виразу та обґрунтування плану: кількість продукції, що виробляється, необхідні матеріали, устаткування та ін. Вартісні показники використовуються для характеристики загальних обсягів виробництва, темпів його розвитку, розмірів витрат, доходів тощо. Між натуральними та вартісними показниками існує тісний зв'язок та взаємозалежність. Вартісні показники розраховуються на підставі натуральних, але водночас, виходячи з узагальненої вартісної оцінки витрат та результатів, стимулюють раціональне використання ресурсів, зростання ефективності виробництва.

За економічним призначенням показники поділяють на *кількісні* та *якісні*. Перші характеризують абсолютні обсяги виробництва та ресурсів, що споживаються: обсяг продукції, матеріалів, виробничі фонди, кількість працівників тощо. Другі показують ефективність використання виробничих ресурсів і всього процесу виробництва: продуктивність праці, матеріаломісткість продукції, фондівіддача, собівартість продукції тощо.

Розрізняють також *абсолютні* й *відносні показники*. Перші характеризують те чи інше явище абсолютно, без порівнювання з іншими показниками. Зробити таке порівняння дають змогу відносні показники. Наприклад, кількість працівників, як абсолютний показник дає інформацію про ступінь використання фактора живої праці, але якщо цей показник співвіднести з обсягом виробництва чи порівняти обсяг виробництва з кількістю працівників, то матимемо відносний показник трудомісткості одиниці продукції (продуктивності праці одного працівника).

Оперативне планування є, з одного боку, завершальною ланкою в системі планування діяльності соціальної служби, а з іншого – засобом виконання довго-, середньо- та короткострокових планів, основним важелем поточного управління діяльністю.

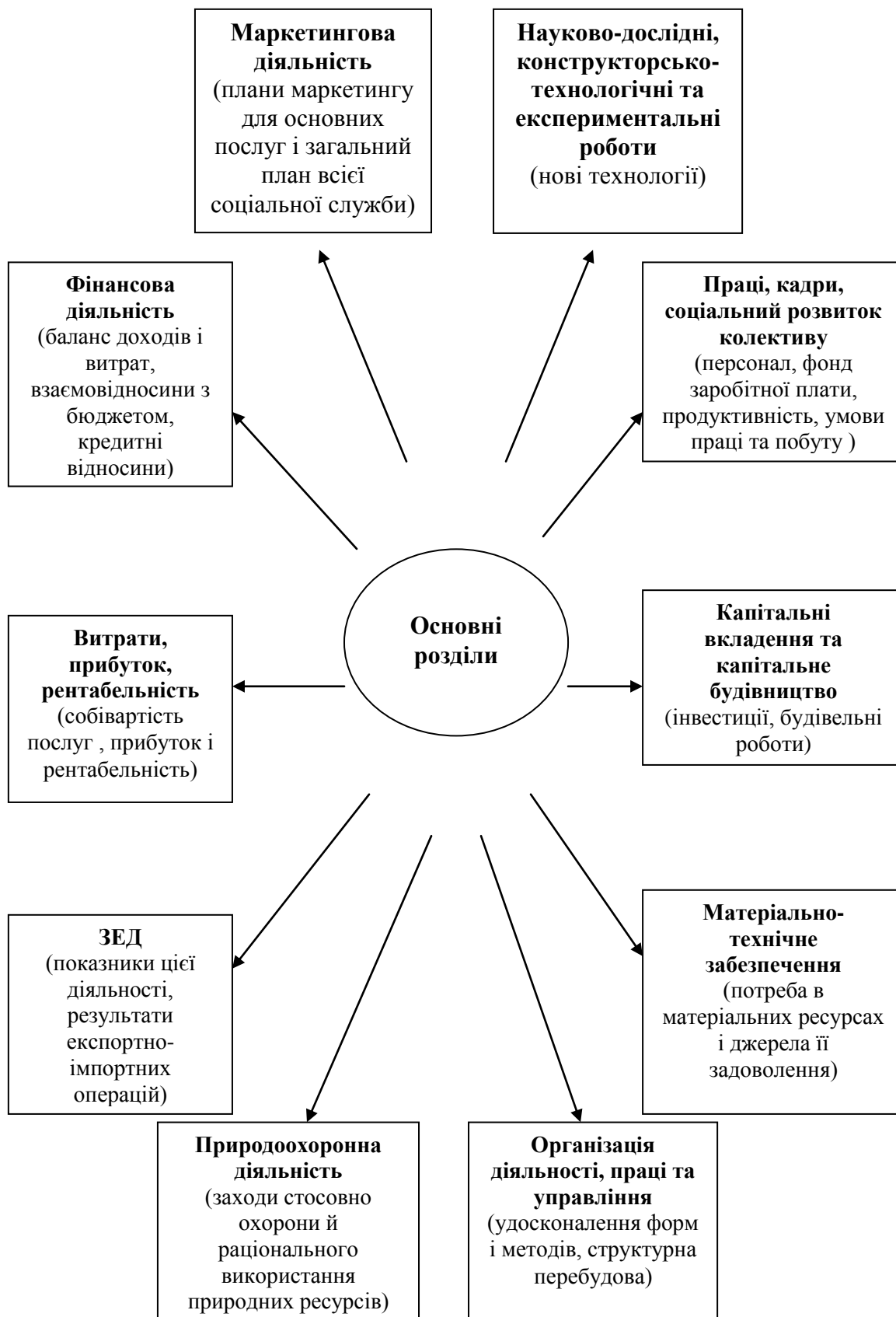

Рис. 2.4. Типова структура тактичних планів

У процесі оперативного планування здійснюється детальна розробка планів соціальної служби та її підрозділів – окремих виробництв, цехів, виробничих дільниць, бригад, навіть робочих місць — на короткі проміжки часу (місяць, декаду, робочий тиждень, добу, зміну). При цьому розробка планів органічно поєднується з вирішенням питань організації їхнього виконання та поточного регулювання діяльності.

Оперативне планування поєднує два напрямки роботи. Перший напрямок, у рамках якого розробляються оперативні плани та графіки виготовлення й випуску продукції, називається *календарним плануванням*.

Другий напрямок включає роботи, що необхідні для безперервного оперативного обліку, контролю та регулювання виконання оперативних планів і ходу діяльності. Цей напрямок дістав назву *диспетчеризації*.

У процесі оперативного планування треба розв'язувати такі головні завдання:

- забезпечення виконання плану виробничої діяльності (випуск планової продукції в заплановані строки) за ритмічної роботи всіх підрозділів соціальної служби;
- устанавлення оптимального режиму роботи соціальної служби, що сприятиме найбільш ефективному й повному використанню устаткування та робочої сили;
- максимальне скорочення тривалості виробничого циклу та обсягів незавершеного виробництва.

Оперативне планування здійснюється в масштабі всієї соціальної служби, а для окремих підрозділів – у розрізі дільниць і робочих місць.

У практиці господарювання розрізняють три основні системи оперативного планування: подетальну, комплектну та на замовлення. Вибір системи оперативно-виробничого планування залежить від типу діяльності, складу й особливостей продукції та послуг тощо. Перевагу віддають тій системі, яка дає змогу найбільш ефективно вирішувати завдання оперативного планування.

Подетальна система за планово-облікову одиницю бере деталь (послугу) певного найменування. Залежно від особливостей інших елементів та організації самого процесу оперативного регулювання найпоширенішими різновидами подетальної системи є:

складська система, коли рівень завантаження та рівномірність випуску продукції визначаються через наявність складських запасів певних розмірів. Ця система корисна за великої кількості застосовуваних для виготовлення продукції стандартних (уніфікованих) вузлів та деталей;

система планування за нормами технологічних запасів, яка передбачає встановлення постійної насиченості всіх стадій виробничого процесу необхідними запасами напівфабрикатів (деталей, вузлів) і суворе дотримання розрахункового рівня цих запасів для кожного цеху. Ця система застосовується за серійного та великосерійного виробництва;

система планування за строками подачі, в основу якої покладаються встановлені строки запуску та випуску партій деталей з урахуванням технологічних запасів і строків міжцехових подач. За умов серійного та великосерійного виробництва строки можна переглядати щоразу за розробки оперативних планів. У масовому виробництві встановлюються стандартні строки;

система планування за тактом потоку базується на синхронізації діяльності всіх виробничих підрозділів і встановленні єдиного такту випуску готової продукції. Така система застосовується в масовому виробництві з широким використанням поточних методів організації виробничих процесів.

Розробку та реалізацію оперативного плану здійснює **диспетчерська служба (виробничо-диспетчерський відділ)** установи. На неї (нього) покладено завдання: забезпечити виконання графіків діяльності в усіх підрозділах; контролювати ритмічне й достатнє завантаження всіх робочих місць; запобігати простоям або принаймі своєчасно їх виявляти та швидко усувати; використовувати технологічні та страхові запаси в разі виникнення перебоїв у діяльності.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

- 3.1. Організаційно-економічні засади соціального забезпечення.
- 3.2. Організаційно-економічні основи пенсійного забезпечення.
- 3.3. Організаційно-економічні засади державного соціального страхування.
- 3.4. Організаційно-економічні основи обов'язкового медичного страхування.

3.1. Організаційно-економічні засади соціального забезпечення

Система соціального захисту включає в себе:

- соціальні гарантії;
- соціальну допомогу;
- соціальне забезпечення;
- соціальне страхування.

До основних видів соціального забезпечення належать:

- пенсії по старості, інвалідності, в разі втрати годувальника, за вислугу років; соціальні пенсії;
- допомога з тимчасової втрати працездатності, допомога по вагітності та пологах, допомога по безробіттю і т.д.;
- утримання і обслуговування дітей, престарілих, інвалідів в стаціонарних установах;
- медико-санітарна експертиза, реабілітація інвалідів, протезно-ортопедична допомога, санітарна допомога та ін..

Система соціального забезпечення об'єднує:

- пенсійне забезпечення;
- державне обов'язкове соціальне страхування;
- медичне страхування.

Економічну основу соціального забезпечення складають державний бюджет та соціальне страхування, що відрізняються за джерелами

фінансування. Виплати по соціальному страхуванню здійснюються із страхових фондів, які утворюються за рахунок відрахувань роботодавця. Державні вкладення здійснюються за рахунок асигнувань з бюджетів різних рівнів.

Організаційно-економічними основами соціального забезпечення є взаємопов'язані організаційні законодавчі заходи.

Функції соціального забезпечення виконують різні державні органи, міністерства, відомства, служби та установи соціального захисту, недержавні установи.

3.2. Організаційно-економічні основи пенсійного забезпечення

Один з елементів соціального забезпечення – забезпечення громадян пенсіями.

Пенсійна система України – складова частина державного соціального забезпечення.

Економічну основу пенсійного забезпечення складають державний бюджет і Державний Пенсійний фонд (ПФ).

Існують 2 моделі пенсійного забезпечення:

- розподільча (солідарна) система: працюючі громадяни виплачують пенсійні виплати для непрацездатної частини населення;
- накопичувальна система: страхові внески накопичуються на пенсійний рахунок ліцензованої пенсійної компанії, яка розміщує зазначені кошти на фінансовому ринку.

Державний Пенсійний Фонд (ПФ) – ліцензована система акумуляції і перерозподілу грошових коштів.

В даний час система ПФ включає:

1. Центральний апарат;
2. Регіональні відділення;
3. Пункти уповноважених.

Першочерговим завданням Державного ПФ є забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи. Це означає створення умов для регулярної

виплати пенсій у встановлені терміни і підвищення їх розмірів з урахуванням зміни споживачів (кількість і склад пенсіонерів не є величиною постійною).

Для цього ПФ виконує наступні функції:

- Збирає страхові внески від платників згідно страхових тарифів;
- Стягує з роботодавців і громадян, винних у заподіянні шкоди здоров'ю працівників, суми державних пенсій по інвалідності, внаслідок професійного захворювання, трудового каліцтва або у випадку втрати годувальника;
- Капіталізує свої кошти;
- Контролює, спільно з Міністерством доходів і зборів, своєчасне і повне надходження страхових внесків;
- Проводить індивідуальний персоніфікований облік найманих працівників;
- Фінансує виплати різним категоріям непрацездатного населення у вигляді трудових, військових і соціальних пенсій, пенсій по інвалідності, допомоги при втраті годувальника.

Кошти ПФ формуються за рахунок таких джерел:

- страхові внески найманих працівників і роботодавців;
- кошти державного бюджету, спрямовані через ПФ на цільове фінансування виплати державних пенсій;
- частина коштів від Єдиного соціального внеску.

3.3. Організаційно-економічні засади державного соціального страхування

Державне обов'язкове соціальне страхування як складова частина соціального забезпечення в Україні базується на таких нормативних актах:

1. Ст. 236 «Трудового Кодексу України» – всі працівники підлягають обов'язковому державному страхуванню;
2. «Положення про фонди соціального страхування». До основних завдань фонду соціального страхування на випадок тимчасової непрацездатності відносяться:

а) забезпечення гарантованих державою: допомоги у випадку тимчасової непрацездатності, вагітності та пологах, при народженні дитини, по догляду за дитиною до 1,5 років, на поховання, оздоровчі заходи дітям;

б) участь у розробці та реалізації державних програм охорони здоров'я працівників, заходів щодо вдосконалення соціального страхування;

в) здійснення заходів щодо забезпечення фінансової стійкості фонду.

Кошти фонду утворюються за рахунок таких джерел:

1) страхових внесків роботодавців незалежно від форм власності;

2) страхових внесків найманих працівників у розмірі від 1 до 2% від нарахованої їм заробітної плати;

3) добровільних внесків громадян – у тому числі і внесків на добровільне страхування в даному фонді;

4) інших надходжень (штрафів і т. ін.).

Кошти фонду на випадок тимчасової втрати працездатності поділяються на такі основні напрямки:

1) виплата допомоги по непрацездатності громадянам, які мають дітей, допомоги на поховання та відшкодування вартості гарантованого переліку ритуальних послуг;

2) оплата додаткових вихідних днів по догляду за дитиною-інвалідом, часткова оплата путівок в оздоровчі заклади;

3) часткове утримання санаторіїв, спортивних дитячо-юнацьких шкіл, дитячих таборів;

4) оплата поїзду до місця лікування і назад.

В даний час страхові тарифи на пенсійне та всі види соціального страхування входять в ставку Єдиного соціального внеску.

3.4. Організаційно-економічні основи обов'язкового медичного страхування

Медичне страхування є формою соціального захисту інтересів населення в охороні здоров'я.

Мета медичного страхування – гарантувати громадянам при виникненні страхового випадку отримання медичної допомоги за рахунок накопичених коштів і фінансувати профілактичні заходи.

Медичне страхування має здійснюватися в 2 видах:

- 1) добровільне;
- 2) обов'язкове

Добровільне здійснюють недержавні страхові компанії за рахунок страхових внесків страхувальників.

Система обов'язкового медичного страхування (ОМС) в Україні буде введена у 2015 році.

Проект закону України "Про обов'язкове медичне страхування" визначає організаційні, правові, економічні засади медичного страхування населення. Відповідно до даного закону:

1) як суб'єкти обов'язкового медичного страхування виступають: громадянин, страхувальник, страхова і медична організація, медичний заклад;

2) страхувальниками працюючих громадян є їх роботодавці незалежно від форм власності;

3) фінансові кошти державної системи обов'язкового медичного страхування формуються за рахунок відрахувань страхувальників на ОМС;

4) страхувальником непрацюючого населення виступає обласна державна адміністрація, а кошти на страхові внески перераховують: регіональні відділення центрів зайнятості населення, а для непрацюючих пенсіонерів – регіональні відділення пенсійного фонду;

5) В організаційній взаємодії медичних установ зі страховими організаціями важливими питаннями є:

- а) укладення договорів;
- б) ціни на медичні послуги;
- в) контроль якості медичної допомоги;
- г) оплата послуг за рахунок страхових медичних фондів;
- е) захист прав пацієнтів.

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

4.1. Організація економічної діяльності соціальних служб

4.2. Ефективність соціальної роботи і роботи соціальних служб

4.1. Організація економічної діяльності соціальних служб

Соціальні служби-підприємства, що надають соціальні послуги.

Економічна діяльність соціальних служб включає:

- Планування та фінансування;
- Кадрову політику;
- Організацію та оплату праці працівників.

Планування – це складання обов'язкового для виконання документа, який передбачає комплекс заходів, пов'язаних за ресурсами, виконавцями і терміном виконання соціальних послуг.

Фінансування – це визначення джерел фінансових коштів.

Соціальні служби фінансуються за рахунок коштів:

- Місцевих бюджетів;
- Єдиного соціального внеску;
- Державного бюджету у разі виконання цільових програм;
- Надання платних послуг;
- Коштів від підприємницької діяльності;
- Благодійних внесків і т.д.

Соціальні служби можуть фінансуватися з одного джерела, або можуть бути на змішаному фінансуванні (з декількох джерел).

Установи соціального обслуговування, незалежно від форм власності, користуються пільговим оподаткуванням, забезпечуються земельними ділянками і майном.

Кадрова політика – це система правил і норм, що приводять людський ресурс у відповідність із стратегією установи, тобто всі заходи по роботі з кадрами – відбір, що проводиться в межах штатного розкладу, атестація, навчання, просування – заздалегвдь плануються і узгоджуються з цілями і завданнями установи.

Кадри соціальної роботи – це люди, які працюють в системі соціального захисту, виконують посадові обов'язки і наділені для цього певними повноваженнями.

В системі соціального захисту населення розрізняють – соціальних працівників і фахівців з соціальної роботи.

Право займати ці посади мають громадяни, які отримали вищу або середню професійну освіту або професійну підготовку, також мають ліцензію на право самостійної роботи у сфері соціального обслуговування. Крім того, фахівці повинні відповідати вимогам і характеристикам виконуваної роботи і мати практичний досвід.

Оплата праці працівників державної і муніципальної системи соціального захисту населення ґрунтується на тарифній системі.

Тарифна система – це сукупність нормативів, за допомогою яких держава регулює рівень заробітної плати залежно від кваліфікації, характеру та умов праці працівників.

Тарифна система складається з:

- Тарифно-кваліфікаційних вимог;
- Тарифних ставок;
- Тарифної сітки.

Тарифно-кваліфіковані вимоги містять:

- Вимоги по розряду оплати;
- Перелік посадових обов'язків;
- Необхідний обсяг професійних знань;

Призначаються тарифні ставки залежно від:

- рівня професійної освіти;

- стажа роботи за фахом.

Соціальна робота. У залежності від рівня освіти, соціальні працівники можуть мати від 3 до 8 розряду оплати.

Тарифна ставка 1-го розряду дорівнює мінімальній заробітній платі. Тарифна ставка кожного наступного розряду являє собою добуток тарифної ставки 1-го розряду на відповідний тарифний коефіцієнт. Чим вищий розряд – тим вище коефіцієнт.

При виконанні специфічних завдань, оплата праці встановлюється на один розряд вище (за цілковитої втрати клієнтом соціального працівника здатності до самообслуговування).

Тарифна сітка – це шкала певного порядку розташування тарифних ставок.

Тарифна сітка містить тарифні розряди з «1» по «18», які відповідають розрядам тарифної сітки.

Оплата праці керівників соціальної служби проводиться відповідно до показників віднесення їх до груп з оплати праці – в залежності від кількості обслуговуваних у відповідній установі ліжко-місць; крім основної оплати, працівники соціальних служб мають доплати і надбавки.

Фахівцям з соціальної роботи виплачуються надбавки за безперервність роботи (тривалість). Розмір цих надбавок становить 20 % окладу або ставки за перші три роки роботи, 10 % за наступні «2 роки», але не більше 30 %.

У стаж безперервної роботи в установах зараховується час безперервної роботи в установах охорони здоров'я, соціального захисту та санітарно-епідеміологічних служб.

Аналогічно встановлюється надбавка: за нічний час роботи (50% годинної тарифної ставки); у зв'язку з небезпечними умовами праці (15%); у сільській місцевості (25 %).

Посади фахівців з соціальної роботи та соціальних працівників вводяться з розрахунку обслуговування не менше 8 обслуговуваних літніх і інвалідів в місті і не менше 4 в селі чи в міському приватному секторі.

Працівники повинні відвідати своїх клієнтів 2-3 рази на тиждень.

Посада завідуючого відділенням вводиться при обслуговуванні не менше 60 клієнтів в селі і 120 в місті.

Основою організації діяльності соціальних служб є закон України «Про основи соціального обслуговування в Україні». Цей закон вводить такі основні поняття:

- соціальні служби – підприємства, установи незалежно від форм власності, які надають соціальні послуги, а також громадяни, що займаються підприємницькою діяльністю по соціальному обслуговуванню населення. До соціальних служб відносяться:

- центри соціального обслуговування;
- реабілітаційні центри для неповнолітніх;
- соціальні притулки;
- стаціонарні установи (будинки-інтернати) та ін.

Соціальні послуги – дії з надання клієнту соціальної служби допомоги.

Клієнт соціальної служби – громадянин, який перебуває у важкій життєвій ситуації.

Соціальне обслуговування – це діяльність соціальних служб, спрямована на клієнта.

До видів діяльності з соціального обслуговування відносять такі:

- соціальна підтримка;
- надання соціально-побутових, соціально-медичних, соціально-правових, психолого- педагогічних послуг;
- надання матеріальної допомоги;
- проведення соціальної адаптації та реабілітації.

4.2. Ефективність соціальної роботи і роботи соціальних служб

Холостова Є. І. запропонувала 2 визначення поняття «ефективність соціальних служб»:

- Це співвідношення між досягнутими результатами (ефектами) і витратами, пов'язаними з досягненням цих результатів;

- Це фактично досягнуті і необхідні результати або ефекти.

Ефективність може бути:

- Передбачуваною (розрахунковою);
- Планованою;
- Фактичною (реально досягнутою).

Контурами оцінки ефективності є:

- Діяльність установи соціальної служби;
- Рівень організації праці працівників і кваліфікації їх персоналу;
- Якість і рівень соціального обслуговування.

Під предметом оцінки ефективності соціальних служб розуміють те конкретне, що може оцінюватися.

З предметом оцінки ефективності соціальних служб пов'язані методики такої оцінки: контурами оцінки ефективності є якість і рівень соціального обслуговування різних категорій громадян.

Предметами оцінки будуть форми і методи, технології, результати соціального обслуговування.

На практиці використовують наступні методики оцінки ефективності:

- Методика оцінки ефективності видів, форм, технологій соціального обслуговування;

- Методика оцінки ефективності результатів соціального обслуговування.

Методика – це опис якогось порядку, певної послідовності.

Методика включає розділи:

- Призначення;
- Контури і предмети оцінки ефективності;
- Рекомендовані методи оцінки ефективності;
- Порядок і технології, що визначають ефективність;
- Розрахунок ефективності;
- Пропозиція до методики.

Оснoву методик складає конкретний метод оцінювання або група методів.

Методи – це способи і прийоми оцінки.

Методи оцінки ефективності, що застосовуються для будь-яких соціальних служб, є наступними:

- Метод «завдання – результати»;
- Метод «завдання – результати – витрати».

Метод «завдання – результати». Суть методу: діяльність кожної соціальної служби ґрунтується на положенні або статуті. Положення містять перелік завдань, які необхідно здійснити для досягнення мети. Завдання – це бажаний, тобто передбачуваний результат. Якщо завдання виконане, то соціальна служба отримала необхідні результати. Отже, діяльність даної соціальної служби можна вважати ефективною.

Метод « завдання – результати – витрати». Враховує також і витрати. Витрати – це собівартість послуг, що надаються соціальною службою.

Спочатку визначають передбачувані або плановані витрати, тобто аналізують всі ресурси в натуральній і грошовій формі, необхідні для здійснення завдань. Після досягнення результатів завдань – порівнюють плановані і фактичні витрати. Якщо фактичні витрати виявляються менше планових, то можна говорити про ефективність роботи, – і навпаки.

Використовують кількісні показники завдань і витрат:

- чисельність обслуговуваних клієнтів соціальних служб;
- види, кількісні і вартісні показники соціальних послуг, що надаються.

РОЗДІЛ 5

ЕКОНОМІКА ЗАГАЛЬНОПРОФІЛЬНИХ І СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

- 5.1. Основні принципи економіки соціальних служб
- 5.2. Економіка соціальних служб сфери охорони здоров'я
- 5.3. Економіка соціальних служб сфери освіти
- 5.4. Економіка соціальних служб, що працюють в основних сегментах соціальної сфери

5.1. Основні принципи економіки соціальних служб

Установи соціальних служб поділяться на 2 групи:

1. Загальнопрофільні;
2. Спеціалізовані.

До загальнопрофільних соціальних служб відносяться установи, що відкриваються для обслуговування мешканців певного територіального формування і будь-якої територіально-адміністративної одиниці (мікрорайон, селище і т.д.).

Переважною моделлю загальнопрофільних соціальних служб в даний час є центри соціального обслуговування, де є відділення: соціальної допомоги вдома, денного перебування. Крім того, до загальнопрофільних установ можна віднести: територіальні центри соціальної допомоги сім'ям, дітям, будинки милосердя, комплексні центри соціального обслуговування.

До спеціалізованих відносяться установи, що обслуговують певні групи населення (одинокі , інваліди , емігранти і т.д.) або надають специфічні послуги правового, психолого-педагогічного, медичного характеру.

До них (спеціалізованих соціальних служб) відносяться:

1. Соціально-реабілітаційні центри для неповнолітніх;
2. Центри допомоги дітям, які залишилися без піклування батьків;
3. Соціальні притулки для дітей та підлітків;
4. Центри екстреної допомоги;

5. Центри соціальної допомоги по дому;
6. Дома нічного перебування;
7. Спеціалізовані будинки для самотніх престарілих;
8. Стаціонарні установи соціального обслуговування;
9. Геронтологічні центри;
10. Дома-інтернати для престарілих та інвалідів;
11. Психо-неврологічні центри;
12. Дитячі будинки-інтернати для розумово відсталих дітей;
13. Будинки-інтернати для дітей з фізичними вадами.

Економічна діяльність установи соціальної служби включає:

1. Планування;
2. Фінансування;
3. Кадрову політику;
4. Організацію і оплату праці працівників.

Джерелами фінансування соціальних служб є:

1. Нормативні відрахування з бюджетів відповідного рівня;
2. Надходження з Фонду соціальної підтримки населення за рахунок виділення частини коштів на цілі соціальної підтримки сімей з дітьми;
3. Кошти з державного бюджету на виконання встановлених завдань;
4. Фінансування в результаті перерозподілу коштів між відділами служб різного рівня на здійснення регіональних, міських, обласних, районних програм;
5. Додаткові кошти з обласного та місцевого бюджетів на забезпечення заходів з адаптації доходів населення до зростання вартості життя;
6. Доходи від реалізації платних послуг та господарської діяльності установ соціальних служб;
7. Доходи від приватизації державної власності, а також від спеціальних джерел;
8. Благодійні пожертви і внески підприємств, організацій і приватних осіб, що надійшли від благодійних акцій.

План роботи – це обов'язковий для виконання адресний документ, який передбачає комплекс заходів, пов'язаних по ресурсах виконавця і обсягах робіт, що належать до сфери соціального обслуговування та соціальної підтримки населення.

План роботи може бути комплексним або цільовим (за окремими проблемами), а в залежності від термінів виконання – перспективним (на 1 рік і більше) і поточним (на місяць, квартал).

Особливістю плану роботи соціальних служб є те, що межі його дії збігаються з межами адміністративно-територіального поділу, і те, що органи управління соціальним захистом населення є організовуваною ланкою місцевої адміністрації. Тому плани робіт соціальних служб (центрів) мають самостійне значення, але в той же час є складовими частинами місцевої програми соціального захисту населення і спрямовані на її реалізацію.

Розробка плану починається з аналізу соціально-економічних і демографічних процесів, що проходять в регіоні. На цьому етапі аналізуються тенденції, диспропорції, визначаються пріоритетні напрямки на майбутній плановий період. На підставі даного аналізу, формується концепція довгострокового розвитку соціальних служб та їх роботи.

Потім розробляються цілі і завдання, проводиться попередня оцінка ресурсних витрат, розробляється структура перспективного плану соціальної служби та її підрозділів; після цього визначаються програмні заходи, виконавці, уточнюються необхідні ресурси. Заходи повинні бути ув'язані з вимогами «Положення про соціальну службу».

Розроблений проект плану погоджується з органами вищого рівня, відповідними службами та підприємствами. Він може розглядатися на опікунській раді, в трудовому колективі і на виробничій нараді. Затверджується план директором соціальної служби і стає документом, обов'язковим для виконання.

План має бути доведеним до кожного виконавця.

Структура плану робіт соціальної служби на рік може бути наступною:

1. Організація роботи;
2. Основні види соціального обслуговування;
3. Ресурсне забезпечення;
4. Контроль за діяльністю з соціального обслуговування.

5.2. Економіка соціальних служб сфери охорони здоров'я

Економіка соціальних служб сфери охорони здоров'я – це економічна наука, яка вивчає дію економічних законів у конкретних умовах виробництва і споживання медичних послуг, а також умови і фактори, що забезпечують найбільш повне задоволення потреб суспільства в медичному обслуговуванні та охороні здоров'я населення при певному рівні ресурсів.

Об'єкт економіки соціальних служб сфери охорони здоров'я складають: фінансування, організація, управління, планування, економічний аналіз, ціноутворення, питання маркетингу.

5.3. Економіка соціальних служб сфери освіти

Економіка соціальних служб сфери освіти досліджує:

- матеріальну взаємодію людей та залучених до сфери освіти ресурсів;
- економічні аспекти діяльності установ освіти;
- взаємини освіти з усіма іншими галузями економіки.

Економіка соціальних служб сфери освіти спирається на такі методи дослідження:

- порівняльний метод;
- балансовий метод;
- економічний аналіз;
- соціологічні методи;
- комплексні методи;
- статистичні методи.

Економіка соціальних служб сфери освіти має два аспекти:

- зовнішній;
- внутрішній.

Під внутрішнім аспектом маються на увазі такі економічні проблеми, які відображають витрати використовуваних ресурсів самої галузі освіти в кожній соціальній службі сфери освіти.

Показниками внутрішньоекономічної ефективності кожної соціальної служби сфери освіти є:

- Витрати на навчання однієї людини;
- Зміст і науковий рівень освіти;
- Якість навчальної підготовки;
- Фахова структура підготовки кадрів.

5.4. Економіка соціальних служб, що працюють в основних сегментах соціальної сфери

Найважливішим сегментом соціальної сфери вважається освіта і культурна діяльність.

Законодавство регулює культурну діяльність в наступних галузях:

- Виявлення, вивчення, охорона, реставрація та використання пам'яток історії та культури;
- Художня література, кінематографія, музичне мистецтво, архітектура і дизайн;
- Естетичне виховання, художня освіта, педагогічна діяльність в цій галузі;
- Наукові дослідження культури;
- Міжнародний культурний обмін;
- Виробництво матеріалів, устаткування та інших засобів, необхідних для збереження, створення і поширення культурних цінностей;
- Інша діяльність, в результаті якої створюються, зберігаються і поширюються культурні цінності.

Кабінет міністрів України здійснює: затвердження національних програм збереження і розвитку культури, втілення культурної політики держави та розробку шляхів її реалізації.

До повноважень органів державної влади в галузі економічного регулювання діяльності соціальних служб сфери культури відноситься: формування державного бюджету в частині видатків на культуру; організація підтримки соціальних служб сфери культури і мистецтва.

До повноважень органів місцевого самоврядування в галузі економічного регулювання діяльності соціальних служб сфери культури належать:

- Організація бібліотечного обслуговування населення;
- Створення умов для організації дозвілля та забезпечення жителів послугами соціальних служб сфери культури;
- Збереження, використання та популяризація об'єктів культурної спадщини місцевого значення, розташованих на даній території;
- Утримання музеїв;
- Створення умов для розвитку місцевої традиційної художньої творчості; участь у збереженні, відродженні і розвитку художніх промислів на даній території.

В умовах переходу до ринкових відносин, відбувається скорочення державного фінансування. Тому важливого значення набуває зміна принципів формування державних, регіональних та місцевих бюджетів.

Держава зобов'язана забезпечити економічні умови для більш широкого застосування нетрадиційних форм фінансування соціальних служб сфери культури і мистецтва, які поки що істотно стримуються через відсутність належної нормативної та законодавчої бази, недосконалість податкової системи.

РОЗДІЛ 6

БІЗНЕС-ПЛАН СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ

6.1. Структура бізнес-плану соціальної служби та методика його складання.

6.2. Приклад бізнес-плану соціальної служби.

1. Структура бізнес-плану соціальної служби та методика його складання

Структура бізнесу-плану діяльності соціальної служби в цілому не відрізняється від структури бізнес-плану будь-якого підприємства.

Бізнес-план – це ретельно підготовлений плановий документ, який розкриває усі сторони будь-якого започаткованого комерційного проекту соціальної служби. Він дозволяє передбачати заходи щодо реалізації нової ідеї, визначати необхідне фінансове забезпечення й отримання певного зиску. Практично його можна вважати формою експертної оцінки доцільності та ефективності здійснення тієї або іншої підприємницької ідеї будь-якої соціальної служби. Бізнес-план – це документ, який містить систему ув'язаних у часі та просторі та узгоджених з метою й ресурсами заходів і дій, спрямованих на отримання максимального внаслідок реалізації підприємницького проекту (угоди). Бізнес-планування містить три етапи:

- Підготовчий період – підбір виконавців, консультантів та експертів, постановка завдання й розподіл обов'язків між виконавцями, розробка календарного плану (графіка) виконання робіт, збір вихідної інформації;

- Розробка бізнес-плану;

- Презентація бізнес-плану – доведення основних положень бізнес-плану до потенційних інвесторів.

Складанню бізнес-плану передуює визначення цілей соціальної служби взагалі й бізнес-плану зокрема.

Бізнес-план охоплює як зовнішні, так і внутрішні цілі. Основна зовнішня ціль полягає в тому, щоб запевнити майбутніх партнерів і кредиторів в успіху

справи. Головна внутрішня ціль бізнес-плану – бути основою управління підприємницькою діяльністю соціальної служби. Конкретні цілі розкривають зміст і особливості планових заходів, особливості самої соціальної служби, специфіку її діяльності.

Бізнес-план дає змогу розв'язати цілий ряд завдань, основними серед яких є:

1. обґрунтування економічної доцільності комерційних напрямків розвитку соціальної служби;
2. розрахунок очікуваних фінансових результатів комерційної діяльності соціальної служби, насамперед обсягів продажу та прибутку;
3. визначення джерел фінансування обраної стратегії, тобто способів концентрації фінансових ресурсів;
4. підбір працівників, спроможних реалізувати даний план.

Кожне завдання плану може бути розв'язане лише у взаємозв'язку з іншими. Центром бізнес-плану є концентрація фінансових ресурсів. Саме бізнес-план є важливим засобом збільшення капіталу соціальної служби. Процес складання плану дає змогу глибоко проаналізувати розпочату справу у всіх деталях. Бізнес-план є основою бізнес – пропозиції у перемовинах із майбутніми партнерами, він відіграє важливу роль при комплектуванні основного персоналу соціальної служби.

Таким чином, бізнес-план, по-перше, може бути використаний для розробки концепції бізнесу, для детального відпрацювання стратегії, для попередження помилок шляхом детального аналізу маркетингу, фінансів, виробничої діяльності соціальної служби.

По-друге, бізнес-план є інструментом, за допомогою якого соціальна служба може оцінити фактичні результати своєї діяльності за певний період.

По-третє, бізнес-план є засобом залучення коштів.

Соціальні служби, що вже сформувались, при розробці бізнес-плану мають певні переваги порівняно з соціальними службами – початківцями. Цифри, які смороду використовують для розрахунків, надійно обґрунтовані

результатами їх діяльності, їх задуми на майбутнє впливають з їх колишньої стратегії, спираючись на успіхи соціальної служби, досвід, набутий на своїх помилках.

На шляху створення комерційних проектів будь-якої соціальної служби постає ряд суттєвих перешкод, кожна з яких за відсутності необхідного підходу може стати причиною виникнення проблемної ситуації. До них належить: організація управління, накопичення капіталу, розробка та маркетинг продукту, підтримання на необхідному рівні валового прибутку та захист бізнесу від небажаного впливу. Статистика свідчить, що 75% усіх нових починань у бізнесі є невдалими в перші роки.

При виникненні будь-яких труднощів соціальна служба має дослідити стан бізнесу та виявити можливі перешкоди. Тоді, з'ясувавши та вирішивши певну проблему, соціальна служба тим самим звільняється ще від однієї перешкоди, яка може призвести до невдачі, і, таким чином, підвищує свої шанси на успіх.

Багато з проблем можуть бути вирішені шляхом постійного уточнення бізнес-плану з метою приведення його у відповідність до умов, що змінюються. Це дасть можливість використовувати бізнес-план як реальний критерій оцінки фактичних результатів діяльності соціальної служби.

Бізнес-план минулого періоду часу може показати, яка із стратегій соціальної служби виявилась ефективною, а яка ні, і наскільки результативним був той чи інший спосіб її реалізації. При вивченні фактичних результатів роботи порівняно з бізнес-планом виявляються позитивні та негативні сторони соціальної служби, які можна використати для усунення відхилень між плановими і фактичними показниками.

Фінансовий розділ бізнес-плану може використовуватись як засіб об'єктивного спостереження за розвитком соціальної служби. Фінансові прогнози, закладені в плані, становлять основу бюджету соціальної служби. Відхилення від розрахунків виявляються в статтях, де або думки про необхідні ресурси були хибними, або контроль у період виконання бізнес-плану був

недостатнім. Отже, крім управлінської функції бізнес-плану, його можна використовувати як засіб моніторингу.

Бізнес-план може сприяти залученню інвесторів та кредиторів. Перед тим, як ризикувати своїм капіталом, інвестори мають впевнитись у надійності розробки проекту та мати уявлення про його ефективність. Вони мають вивчити бізнес-план перед розглядом можливості капіталовкладень.

Бізнес-план є ефективним засобом донесення нової ідеї до осіб, спроможних фінансувати.

Водночас – це основа для оцінки перспективи розвитку та управління новим напрямком роботи соціальної служби.

Розробка бізнес-плану є досить трудомістким процесом і вимагає значних витрат часу та коштів. Тому одним із факторів, що зумовлює ефективність і результативність бізнес-планування, є його організація.

Підготовкою бізнес-плану можуть займатися менеджери самої соціальної служби або консалтингові організації. Основу групи спеціалістів, що розробляють бізнес-план, становлять маркетингологи, економісти, статисти, фінансисти.

Для розробки стратегії розвитку соціальної служби складається розгорнутий бізнес-план. Нерідко вже на стадії його підготовки визначається партнер.

Соціальні служби, що працюють у стабільній ситуації та виробляють соціальні послуги для сталого ринку, при зростанні обсягів надання послуг розробляють бізнес-план, спрямований на удосконалення власного операційного процесу та пошук шляхів зниження його витрат. Алі всі ці соціальні служби постійно розглядають заходи щодо модернізації соціальних послуг, що надаються. Соціальні служби, які надають послуги в умовах постійного ризику, насамперед систематично працюють над освоєнням нових видів послуг, переходом на надання соціальних послуг нових поколінь та продовженням їх життєвого циклу.

У сучасних умовах бізнес-план є робочим інструментом, який описує процес функціонування соціальної служби, показує, яким чином її керівники мають намір досягти своєї мети. Якісно розроблений бізнес-план допомагає соціальній службі зростати, здобувати нові позиції на ринку, розробляти перспективні плани свого розвитку, формувати концепції надання нових соціальних послуг та обирати раціональні шляхи їх реалізації.

Аналіз показує, що у світовій практиці підготовка бізнес-плану відбувається на основі стандартних вимог до оформлення. У зв'язку із цим розроблена типова структура бізнес-плану:

БІЗНЕС-ПЛАН

1. Короткий опис проекту (резюме).
2. Стратегія маркетингу. SWOT-аналіз.
3. План виробництва (або план надання соціальних послуг).
4. Розрахунок бюджету.
5. Розрахунок руху грошових коштів.
6. Оцінка ризиків.
7. Перспективи проекту.
8. Додатки.

Типовий шаблон (форма) бізнес-плану та методичні рекомендації щодо його заповнення подані в додатку 1.

6.2. Приклад бізнес-плану соціальної служби

Авторами даного посібника розроблено та успішно впроваджено бізнес-план соціальної служби з надання побутових послуг пільговим категоріям населення міста Іллічівська Одеської області. Ця соціальна служба при виконкомі міста Іллічівська оформлена у вигляді «Комунального підприємства

– соціальної служби (КП СС) «Райдуга». Метою створення даного бізнес-плану було отримання поворотної фінансової допомоги з обласного бюджету. Зміст кожного з восьми розділів цього бізнес-плану поданий нижче.

1. Резюме

Ринок побутових послуг для задоволення потреб населення у якісних і недорогих послугах не може розвиватися без конкуренції між різними суб'єктами підприємництва. Особливо важливою для цього ринку є конкуренція між державним і приватним секторами економіки нашої країни.

Ринок побутових послуг представлений в основному діяльністю суб'єктів малого підприємництва – юридичних і фізичних осіб.

Єдиною соціальною службою, яка за пільговими розцінками обслуговує пільгові категорії населення міста Іллічівська є КП СС «Райдуга» (чисельність працюючих за звітний період – 31 чоловік, обсяг річного валового доходу – 1 млн. 628 тис. грн.), яке надає соціальні побутові послуги з 1992 року.

Метою використання зворотної фінансової допомоги для КП СС «Райдуга» є розширення асортименту нових видів недорогих і якісних соціальних побутових послуг пільговим категоріям населення міста Іллічівська. На всіх жителів 70-тисячного міста немає жодної майстерні по заточці побутового (манікюрного, перукарського) інструменту та обладнання (м'ясорубок і т. ін.), а споживачі змушені їздити до міста Одеси для задоволення потреб у цих соціальних послугах.

Для реалізації проекту бізнес-плану необхідна сума поворотної фінансової допомоги з обласного бюджету становить 118837 гривень.

2. Характеристика соціальної служби «Райдуга»

Повна назва соціальної служби – «Комунальне підприємство – соціальна служба «Райдуга».

Скорочена назва соціальної служби – «КП СС «Райдуга».

Код ЄДРПОУ – 03056099

Юридична адреса – 68000, Одеська обл., м. Іллічівськ, вул. 1 травня, будинок 3.

Організаційно-правова форма – комунальне підприємство.

Запис про проведення державної реєстрації - № 1 554 120 0000 001072 від 15.10.1992 р.

Засновник – Іллічівська міська рада.

Адреса – 68003, Одеська обл., м. Іллічівськ, вул. Леніна, 33.

Розмір внеску до статутного фонду – 0,00 грн.

КП СС «Райдуга» є балансоутримувачем шестиповерхового будинку за адресою – м. Іллічівськ, вул. 1 травня, будинок 3. Загальна площа будинку становить 3370,2 кв. м.

КП СС «Райдуга» надана у постійне користування земельна ділянка площею 0,378 гектарів для розміщення соціальної служби (будинку) побуту (державний акт на право постійного користування землею № І – ОД № 002946 від 25.12.2001 р.).

Сфера діяльності – соціальна служба з надання побутових послуг пільговим категоріям населення.

Залишкова вартість основних засобів на 01.01.14 р. складає 4780,8 тис. грн.

Чистий дохід від реалізації побутових послуг за 9 місяців 2013 р. – 162,8 тис. грн.

Інші доходи за 9 місяців 2013 р. – 1147,5 тис. грн.

Разом чистий дохід – 1310,3 тис. грн.

Чистий прибуток за 9 місяців 2013 р. – 149,4 тис. грн.

3. Дослідження і аналіз ринку збуту соціальних послуг.

Нашими потенційними клієнтами є пільгові категорії населення, а також фізичні і юридичні особи, які потребують заточки манікюрного, перукарського, а також побутового інструменту. Крім того, ми маємо намір залучити

замовлення майстрів манікюру, перукарів, а також іншого населення міста Іллічівська.

«КП СС «Райдуга» займає вигідне положення в місті Іллічівську. Знаходження в центрі міста робить нас доступними для всього населення. Відсутність конкурентів у місті забезпечить нам приплив всіх потенційних клієнтів. В місті Іллічівську достатньо багато салонів краси й майстрів, що працюють на себе. У зв'язку з відсутністю даної послуги у місті, наприклад, майстрам манікюру доводиться їздити до Одеси для заточування інструменту, витрачаючи на це час і додаткові прибутки на транспорт. Нами проведено анкетування персоналу салонів краси у місті Іллічівську, результати якого подані в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

**Аналіз анкетування персоналу салонів краси у місті Іллічівську
(23-відсоткова вибірка)**

№ з/п	Найменування салону	Кількість ножничків у одного майстра	Як часто заточується інструмент	Кількість ножиців у 1-го перукаря	Як часто заточується інструмент	Студія заточки знаходиться
1	Афіна	3	1 раз на 6 тижнів	8	1 раз на 15 тижнів	в Одесі
2	Шарм	4	1 раз на 4 тижні	6	1 раз на 15 тижнів	в Одесі
3	Амазонка	3	1 раз на 5 тижнів	10	1 раз на 25 тижнів	в Одесі
4	El Madi	4	1 раз на 8 тижнів	8	1 раз на 15 тижнів	в Одесі
5	Модерн	3	1 раз на 4 тижні	8	1 раз на 15 тижнів	в Одесі

В середньому у одного майстра манікюру: манікюрних ножничків – 3 штуки; кусачок – 1 штука; кюреток – 1 штука. Всього у одного майстра 5 інструментів, які необхідно заточувати. Майстер манікюру затрачає 1 інструмент приблизно 1 раз на 5 тижнів.

В середньому на одного перукаря: перукарських ножиць – 8 штук. Всього у одного перукаря 8 інструментів, які необхідно витратити 1 раз на 17 тижнів.

Нижче наведена таблиця 6.2 вартості заточування інструменту та нового обладнання. Майстри манікюру вважають за краще заточувати свій інструмент, а не купувати новий.

Таблиця 6.2

Порівняльна таблиця вартості заточування і покупки нового інструменту

	Найменування	Вартість нового інструменту, грн. за 1 одиницю	Вартість заточування, грн. за 1 одиницю
1	Кусачки для шкіри	165	30
2	Кусачки для нігтів	165	30
3	Ножиці для манікюру вузькі	65	25
4	Ножиці для манікюру прямі	65	25
5	Ножиці для манікюру нігтьові	73	25
6	Ножиці для манікюру подовжені	65	25
7	Кюретка монолітна	80	10
8	Ножиці перукарські	350	35

Аналіз використання перукарських інструментів у салонах краси міста Іллічівська майстрами манікюру та перукарями подано відповідно в таблицях 6.3 та 6.4.

Населення Іллічівська складає 70 тис. чол. Кожна сім'я користується побутовими інструментами. Візьмемо середню кількість сімей і мінімальну кількість потенційних клієнтів з них – приблизно 10 тис. чол. В середньому на одну сім'ю припадає, як мінімум, 3 ножі та 1 м'ясорубка. Більшість сімей заточують інструмент самостійно і лише 25% користується послугами майстрів по заточці.

Порівняння вартостей заточування та придбання нового інструменту подано в табл. 6.5.

В середньому, кухонні ножі заточують 2 рази на місяць, а ножі для м'ясорубок – 1 раз на 3 місяці (табл. 6.6).

**Аналіз використання перукарських інструментів у салонах краси міста
Іллічівська майстрами манікюру (суцільне спостереження)**

№ з/п	Найменування салону	Кількість майстрів манікюру	Середня кількість ножничків на салон	Середня кількість кусачок на салон	Середня кількість кюреток на салон
1	Амазонка	4	20	8	8
2	Sati	3	15	6	6
3	Шарм	4	20	8	8
4	Афіна	2	10	4	4
5	El Mari	2	10	4	4
6	Модерн	2	10	4	4
7	Віанто	3	15	6	6
8	Мон Меді	2	10	4	4
9	Моряк	2	10	4	4
10	Фенікс	4	20	8	8
11	Фантазія	2	10	4	4
12	Наталі	2	10	4	4
13	Крісталія	2	10	4	4
14	Золоті ручки	2	10	4	4
15	Маргарита	2	10	4	4
16	De Sanj	2	10	4	4
17	Красотка	2	10	4	4
18	Міледі	2	10	4	4
19	Профітер	2	10	4	4
20	Точка стилю	4	20	8	8
21	Шик	2	10	4	4
22	Тіан-де	2	10	4	4

4. Дослідження і аналіз ринку збуту соціальних послуг

Конкуренція серед соціальних служб відсутня. На даний момент у місті Іллічівську є відсутньою послуга по заточуванню перукарського і побутового інструменту. Всі споживачі вимушені їздити до міста Одеси, витрачаючи кошти на дорогу та свій вільний час.

5. Маркетингова діяльність

Витрати на рекламу нашого нового виду соціальних послуг місті Іллічівську подані в таблиці 6.7.

Таблиця 6.4

**Аналіз використання перукарських інструментів у салонах краси міста
Іллічівська перукарями (86-відсоткова вибірка)**

№ з/п	Найменування салону	Кількість перукарів	Середня кількість ножиць на салон
1	Амазонка	3	24
2	Sati	2	16
3	Шарм	4	32
4	Афіна	3	24
5	El Mari	2	16
6	Модерн	3	24
7	Віанто	2	16
8	Мон Меді	2	16
9	Моряк	3	24
10	Фантазія	3	24
11	Наталі	2	16
12	Крісталія	3	24
13	Золоті ручки	2	16
14	Маргарита	3	24
15	De Sanj	3	24
16	Красотка	2	16
17	Міледі	3	24
18	Профітер	2	16
19	Шик	4	32

Таблиця 6.5

Порівняльна таблиця вартості заточування і придбання нового інструменту

	Найменування	Вартість нового інструменту, грн. за одиницю	Вартість заточування, грн. за одиницю
1	Кухонний ніж	50	5
2	Ніж для м'ясорубки	150	25

Таблиця 6.6

Середня кількість кухонних приборів, які потребують заточування

Кількість сімей	Середня кількість кухонних ножів (од.)	Середня кількість ножів для м'ясорубки (од.)
2500	5000	2500

Розрахунок витрат на рекламу

Найменування	Кількість (одиниць)	Ціна за 1 одиницю (грн..)	Всього сума (грн.).
Газета «Чорноморський маяк»	3	80	240
Газета «Вечірній Іллічівськ»	3	60	180
Сітілайт	3	2000	6000
Білборд	3	2500	7500
Мимохід	1	1500	1500
Всього витрати на рекламу:			15420 грн.

Ми використовуватимемо рекламу у ЗМІ (газета «Чорноморський маяк» і «Вечірній Іллічівськ»), рекламу на сітілайтах, білбордах і мимоходах.

Рекламу на сітілайтах буде розміщено у центрі міста (3 штуки), білборди буде розміщено на перехрестях (3 штуки), мимохід коло будинку (1 штука).

6. Фінансовий план

6.1. Планована виручка

Для розрахунку використовуємо дані таблиць 6.2–6.7.

В середньому на 22 манікюрних салону припадає: 269 ножничків для манікюру, 108 кусачок і 108 кюреток. Один інструмент майстер точить один раз на 5 тижнів.

На 19 салонів краси припадає 408 перукарських ножиць. Один інструмент перукар витрачає один раз на 17 тижнів.

На 2500 сімей міста Іллічівська в середньому припадає 5000 кухонних ножей та 2500 м'ясорубок. Кухонні ножі витрачають 1 раз на 5 тижнів, а ножі для м'ясорубок витрачають 1 раз на 15 тижнів.

Розрахунок планованої щомісячної виручки поданий в таблиці 6.8. Отже, щомісячна виручка з послуги складає 13405 грн.

Річна планова виручка складає: 13405 грн. x 12 місяців = 160860 грн.

Віднімаємо ПДВ: 160860 – 26810 = 134050 грн.

Отже, річний дохід складає: 134050 грн.

6.2. Приміщення і комунальні послуги

Ми використовуватимемо приміщення «КП СС «Райдуга» на першому поверсі площею 14,10 кв. м. Витрати на комунальні послуги на місяць складають 1000 грн. На рік витрати складають 12000 грн.

Витрати на опалення на місяць складають 300 грн. Опалювальний сезон триває 4 місяця. Витрати на опалення на рік складають 1200 грн.

Витрати на електроенергію на місяць складають 150 грн. На рік витрати на електроенергію складають 1800 грн.

Всього витрати на приміщення і комунальні послуги на рік складають:
 $12000 + 1200 + 1800 = 15000$ грн.

6.3. Персонал

Нам необхідно два майстра для позмінної роботи.

Витрати на навчання одного майстра складають 20000 грн. (термін навчання – 1 місяць). Отже, на навчання двох майстрів сума витрат складе:
 $20000 \times 2 = 40000$ грн.

Витрати на заробітну плату. Беремо з розрахунку місячної заробітної плати одного майстра 1118 грн. Витрати на місяць по зарплаті на двох майстрів $1118 \text{ грн.} \times 2 \text{ чол.} = 2236$ грн. Річні витрати на зарплату складуть: $2236 \times 12 = 26832$ грн.

Враховуємо єдиний соціальний внесок на заробітну плату 36,77%:

$26832 \text{ грн.} \times 0,3677 = 9866$ грн. 13 коп.

Всього річні витрати на заробітну плату з урахуванням податків складають 36698 грн. 13 коп.

6.4. Обладнання

Витрати на обладнання:

Для придбання верстата для заточування манікюрного інструменту необхідні грошові кошти у розмірі 40000 грн.

Витратними матеріалами при заточуванні манікюрному інструменту є абразивні круги – ціна коливається від 200 грн. до 900 грн., алмазні круги – від 300 грн. до 1000 грн., полірувальна паста – ціна коливається від 500 до 750 грн.

Розрахунок необхідності закупівлі (беремо максимальну ціну):

- Абразивні кола (шліфувальні круги) – при обороті заточки інструменту 100 одиниць на місяць круг змінюється один раз на місяць. На рік витрати на шліфувальні круги становитимуть: $900 \text{ грн.} \times 12 \text{ місяців} = 10800 \text{ грн.}$
- Алмазний круг – при обороті заточки інструменту 100 одиниць на місяць круг змінюється один раз на 3 місяці. На рік алмазні круги становлять: $1000 \text{ грн.} \times 4 \text{ місяці} = 4000 \text{ грн.}$
- Полірувальна паста – беремо з розрахунку обсяг тюбику 50 гр., один місяць при обороті 100 одиниць. На рік витрати на полірувальну пасту складатимуть: $750 \text{ грн.} \times 12 \text{ місяців} = 9000 \text{ грн.}$

Всього витрати на витратні матеріали на рік складуть: $10800 + 4000 + 9000 = 23800 \text{ грн.}$

6.5. Загальні витрати

6.5.1. Разові:

Верстат для заточки манікюрного інструменту – 40000 грн.

Навчання персоналу – 40000 грн.

Реклама – 15000 грн.

Всього – 95000 грн.

6.5.2. Щорічні (за рік):

Витратний матеріал – 23800 грн.

Зарплата персоналу – 36698 грн. 13 коп.

Комунальні послуги – 15000 грн.

Всього: 75498 грн. 13 коп.

6.5.3. Всього витрати на перий рік складуть:

$95000 + 75498,13 = 170498$ грн. 13 коп.

6.6. Термін окупності проекту.

Виходячи з розрахованих річних витрат та запланованого річного доходу, термін окупності проекту (в роках) складе:

$170498,13 : 134050 = 1,272$ (роки).

Отже, проект окупить себе через 1 рік і 3 місяці.

6.7. Софінансування проекту:

Софінансування проекту планується такими частками:

- Обласний бюджет – 69,7 %;
- «КП СС «Райдуга» – 30,3 %. «КП СС «Райдуга» фінансує витрати на заробітну плату (36698 грн. 13 коп.) та на приміщення і комунальні послуги (15000 грн.), що сумарно складе 51698 грн. 13 коп.

7. Аналіз потенційних ризиків

Основними факторами ризику, які можуть вплинути на кінцеві результати у бізнес-плані є:

- політико-економічна криза;
- поява конкурентоспроможної послуги;
- ризик від захворювання або звільнення працівника.

Ризик № 1 (політико-економічна криза) – у зв'язку з нестабільним політичним і економічним станом країни платоспроможність клієнтів є низькою. Вони не купують товари та, з метою економії грошей, намагаються відремонтувати те, що в них є. Тобто споживач не буде купувати новий інструмент замість старого (наприклад, «затуплене» перукарське і манікюрне обладнання), а буде звертатися до майстерень з заточування інструменту. Аналогічно і з побутовими та професійними приборами, які заточити у домашніх умовах складно (наприклад, ніж для м'ясорубки).

Ризик № 2 (поява конкурентоспроможної послуги) – тут буде відігравати велику роль надання гарантій споживачеві, тому що засновником «КП СС «Райдуга» є Іллічівська міська рада, а не приватна особа.

Ризик № 3 (захворювання або звільнення працівника) – при прийомі персонала на роботу у трудовому договорі при його укладанні враховуватимуться пункти, що страхують від даного ризику.

8. Соціально-економічні наслідки реалізації бізнес-плану

При реалізації даного проекту буде створено два робочих місця.

В місті Іллічівську виникне новий вид соціальної послуги.

Для реалізації проекту бізнес-плану необхідно 170498 грн. 13 коп. Софінансування проекту за рахунок власних коштів КП СС «Райдуга» складе 30,3% (тобто 51698 грн. 13 коп.). Очікується фінансово-кредитна підтримка з обласного бюджету в сумі 118800 грн. Плануємий річний дохід від проекту складе 134050 грн. Враховуючи постійні та одноразові витрати, проект окупить себе через 1 рік і 3 місяці.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Економічна діяльність соціальних служб включає:

- А) планування і фінансування;
- Б) кадрову політику;
- В) організацію і оплату праці працівників;
- Г) всі відповіді є вірними.

2. Соціальні служби фінансуються за рахунок коштів:

- А) місцевих бюджетів;
- Б) єдиного соціального внеску;
- В) державного бюджету у випадку виконання цільових програм;
- Г) надання платних послуг;
- Д) коштів від підприємницької діяльності;
- Е) благодійних внесків;
- Ж) всі відповіді є вірними.

3. Правові відносини у сфері пенсійного страхування базуються на Конституції України і регулюються:

- А) Кодексом законів про працю в Україні;
- Б) Податковим кодексом України;
- В) Законом України “Про пенсійне забезпечення”;
- Г) немає жодної вірної відповіді.

4. Загальнообов’язкове державне пенсійне страхування – це система прав, обов’язків і гарантій, що передбачає:

- А) призначення, перерахунок і виплату пенсій;
- Б) надання соціальних послуг застрахованим особам і членам їхніх родин із коштів Пенсійного фонду України, бюджетних і інших джерел;
- В) всі відповіді є вірними.

5. Пенсія – це гарантована щомісячна грошова виплата громадянам:

- А) у старості на випадок повної або часткової непрацездатності;
- Б) на випадок втрати годувальника;
- В) у зв’язку з досягненням законодавчо встановленого стажу роботи у сферах трудової діяльності;
- Г) всі відповіді є вірними.

6. У залежності від причин, що обумовлюють право на одержання пенсії, розрізняють наступні види державних пенсій:

- А) трудові за віком;
- Б) соціальні;
- В) трудові по інвалідності;
- Г) трудові у випадку втрати годувальника;
- Д) трудові за вислугу років;
- Е) соціально-трудова.

7. Для обчислення пенсій враховується:

- А) заробітна плата за будь-які 12 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року та за весь період стажу, починаючи з 1 липня 2000 року;
- Б) заробітна плата за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року та за весь період стажу, починаючи з 1 липня 2000 року;
- В) заробітна плата за будь-які 12 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року та за за будь-які 12 календарних місяців страхового стажу підряд, починаючи з 1 липня 2000 року;
- Г) заробітна плата за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року та за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд, починаючи з 1 липня 2000 року;
- Д) немає жодної вірної відповіді.

8. При визначенні розміру пенсії враховуються:

- А) страховий стаж;
- Б) заробітна плата особи;
- В) відповіді А та Б є вірними;
- Г) немає жодної вірної відповіді.

9. Згідно Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”:

- А) право виходу на пенсію (за віком) мають науково-технічні працівники, які працюють у вищих навчальних закладах 3- 4 рівня акредитації, а також наукові працівники та особи, які мають науковий ступінь, і працюють за спеціальністю, з якої присуджено науковий ступінь;
- Б) якщо особа досягла пенсійного віку (60 років для жінок і 62 для чоловіків), має загальний трудовий і страховий стаж, необхідний для призначення трудової пенсії за віком, то – при стажі наукової роботи для чоловіків 30 і для жінок 25 років - вона отримує право на призначення “наукової” пенсії;
- В) “наукова пенсія” призначається у розмірі 80% від середньої зарплати за наявності вищеназваного стажу і по 1 % додатково за кожен додатково відпрацьований рік.

10. Основними завданнями Пенсійного фонду України є:

- А) забезпечення фінансування витрат на виплату пенсій відповідно до законів України;
- Б) збір і акумуляція внесків, призначених для пенсійного забезпечення і виплати допомоги;
- В) контроль за правильним використанням засібів фонду.

11. Більшість підходів у реалізації пенсійної реформи в Україні:

- А) базується на трирівневій структурі майбутньої пенсійної системи;
- Б) передбачає, що реформований на солідарній основі Пенсійний фонд становитиме перший рівень реформованої пенсійної системи;
- В) немає жодної вірної відповіді.

12. Другий рівень пенсійної системи України після реформування має складатися з:

- А) структур, які ґрунтуватимуться на принципах добровільності накопичення страхових внесків;
- Б) пенсійних фондів, які повинні інвестувати грошові кошти, отримані у вигляді страхових внесків, з метою їхньої капіталізації;
- В) немає жодної вірної відповіді.

13. Соціальне страхування:

- А) це організаційно-фінансова система, чия діяльність спрямована на захист втрат від соціальних ризиків;
- Б) спрямоване на захист від ризиків необхідності оплати певних послуг чи інших видатків, пов'язаних зі втратою здоров'я, працездатності або настанням безробіття;
- В) це захист втрат від соціальних ризиків за рахунок спеціальних фондів, які формуються шляхом сплати внесків працюючими, роботодавцями та державою;
- Г) немає жодної вірної відповіді.

14. Загальнонаціональна система соціального страхування в США:

- А) виникла за ініціативою державної влади;
- Б) організується та управляється федеральним урядом та урядами штатів;
- В) всі відповіді є вірними.

15. За механізмами фінансування соціальних видатків в ЄС можна визначити наступні варіанти:

- А) північно-європейський варіант;
- Б) континентальний варіант;
- В) східноєвропейський варіант;
- Г) центральноевропейський варіант.

16. Континентальний варіант фінансування соціальних видатків в ЄС:

- А) передбачає покриття до половини соціальних видатків за рахунок соціального страхування;
- Б) передбачає покриття двох третин соціальних видатків за рахунок систем соціального страхування;
- В) немає жодної вірної відповіді.

17. В цілому, пенсіонер у розвинутих країнах отримує:

- А) пенсію за державним соціальним страхуванням;
- Б) приватну (недержавну) пенсію;
- В) виплати для забезпечення людей похилого віку (у вигляді медичних, податкових пільг, доплати на житло і харчування и т.ін.);
- Г) немає жодної вірної відповіді.

18. Джерелами формування коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, обумовленими народженням і похованням, є:

- А) страхові внески страхувальників-роботодавців і застрахованих осіб, що сплачуються на умовах і в порядку, передбачених законодавством;
- Б) благодійні внески підприємств, установ, організацій і фізичних осіб;
- В) асигнування з Державного бюджету України;
- Г) прибуток, отриманий від використання тимчасово вільних коштів Фонду, в тому числі резерву страхових коштів Фонду, на депозитних рахунках;
- Д) 1 % від ціни реалізації алкогольних напоїв і тютюнових виробів;
- Е) немає жодної вірної відповіді.

19. Фінансування “Фонду соціального страхування від нещасних випадків” здійснюється за рахунок:

- А) внесків роботодавців;
- Б) капіталізованих платежів, що надходять у випадках ліквідації страхувальників;
- В) прибутку, отриманого від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;
- Г) коштів, отриманих від стягнення, у відповідності з законодавством, штрафів і пені з підприємств, а також штрафів з працівників, винних у порушенні вимог нормативних актів з охорони праці;
- Д) добровільних внесків і інших надходжень, отримання яких не протирічить законодавству;
- Е) відповідної статті видатків Державного бюджету України.

20. Кошти “Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття” використовуються на:

- А) виплату забезпечення і надання соціальних послуг у відповідності з Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”;
- Б) пенсію за державним соціальним страхуванням;
- В) часткову (недержавну) пенсію;
- Г) фінансування витрат на утримання і забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та його робочих органів, управління Фондом, розвиток його матеріальної та інформаційної бази;
- Д) створення резерву коштів Фонду.

21. Основними напрямками використання коштів Пенсійного фонду України є:

- А) виплата приватних (недержавних пенсій);
- Б) надання соціальних послуг у відповідності з діючим законодавством;
- В) фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду;
- Г) оплата послуг з виплати і доставки пенсій;
- Д) формування резерву коштів Пенсійного фонду.

22. За рахунок доходів в процесі своєї діяльності недержавні пенсійні фонди покривають також свої витрати, пов'язані з веденням справи:

- А) витрати на виготовлення бланків договорів, контрактів, полісів, книг учасників;
- Б) витрати, пов'язані з актуарними розрахунками пенсійних схем;
- В) виплати для забезпечення людей похилого віку (у вигляді медичних, податкових пільг, доплати на житло і харчування і т.д.);
- Е) немає жодної вірної відповіді.

23. Основними заходами з розв'язання проблем розвитку системи соціального страхування, як правило, вважаються:

- А) боротьба з шахрайством, обмеження видатків, посилення контролю;
- Б) передача функцій соціального страхування приватним некомерційним і комерційним організаціям;
- В) використання нових фінансових механізмів;
- Г) фінансування касових розривів фондів соціального страхування з державного бюджету;
- Д) більш широке використання держбюджетного фінансування.

24. В обов'язковому медичному страхуванні використовуються наступні методи:

- А) принцип надання послуг;
- Б) принцип відшкодування витрат;
- В) принцип "асистанс";
- Г) немає жодної вірної відповіді.

25. За домінуючим джерелом фінансування, в країнах Європи можна виділити такі моделі національних систем охорони здоров'я:

- А) бісмарковську модель;
- Б) змішану модель;
- В) бевериджську модель;
- Г) модель Семашка.

26. У світовій практиці діють наступні альтернативні принципи формування коштів на соціальні потреби:

- А) обов'язкове страхування;
- Б) держбюджетне страхування;
- В) добровільне страхування;
- Г) всі відповіді є вірними.

27. Північно-європейський варіант фінансування соціальних видатків в ЄС:

- А) передбачає покриття до половини соціальних видатків за рахунок соціального страхування;
- Б) передбачає покриття двох третин соціальних видатків за рахунок систем соціального страхування;
- В) немає жодної вірної відповіді.

28. У світі виділяють наступні основні типи соціального страхування:

- А) пенсійне;
- Б) медичне;
- В) на випадок безробіття;
- Г) сімейне;
- Д) На випадок піклування та догляду.

29. Такі типи соціального страхування існують лише в окремих країнах:

- А) пенсійне;
- Б) медичне;
- В) на випадок безробіття;
- Г) сімейне;
- Д) на випадок піклування та догляду.

30. На даний час у світі можна назвати наступні основні типи державних пенсійних систем:

- А) розподільчі;
- Б) накопичувальні;
- В) паушальні.

31. До основних сучасних проблем систем соціального страхування за кордоном та в Україні можна віднести наступні:

- А) зростання видатків пенсійного та медичного страхування у зв'язку зі збільшенням частки населення похилого віку;
- Б) забезпечення своєчасного та повного внесення страхових платежів;
- В) немає жодної вірної відповіді.

32. Наступні заходи вбачають в якості основних з метою вирішення сучасних проблем систем соціального страхування за кордоном та в Україні:

- А) передача функцій соціального страхування приватним некомерційним та комерційним організаціям;
- Б) боротьба з шахрайством, обмеження видатків, посилення контролю;
- В) немає жодної вірної відповіді.

33. За механізмами фінансування соціальних виплат розрізняють:

- А) північно-європейський варіант;
- Б) континентальний варіант;
- В) латиноамериканський варіант;
- Г) північноафриканський варіант;
- Д) східно-європейський варіант.

34. У залежності від причин, що обумовлюють право на отримання пенсій, розрізняють наступні види державних пенсій:

- А) трудові пенсії;

- Б) пенсії науковим співробітникам у відповідності з Законом України “Про наукову та науково-технічну діяльність”;
- Г) соціальні пенсії;
- Д) всі відповіді є вірними;
- Е) немає жодної вірної відповіді.

35. Погашення зобов’язання може здійснюватися шляхом:

- А) сплати грошовими коштами;
- Б) переведення одного зобов’язання в інше;
- В) переведення зобов’язання в корпоративні права;
- Г) всі відповіді вірні.

36. Підприємство передало постачальнику за отриману від нього продукцію на суму 40 тис. грн. вексель на суму 50 тис. грн., який воно повинно погасити через 6 міс. Сума погашення векселя буде:

- А) 40 тис. грн.;
- Б) 50 тис. грн.;
- В) 40 тис. грн. з урахуванням відсотків.

37. Підприємство випустило облігації на загальну суму за номіналом 1 млн. грн. При цьому облігації було розміщено нижче номіналу (з дисконтом) на суму 960 тис. грн. Сума погашення облігації буде:

- А) 1 млн. грн.;
- Б) 960 тис. грн.;
- В) суму необхідно продисконтувати.

38. При визначенні страхових виплат у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності, які виплати приймаються до розрахунку середньої заробітної плати, якщо на момент страхового випадку застрахована особа не мала заробітку:

- А) середня заробітна плата для розрахунку страхових виплат і оплати перших п’яти днів тимчасової непрацездатності визначається виходячи з місячної тарифної ставки (посадового окладу), встановленого працівнику на момент настання страхового випадку;
- Б) страхові виплати не здійснюються, тому середня заробітна плата з метою визначення їх розміру не розраховується;
- В) перші п’ять днів тимчасової непрацездатності не компенсуються ні Фондом державного соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності, ні роботодавцем за його кошти; середня заробітна плата для розрахунку страхових виплат, починаючи з шостого дня тимчасової непрацездатності, визначається виходячи з місячної тарифної ставки (посадового окладу), встановленого працівнику на момент настання страхового випадку;
- Г) немає жодної вірної відповіді.

39. Основними складовими основного капіталу підприємства є:

- А) основні то оборотні фонди;
- Б) основні фонди та оборотні кошти;
- В) оборотні кошти, нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення;
- Г) основні фонди, нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення.

40. Законодавством передбачені наступні випадки, при яких навіть за наявності листка непрацездатності відмовляють у наданні допомоги:

- А) отримання травми (захворювання) під час здійснення злочину;
- Б) при умисному заподіянні шкоди здоров'ю;
- В) за час перебування під арештом і за час проведення судово-медичної експертизи;
- Г) за час примусового лікування, призначеного за рішенням суду;
- Д) у разі тимчасової непрацездатності у зв'язку із захворюванням (травмою), які сталися внаслідок алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння;
- Е) за період перебування застрахованої особи у відпустці без збереження заробітної плати, творчій відпустці, додатковій відпустці у зв'язку з навчанням;
- Ж) всі відповіді є вірними.

41. Основними резервами зростання продуктивності праці на підприємстві є:

- А) удосконалення техніко-технологічного рівня виробництва;
- Б) підвищення темпів впровадження інновацій у виробництво;
- В) зниження трудомісткості продукції, удосконалення структури персоналу, краще використання фонду робочого часу;
- Г) поліпшення якості трудових ресурсів.

42. Система стимулювання має бути орієнтована:

- А) на пріоритет довгострокових цілей;
- Б) на пріоритет короткострокових цілей;
- В) на пріоритет вирішення поточних задач;
- Г) немає правильної відповіді.

43. До стимулів довгострокової дії відносяться:

- А) акордні виплати за виконання конкретних завдань;
- Б) премії за результатами роботи;
- В) право наслідування дивідендів найближчими родичами;
- Г) заробітна плата.

44. Відрядна оплата праці визначається:

- А) на підставі розцінок за виконані роботи та відомості про виробіток;
- Б) на підставі посадових окладів;
- В) на підставі відпрацьованого часу і тарифної ставки за годину;
- Г) на підставі розцінок за виконані роботи та відпрацьованого часу.

45. Відрядна оплата праці регламентується:

- А) тільки тарифними ставками за годину;
- Б) тільки тарифними коефіцієнтами та тарифними ставками;
- В) тарифною сіткою;
- Г) тарифною системою.

46. Тарифна сітка – це шкала, яка складається:

- А) з тарифних розрядів і тарифних коефіцієнтів;
- Б) тарифних коефіцієнтів;
- В) тарифних розрядів;
- Г) тарифних розрядів і тарифних ставок.

47. Відрядно-прогресивна система оплати праці передбачає:

- А) оплату праці з урахуванням премії;
- Б) оплату праці за кількома розцінками;
- В) оплату праці лише за однією розцінкою;
- Г) оплату праці залежно від результатів праці основних робочих (для допоміжних робочих).

48. Мінімальна заробітна плата – це:

- А) законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану роботу, нижче якого не може сплачуватись сума заробітної плати за виконану робітником місячну (годинну) норму роботи;
- Б) грошова винагорода, яка виплачується робітнику за виконану роботу по контракту з наймачем;
- В) грошова винагорода, яка залежить від результатів праці робітника і визначається згідно з тарифними ставками, відрядними розцінками, посадовими окладами (за штатним розкладом);
- Г) грошова винагорода за відпрацьований час незалежно від результатів праці.

49. Проста погодинна заробітна плата розраховується на підставі:

- А) тарифної ставки за годину та відпрацьованого часу;
- Б) тарифної ставки, тарифних коефіцієнтів та обсягу виконаних робіт;
- В) відрядної розцінки та норми часу на одиницю продукції;
- Г) посадових окладів.

50. Посадовий оклад – це:

- А) сума тарифної частки заробітної плати та доплат до неї;
- Б) сума тарифної частки заробітної плати з урахуванням премій;
- В) абсолютний розмір заробітної плати, установлений відповідно до посади за штатним розкладом;
- Г) немає правильної відповіді.

51. До додаткової заробітної плати належать:

- А) оплата праці у вихідні та святкові дні;

- Б) оплата праці робітників, які не входять у штат підприємства, але виконують роботи відповідно до угод громадянсько-правового характеру;
- В) доплати за знання іноземних мов; І
- Г) одноразові заохочування за виконання особливо важливих завдань.

52. До основної заробітної плати належать:

- А) оплата чергових та додаткових відпусток, а також грошових компенсацій за невикористану відпустку;
- Б) оплата робіт у нічний час;
- В) премії за поточними результатами роботи;
- Г) відповіді, зазначені в пунктах а і б.

53. Витрати – це:

- А) загальноекономічне поняття, що характеризує використання різних речовин і сил природи у процесі господарювання;
- Б) сума витрат на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг);
- В) синтетичний показник господарської діяльності;
- Г) сума витрат на виробництво та позареалізаційних витрат.

54. Наявні (бухгалтерські) витрати – це:

- А) доходи, які могли бути отримані на власні ресурси (капітал), якщо при найнятті їх можна було б здати в оренду, покласти в банк тощо;
- Б) сукупність витрат, які безпосередньо зв'язані з виробництвом та реалізацією продукції (робіт, послуг);
- В) матеріальні затрати та затрати на оплату праці;
- Г) синтетичний показник, який характеризує витрати підприємства на виробництво.

55. За способом включення елементів затрат в об'єкт обліку і калькуляції затрати поділяються на:

- А) прямі, непрямі;
- Б) трудові, матеріальні, грошові;
- В) основні, накладні;
- Г) змінні, умовно-постійні.

56. У складі матеріальних затрат відображаються:

- А) платежі по обов'язковому страхуванню майна;
- Б) вартість напівфабрикатів та комплектуючих, які входять до складу продукції, яка випускається;
- В) знос нематеріальних активів;
- Г) витрати на утримання та обслуговування устаткування.

57. За характером зв'язку з процесом виготовлення продукції затрати поділяються на:

- А) прямі, непрямі;

- Б) одиничні, комплексні;
- В) виробничі, невиробничі;
- Г) основні, накладні.

58. Змінні витрати – це ті:

- А) які не залежать від динаміки обсягів виробництва;
- Б) які збільшуються або зменшуються відносно динаміки обсягів виробництва;
- В) які безпосередньо пов'язані з виробництвом окремих видів продукції;
- Г) які пов'язані з організацією та обслуговуванням виробництва.

59. До непрямих витрат належать:

- А) затрати на оплату праці основних робочих;
- Б) затрати на сировину та матеріали;
- В) затрати на утримання та обслуговування устаткування;
- Г) амортизація основних фондів та нематеріальних активів.

60. До постійних витрат належать:

- А) основна заробітна плата основних робочих;
- Б) затрати на сировину та матеріали;
- В) затрати на напівфабрикати та комплектуючі;
- Г) загальногосподарські витрати.

61. Приріст витрат, що пов'язаний з випуском додаткової одиниці продукції -це:

- А) сукупні витрати;
- Б) граничні витрати;
- В) змінні витрати;
- Г) умовно-постійні витрати.

62. Паливо на технологічні цілі належить до:

- А) прямих витрат;
- Б) накладних витрат;
- В) граничних витрат;
- Г) непрямих витрат.

63. Максимальна сума постійних витрат підприємства у поточному періоді визначається відносно:

- А) фактичного обсягу реалізації;
- Б) критичного обсягу реалізації;
- В) фактичного обсягу випуску продукції;
- Г) попереднього обсягу реалізації.

64. Основною метою застосування метода нормативного розподілу постійних затрат є:

- А) визначення порогу рентабельності;

- Б) уникнення при калькулюванні впливу змін обсягів робіт щодо розподілу постійних витрат;
- В) визначення коефіцієнту нормативного розподілу;
- Г) визначення граничних витрат.

65. Коефіцієнт нормативного розподілу постійних витрат визначається на підставі:

- А) тільки фактичного обсягу діяльності;
- Б) тільки нормативного обсягу діяльності;
- В) фактичної ціни реалізації та фактичного обсягу постійних витрат;
- Г) фактичної суми постійних витрат, фактичного та нормативного обсягів діяльності.

66. Кошторис витрат на виробництво складається на підставі:

- А) групування затрат за економічними елементами;
- Б) групування затрат за статтями калькуляції;
- В) розподілу затрат на основні та накладні;
- Г) розподілу затрат на прямі та непрямі.

67. Момент (термін), коли підприємство має досягти порога рентабельності, розраховується на підставі:

- А) фактичного обсягу реалізації та фактичної ціни реалізації;
- Б) критичного обсягу реалізації та фактичної ціни реалізації;
- В) критичного та фактичного обсягів реалізації;
- Г) критичного обсягу реалізації.

68. Балансовий прибуток - це показник, який:

- А) складається з доходів від оренди майна, доходів від авторських прав та ліцензій, а також пайової участі у СП, інвестиційній діяльності;
- Б) складається з суми прибутку від реалізації продукції, інших матеріальних цінностей та прибутку від позареалізаційних операцій;
- В) дорівнює сумі прибутку від реалізації;
- Г) дорівнює сумі прибутку від позареалізаційних операцій.

69. З високих доходів обчислюється більший відсоток, чим з нижчих. Ідеться про:

- А) пропорційний податок;
- Б) прогресивний податок;
- В) податок на додану вартість;
- Г) регресивний податок.

70. До внутрішніх чинників, які впливають на розмір прибутку, відносяться:

- А) рівень витрат виробництва, якість та конкурентоспроможність товарів, технічний та організаційний рівень виробництва;
- Б) зміни еластичності попиту і пропозиції;

- В) коливання попиту і пропозиції;
- Г) рівень державного регулювання.

71. Позареалізаційний прибуток може бути отримано за такими операціями:

- А) від реалізації основних фондів, нематеріальних активів;
- Б) по коштам, вкладеним на депозит;
- В) від пайової участі у СП, а також за доходами від авторських прав та ліцензій;
- Г) правильні відповіді а) та б).

72. Прибуток від реалізації розраховується на підставі:

- А) сукупного доходу;
- Б) виручки від реалізації;
- В) випуску продукції;
- Г) виробничої потужності.

73. Рентабельність – це показник, який характеризує:

- А) відносну дохідність або прибутковість;
- Б) розмір прибутку;
- В) ефективність використання засобів виробництва;
- Г) ефективність зниження виробничих витрат.

74. Рентабельність виробництва розраховується на підставі:

- А) вартості основних фондів на початок року;
- Б) середньорічної вартості основних фондів;
- В) вартості основних фондів на кінець року;
- Г) середньорічної вартості активної частки основних фондів.

75. Рентабельність продукції розраховується на підставі:

- А) балансового прибутку;
- Б) оподаткованого прибутку;
- В) прибутку від реалізації;
- Г) чистого прибутку.

76. При обчислюванні оподаткованого прибутку величина балансового прибутку зменшується:

- А) на суму позареалізаційних витрат;
- Б) на суму пільг, коштів на благодійні цілі;
- В) на суму прибутку від неосновної діяльності;
- Г) на суму амортизаційних відрахувань.

77. При обчислюванні рентабельності виробництва враховуються:

- А) тільки нормовані оборотні кошти;
- Б) нормовані та ненормовані оборотні кошти;
- В) тільки виробничі запаси;
- Г) тільки оборотні фонди.

78. Дивідендна віддача акції - це показник, який характеризує:

- А) ступень дохідності акцій різних корпорацій;
- Б) яка частка чистого доходу корпорації сплачується у вигляді дивідендів;
- В) прибутковість корпорації як емітента цінних паперів;
- Г) ефективність діяльності корпорацій.

79. Рентабельність корпорацій, як емітентів цінних паперів, розраховується на підставі:

- А) середньорічної вартості основних фондів та вартості нормованих оборотних коштів;
- Б) капіталізованої вартості акцій;
- В) собівартості реалізованої продукції;
- Г) вартості основного капіталу.

80. Капіталізована вартість акцій розраховується на підставі:

- А) ринкової вартості акцій;
- Б) номінальної вартості акцій;
- В) вартості привілейованих акцій;
- Г) номінальної або ринкової вартості акцій.

81. Абсолютний ефект характеризує:

- А) наслідки порівняння можливих варіантів господарювання і вибору кращого з них;
- Б) загальну або питому його величину, яку має підприємство від своєї діяльності за певний проміжок часу;
- В) позитивний наслідок не лише самого по собі конкретного результату, але й прискорення темпів його застосування;
- Г) спільний ефект у сферах виробництва і споживання відповідних виробів.

82. Абсолютна ефективність розраховується на підставі:

- А) тільки зростання прибутку;
- Б) тільки економії від зниження собівартості;
- В) загальної суми прибутку та її зростання або економії від зниження собівартості;
- Г) тільки загальної суми прибутку.

83. Критерій ефективності "продуктивність" розраховується на підставі:

- А) продуктивності праці;
- Б) продуктивності підприємства;
- В) рентабельності капіталу;
- Г) ефективності використання матеріальних ресурсів.

84. Критерій результативності "економічність" відображає;

- А) ступінь використання підприємством сукупності ресурсів;
- Б) ступінь досягнення цілей;

- В) ефективність використання основних фондів;
- Г) ефективність використання оборотних коштів.

85. Актив балансу:

- А) характеризує джерела коштів (капіталу);
- Б) показує напрямки розміщення коштів (капіталу);
- В) відображає наявність і використання коштів на певну дату (кінець кварталу, року);
- Г) характеризує певні фінансові пропорції.

86. До фіксованих активів належать:

- А) нематеріальні активи, основні фонди;
- Б) незакінчене виробництво;
- В) цінні папери;
- Г) виробничі запаси.

87. До поточних активів належать:

- А) запаси готової продукції, виробничі запаси;
- Б) устаткування;
- В) дебіторська заборгованість, гроші на банківських рахунках і у касі;
- Г) відповіді, зазначені в пунктах а) і в).

88. Пасив балансу:

- А) характеризує певні фінансові пропорції;
- Б) відображає наявність і використання коштів на певну дату;
- В) показує напрямки розміщення коштів (капіталу);
- Г) характеризує джерела коштів (капіталу).

89. Основними джерелами утворення власного капіталу (коштів) є:

- А) статутний фонд (капітал), акумульований прибуток;
- Б) довгострокові боргові зобов'язання;
- В) короткострокові кредити;
- Г) короткострокові боргові зобов'язання.

90. Довгострокові боргові зобов'язання - це ті, які:

- А) погашаються в межах року;
- Б) погашаються за півроку;
- В) погашаються не раніше ніж за рік від дати складання балансу;
- Г) погашаються в межах 9 місяців.

91. Сума пасивів балансу завжди:

- А) більше суми активів;
- Б) не менше суми активів;
- В) дорівнює сумі активів;
- Г) менше суми активів.

92. До короткострокових пасивів належать:

- А) заборгованість за майно в оренді;
- Б) кредиторська заборгованість: за одержані товари, аванси, видані векселі, за розрахунками по оплаті праці, виплаті податків тощо;
- В) короткострокові кредити;
- Г) відповіді б) і в).

93. До запозиченого капіталу належать:

- А) резервний фонд;
- Б) спеціальні фонди та цільове фінансування;
- В) довгострокові та короткострокові боргові зобов'язання;
- Г) емісія цінних паперів.

94. Інформаційна система підприємства - це:

- А) набір правил соціальної поведінки, яким користується підприємство для досягнення своїх цілей;
- Б) організаційна форма виробничої одиниці з визначеною внутрішньою структурою, зовнішнім середовищем та закономірностями функціонування;
- В) складна, динамічна система, яка характеризується обсягом різноспрямованих інформаційних зв'язків;
- Г) пакет Законів та інших нормативних актів, які регламентують діяльність підприємства.

95. Вихідний потенціал підприємства представлений:

- А) обсягом випущеної продукції та надання послуг;
- Б) обсягом реалізованої продукції;
- В) обсягом наявних ресурсів;
- Г) обсягом робіт промислового характеру.

96. За формами власності всі підприємства можна поділити наступні групи:

- А) головні, дочірні, асоційовані, філіали;
- Б) кооперативні, орендні, господарські товариства;
- В) концерни, консорціуми, холдингові компанії, корпорації;
- Г) приватні, колективні, державні.

97. Марки та модифікації продукції являють собою:

- А) перелік продукції однакового призначення;
- Б) склад продукції за видами та підвидами;
- В) більш деталізовану товарну класифікацію;
- Г) кінцевий продукт виробничого циклу.

98. Залишкова вартість основних фондів дорівнює:

- А) первісній вартості за вирахуванням зносу;
- Б) фактичній сумі витрат підприємства на придбання, транспортування, монтаж, побудову і спорудження основних засобів;

- В) вартості, за якою всі основні фонди відображаються на балансі підприємства;
- Г) вартості основних фондів у сучасних умовах за діючими цінами.

99. Коефіцієнт інтенсивного використання основних фондів відображає:

- А) загальну ефективність використання основних фондів;
- Б) ефективність використання устаткування відносно часу;
- В) ефективність використання устаткування відносно його продуктивності;
- Г) рух основних фондів.

100. Під нематеріальними активами розуміють:

- А) засоби праці, які функціонують у виробництві довше одного року, мають вартість понад установлений ліміт;
- Б) умовну вартість об'єктів промислової та інтелектуальної властивості, а також інших майнових прав, які визначаються об'єктом права власності конкретного підприємства (господарства);
- В) предмети, що служать менше одного року, незалежно від їх вартості;
- Г) тільки наукові дослідження.

101. Коефіцієнт обігу оборотних коштів розраховується на підставі:

- А) обсягу випущеної продукції;
- Б) обсягу реалізованої продукції або її собівартості;
- В) залишків нереалізованої продукції;
- Г) залишків незакінченого виробництва.

102. До стимулів короткострокової дії належать:

- А) премії за результатами роботи;
- Б) акордні виплати за виконання конкретних завдань;
- В) додатки до пенсії, які сплачує підприємство;
- Г) правильні відповіді а) і б).

103. Відрядна оплата праці застосовується за таких умов:

- А) коли існують кількісні показники роботи, які безпосередньо залежать від конкретного робітника;
- Б) коли немає можливості точного обліку виконаних робіт;
- В) коли виробничий процес жорстко регламентований;
- Г) коли немає можливості технічного нормування праці.

104. Оптимальні витрати – це:

- А) витрати, які базуються на попередніх фактичних витратах;
- Б) витрати, розраховані в ідеальних умовах виробництва;
- В) попередньо визначені витрати, але які розраховані у рамках бюджету підприємства;

Г) витрати, які розраховані за даними попереднього технічного та економічного аналізу всіх параметрів підприємства.

105. До накладних витрат належать:

- А) загальногосподарські витрати;
- Б) затрати на сировину та матеріали;
- В) затрати на отримання та обслуговування устаткування;
- Г) затрати на паливо для технологічних цілей.

106. Виробнича структура основних фондів - це:

- А) співвідношення між активною і пасивною частиною основних фондів;
- Б) склад основних фондів відповідно ролі і функціям у технологічному процесі;
- В) засоби, які використовуються тривалий час;
- Г) немає правильної відповіді.

107. Амортизаційна вартість – це:

- А) сума первісної та залишкової вартості
- Б) різниця між первісною та залишковою вартістю
- В) різниця між первісною та ліквідаційною вартістю
- Г) сума первісної та ліквідаційної вартості
- Д) немає правильної відповіді

108. До основних показників оборотності оборотних коштів відносять:

- А) середньорічний залишок оборотних коштів;
- Б) коефіцієнт оборотності;
- В) обсяг реалізації;
- Г) тривалість одного обороту.

109. Які з наведених об'єктів належать до нормованих оборотних коштів:

- А) готова продукція на складі;
- Б) гроші в касі та на рахунках;
- В) дебіторська заборгованість;
- Г) виробничі запаси;
- Д) витрати майбутніх періодів;
- Е) залишки незавершеного виробництва.

110. Економічними елементами витрат є:

- А) матеріальні витрати;
- Б) витрати на експлуатацію та обслуговування обладнання;
- В) затрати на оплату праці;
- Г) амортизація основних фондів та нематеріальних активів;
- Д) позавиробничі витрати.

111. При складенні калькуляції витрати групуються за ознакою:

- А) прями, непрями;

- Б) основні, накладні;
- В) трудові, матеріальні, грошові;
- Г) немає правильної відповіді.

112. До комплексних статей витрат належать:

- А) витрати на утримання і експлуатацію машин і устаткування;
- Б) затрати на оплату праці основного виробничого персоналу підприємства;
- В) загальновиробничі витрати;
- Г) паливо на технологічні цілі.

113. Рентабельність – це показник, який характеризує:

- А) відносну дохідність або прибутковість;
- Б) розмір прибутку;
- В) витрати виробництва.

114. Виробнича потужність підприємства по виготовленню певної продукції визначається параметрами:

- А) кількістю персоналу та продуктивністю обладнання;
- Б) площею приміщення та кількістю персоналу;
- В) кількістю технологічного обладнання, його продуктивністю, часом роботи.

115. До постійних відносять витрати, обсяг яких:

- А) постійний на одиницю продукції;
- Б) не залежить від часу роботи підприємства;
- В) не залежить від обсягу виробництва в межах даної виробничої потужності.

116. Матеріально-технічні та економічні умови, суспільні відносини, інститути та інші фактори, які впливають на підприємство опосередковано, складають:

- А) мікросередовище підприємства;
- Б) макросередовище підприємства;
- В) правове середовище підприємства;
- Г) ринкове середовище підприємства.

117. Обсяг нематеріальних активів впливає на:

- А) основні фонди підприємства;
- Б) основний капітал підприємства;
- В) оборотні фонди підприємства;
- Г) оборотний капітал підприємства;

118. Внаслідок проведення організаційних заходів трудомісткість продукції знизилася на 8%. Як при цьому зміниться продуктивність праці:

- А) підвищиться на 8%;
- Б) підвищиться на 7,4%;
- В) знизиться на 8,7%;
- Г) підвищиться на 8,7%.

119. Поняття "валовий прибуток", означає:

- А) виручку, яку отримали внаслідок продажу продукції;
- Б) грошову масу, яка дорівнюється вартості товару;
- В) різницю між обсягом реалізованої продукції в грошовому виразі (без ПДВ та акцизу) та її собівартістю;
- Г) чистий дохід підприємства.

120. Показник "фондовіддача", характеризує:

- А) обсяг товарної продукції, який приходить на 1 грошову одиницю основних виробничих фондів;
- Б) обсяг основних фондів на 1 грошову одиницю реалізованої продукції;
- В) рівень технічної озброєності виробництва.

121. На підприємстві працює 600 робітників. Внаслідок технічного переозброєння їх чисельність зменшилася на 100 чоловік, при цьому обсяг виробництва не змінився. Визначити ріст продуктивності праці:

- А) 20%
- Б) 16,7%
- В) 25%
- Г) 14,3%
- Д) 15%

122. Вартість обладнання складає 1770 грн., витрати на його транспортування та встановлення – 300 грн., нормативний термін використання – 5 років, ліквідаційна вартість – 500 грн. Визначити суму амортизаційних відрахувань за місяць при застосуванні рівномірної амортизації:

- А) 414 грн.
- Б) 34.5 грн
- В) 314 грн.
- Г) 26.17 грн.
- Д) немає вірної відповіді

123. Обсяг беззбитковості – це такий обсяг виробництва, при якому:

- А) підприємство отримує мінімальний прибуток
- Б) підприємство не має збитку
- В) дохід покриває всі витрати
- Г) дохід покриває лише постійні витрати

124. Графічно обсяг ліквідності знаходиться:

- А) праворуч обсягу беззбитковості
- Б) ліворуч обсягу беззбитковості
- В) не залежить від положення обсягу беззбитковості
- Г) праворуч фактичного обсягу виробництва

125. На плановий період укладено контракти на поставку 5 тис. пар взуття. Залишки продукції на складі підприємства на початок періоду - 600 пар, на кінець - 100 пар. У плані виробництва на даний період слід передбачити випуск продукції (у парах):

- А) 5500;
- Б) 4900;
- В) 4400;
- Г) 4500;
- Д) 5000.

126. За рік підприємство реалізувало продукції на суму 360 тис. грн. За цей період тривалість розрахунків з покупцями продукції скоротилася з 30 до 25 днів. Внаслідок цього вивільнився оборотний капітал фірми у сумі (тис. грн.):

- А) 15;
- Б) 25;
- В) 30;
- Г) 14,4;
- Д) 5.

127. Верстат коштує 4200 грн., витрати на його доставку та монтаж складають 800 грн., нормативний термін служби - 5 років, а ліквідаційна вартість - 500 грн. Чому дорівнює норма рівномірної (лінійної) амортизації верстата:

- А) 18%;
- Б) 20%;
- В) 23,8%;
- Г) 21,4%;
- Д) 18,7%.

Спеціалізована фірма виготовляє виріб «А». Змінні витрати на його виготовлення - 80 грн., ціна 100 грн. За рік фірма витрачає 300 тис. грн. на оренду приміщення, 400 тис. грн. - на управління та господарське обслуговування, 200 тис. грн. - на амортизацію власного устаткування. Точка безбитковості виробництва фірми у штуках дорівнює:

- А) 20000;
- Б) 68000;
- В) 45000;
- Г) 35000;
- Д) 30000.

128. На початок року підприємство мало виробничу потужність 60000 штук виробів «А», у серпні її збільшено на 24000 штук. Середньорічна виробнича потужність підприємства в штуках складає:

- А) 84000; В) 62000; Д) 64000.
- Б) 68000; Г) 60000;

129. На підприємстві внаслідок удосконалення технології виробництва продуктивність праці підвищилась на 10%, а заробітна плата зросла на 3%. Питома вага зарплати в структурі собівартості продукції складає 30%.

Внаслідок цього як зміниться собівартість продукції:

- А) зменшиться на 2%;
- Б) зменшиться на 1,91%;
- В) не зміниться;
- Г) підвищиться на 1,9%.

130. Розрахувати кількість умовно-вивільнених робітників внаслідок збільшення виробництва продукції на 5%, якщо: в звітному періоді чисельність робітників складала 1800 чоловік, при цьому питома вага керівників та спеціалістів - 27%, передбачається збільшити кількість керівників та спеціалістів на 1,5%:

А) 17	чол.;	В) 90	чол.;
Б) 66	чол.;	Г) 27	чол.

131. В якій статті калькуляції міститься амортизація технологічного обладнання:

- А) адміністративні затрати;
- Б) амортизація;
- В) позавиробничі витрати;
- Г) витрати на утримання та експлуатацію обладнання.

132. Чому дорівнює ПДВ з одиниці продукції, якщо відпускна ціна товару 120 грн., ставка ПДВ - 20%:

А) 24 грн.;	В) 20 грн.;
Б) 72 грн.;	Г) 25 грн.

133. Чому дорівнює ціна підприємства на товар «А», якщо його відпускна ціна 110 грн., ставка ПДВ - 20%:

А) 132 грн.;	В) 106,95 грн.;
Б) 88 грн.;	Г) 100 грн.

134. Розрахувати операційний прибуток, якщо витрати на виробництво та реалізацію продукції - 120 тис. грн., виручка від реалізації (у відпускних цінах) - 200 тис. грн., ставка ПДВ - 20%:

А) 40 грн.;	В) 46,66 грн.
Б) 80 грн.;	

135. Визначити рентабельність виробу «А», якщо витрати на його виробництво та реалізацію складають 80 грн., відпускна ціна 123 грн., ставка ПДВ - 20%:

- А) 23%; В) 49,5%.
Б) 20%;

136. Товариство, статутний фонд якого поділений на частки, і засновники якого несуть відповідальність у розмірі своїх внесків, називається:

- А) повним товариством;
Б) товариством з додатковою відповідальністю;
В) командитним товариством;
Г) товариством з обмеженою відповідальністю;
Д) немає вірної відповіді.

137. До змінних відносяться витрати, розмір яких:

- А) змінюється в залежності від тривалості роботи підприємства;
Б) змінюється в залежності від обсягу виробництва;
В) змінюється в перерахунку на одиницю продукції;
Г) підвищується у зв'язку з інфляцією.

138. Якщо продуктивність праці на підприємстві підвищується на 5%, то як змінилася трудомісткість

- А) знизилася на 5%;
Б) знизилася на 4,76%;
В) знизилася на 5,2%;
Г) немає вірної відповіді.

139. Чисельність планова умовна розраховується за формулою:

- А) $Ч_{пл.}^{ум.} = Ч_{пл.} * I_в$; В) $Ч_{пл.}^{ум.} = Ч_{баз.} * I_в$;
Б) $Ч_{пл.}^{ум.} = Ч_{баз.} * I_ч$; Г) $Ч_{пл.}^{ум.} = Ч_{пл.} * I_{пт}$;

140. Ефективність використання основних фондів підприємства характеризує:

- А) фондвіддача;
Б) прибуток підприємства;
В) продуктивність праці.

141. Станок, який придбало підприємство, зараховується на баланс за:

- А) первісною вартістю;
Б) відновною вартістю;
В) залишковою вартістю;
Г) ліквідаційною вартістю.

142. Основна заробітна плата робітників при використанні погодинної форми оплати праці визначається:

- А) фактичною трудомісткістю виконуваної роботи та тарифною ставкою;
- Б) обсягом виконаної роботи та відрядною розцінкою;
- В) відпрацьованим часом та відрядною розцінкою;
- Г) відпрацьованим часом та тарифною ставкою.

143. Для відрядної оплати праці характерне обчислення заробітку згідно:

- А) кількості виготовленої продукції;
- Б) кількості відпрацьованого часу;
- В) кількості реалізованої продукції;
- Г) посадового окладу.

144. У звітному періоді продуктивність праці збільшилася на 5%. Як при цьому зміниться трудомісткість:

- А) знизиться на 5%;
- Б) збільшиться на 5%;
- В) знизиться на 4,76%;
- Г) збільшиться на 4,76%;
- Д) не зміниться.

145. Чисельність робітників підприємства складає 500 чоловік. В результаті проведення комплексних заходів вивільнено 50 чоловік. Як зміниться продуктивність праці при незмінному обсягу виробництва продукції:

- А) знизиться на 10%;
- Б) збільшиться на 12,5%;
- В) збільшиться на 10%;
- Г) не зміниться.

146. Тарифна система оплати праці робітників включає:

- А) тарифні ставки та тарифну сітку;
- Б) тарифні ставки та тарифно-кваліфікаційний довідник;
- В) посадові оклади, преміальне положення і табелі;
- Г) тарифні ставки, сітку та довідник робочих професій.

147. До складу оборотних фондів підприємства відносять:

- А) запаси матеріальних цінностей;
- Б) незавершене виробництво;
- В) устаткування;
- Г) готову продукцію;
- Д) приладдя терміном використання більше одного року.

148. Підприємство реалізувало продукцію у звітному році на 100 тис. гр. од. при середніх залишках оборотних коштів 25 тис. гр. од. Як зміниться тривалість одного обороту, якщо обсяг реалізації зросте на 10%, а сума оборотних коштів не зміниться:

- А) збільшиться на 8 днів;
- Б) не зміниться;
- В) зменшиться на 3 дні;
- Г) збільшиться на 3 дні;
- Д) збільшиться на 10 днів.

149. До складу прямих матеріальних витрат включається вартість:

- А) сировини та матеріалів;
- Б) робочої сили;
- В) амортизаційні відрахування;
- Г) витрати на паливо та енергію.

150. При потребі попередньої підготовки сировини до запуску у виробництво утворюється запас:

- А) транспортний;
- Б) підготовчий;
- В) технологічний;
- Г) страховий.

151. Оборотний капітал підприємства складається з:

- А) оборотних коштів;
- Б) оборотних фондів;
- В) довгострокових фінансових вкладень;
- Г) короткострокових фінансових вкладень;
- Д) основних фондів.

152. Період, протягом якого підприємство передбачає використовувати об'єкт основних фондів, або очікує випустити певну кількість продукції, називається періодом:

- А) корисної експлуатації;
- Б) амортизації;
- В) відновлення;
- Г) списання.

153. Сума, яку підприємство очікує одержати від реалізації або ліквідації об'єкта основних фондів, називається вартістю:

- А) ліквідаційною;
- Б) відновною;
- В) залишковою;
- Г) первісною.

154. Основні фонди, які мають обмежений термін корисної експлуатації, підлягають:

- А) списанню;
- Б) реалізації;
- В) амортизації;
- Г) відшкодуванню.

155. Які чинники впливають на визначення строку корисної експлуатації об'єктів основних фондів:

- А) очікувана потужність та фізична продуктивність об'єкта;
- Б) моральний знос;
- В) правові або аналогічні обмеження щодо використання об'єкта;
- Г) очікуваний фізичний знос;
- Д) немає вірної відповіді.

156. До методів амортизації, які ґрунтуються на часі їх використання, відносять методи:

- А) рівномірної амортизації;
- Б) дигресивної;
- В) суми одиниць продукції;
- Г) прогресивної (уповільненої).

157. Прискорена амортизація означає щорічне:

- А) зниження амортизаційних відрахувань;
- Б) збільшення амортизаційних відрахувань;
- В) нарахування амортизації рівними частинами через короткі проміжки часу.

158. До складу прямих витрат включають витрати:

- А) на оплату праці робітників, які зайняті у виробництві продукції;
- Б) матеріальні витрати;
- В) витрати на паливо та енергію виробничого споживання;
- Г) витрати на утримання приміщень цехів та управління підприємством.

159. Частина чистого прибутку, яка розподіляється між учасниками (власниками) у відповідності з їх долею у власному капіталі, називається _____ (вказати потрібний термін)

160. Плата за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, які винні підприємству, називається _____ (вказати потрібний термін)

161. Плата за використання нематеріальних активів підприємства (патентів, торгових марок, авторського права, програмних продуктів тощо) називається:

- А) процентами;
- Б) дивідендами;
- В) роялті;

Г) рентною платою;
5Д орендною платою.

162. Очікуваний середній обсяг діяльності, що може бути досягнутий за умов звичайної діяльності підприємства протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запланованого обслуговування виробництва, називається:

- А) нормальною потужністю;
- Б) виробничою (максимальною) потужністю;
- В) коефіцієнтом використання потужності.

163. Нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо, називається:

- А) директив;
- Б) гудвіл;
- В) опціон;
- Г) ф'ючерс.

164. Конкуентоспроможність прямопропорційно залежить від:

- А) якості продукції;
- Б) ціни на продукцію;
- В) рентабельності продукції;
- Г) іміджу підприємства.

165. До показників якості належать наступні:

- А) стандартизації;
- Б) фондівіддачі;
- В) сортності;
- Г) надійності-довговічності;
- Д) продуктивності праці;
- Е) ергономічні;
- Ж) економічні.

166. При визначенні рівня конкурентоспроможності продукції необхідно враховувати наступні чинники:

- А) термін дії підприємства на ринку;
- Б) рівень якості продукції;
- В) ціну на продукцію;
- Г) рекламне забезпечення продукції.

167. Господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає передачу орендарю права користування основними фондами на строк, який перевищує строк їх повної амортизації, з обов'язковим поверненням таких основних фондів їх власнику після закінчення строку дії угоди, називається:

- А) оперативним лізингом;
- Б) фінансовим лізингом;
- В) оперативною орендою;
- Г) фінансовою орендою.

168. Матеріальні цінності, які використовуються у виробничій діяльності підприємства протягом періоду, який перевищує 365 днів з дати введення в експлуатацію, та вартість яких поступово зменшується у зв'язку з їх поступовим фізичним або моральним зносом, називаються

169. Сукупність економічно однорідних витрат називається:

- А) калькуляційною статтею;
- Б) елементом витрат;
- В) кошторисом;
- Г) калькуляцією.

170. Продукція (роботи, послуги), які потребують визначених пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат, називаються:

- А) об'єктом обліку витрат;
- Б) методом обліку витрат;
- В) суб'єктом обліку витрат;
- Г) одиницею обліку витрат.

171. Витрати на обслуговування та управління виробництвом, які змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності, називаються:

- А) прямими;
- Б) змінними;
- В) пропорційними;
- Г) постійними.

172. Довгострокові вкладення капіталу (грошей) у підприємницьку діяльність з метою одержання певного доходу (прибутку) називають:

- А) акціями;
- Б) інвестиціями;
- В) капітальними вкладеннями;
- Г) джерелами фінансування.

173. До показників ефективності використання устаткування та виробничих площ відносяться коефіцієнти:

- А) змінності роботи устаткування;
- Б) інтенсивного завантаження устаткування;
- В) напруженості використання устаткування;
- Г) освоєння проектної потужності;
- Д) напруженості використання виробничих площ.

174. Показники якості, які характеризують декілька властивостей продукції одночасно, називаються:

- А) загальними;
- Б) інтегральними;
- В) комплексними;
- Г) одиничними.

175. Економічна категорія, яка характеризує сукупність властивостей продукції, що зумовлюють ступінь її придатності задовольняти потреби людини відповідно до призначення, називається:

- А) конкурентоспроможністю;
- Б) якістю;
- В) технічним рівнем;
- Г) груповим показником.

176. Метод визначення якості продукції, який ґрунтується на наслідках аналізу сприймання почуттів людини без застосування вимірювальних та технічних засобів, називається:

- А) диференційованим;
- Б) органолептичним;
- В) комплексним;
- Г) інтегральним.

177. Визначення та застосування єдиних правил з метою упорядкування діяльності у певній галузі називається:

- А) уніфікацією;
- Б) стандартизацією;
- В) сертифікацією;
- Г) мотивацією.

178. Для характеристики рівня продуктивності праці при прямому методі її вимірювання використовуються показники:

- А) вартісні;
- Б) натуральні;
- В) трудові;
- Г) кількісні;
- Д) якісні.

179. Серед зазначених факторів відмітити ті, які впливають на рівень продуктивності праці:

- А) матеріально-технічні;
- Б) організаційні;

- В) економічні;
- Г) соціальні;
- Д) природні
- Е) географічні;
- Ж) немає вірної відповіді.

180. Сукупність спеціальних знань та практичних навичок, що визначають ступінь підготовленості працівника до виконання функцій обумовленої складності, називається:

- А) кваліфікацією;
- Б) спеціальністю;
- В) професією.

181. Сукупність постійних працівників, які отримали професійну підготовку та (або) мають досвід практичної діяльності у певній сфері, складає:

- А) колектив;
- Б) персонал;
- В) робітників;
- Г) категорії.

182. Які з джерел утворення оборотних коштів (капітала) належать до позикових?

- А) емісія цінних паперів;
- Б) короткострокові кредити банку;
- В) довгострокові кредити банку;
- Г) статутний капітал, прибуток, страховий фонд.

183. До задач управління оборотними коштами підприємства відносять:

- А) прискорення оборотності оборотних коштів;
- Б) оптимізація розміру оборотних коштів;
- В) зниження вартості формування оборотних коштів;
- Г) всі відповіді вірні.

184. Цілеспрямований процес управління оборотними активами підприємства, формування їх об'єму та складу, який дозволяє досягти стратегічних цілей, називають:

- А) стратегією управління оборотними коштами;
- Б) задачами управління оборотними коштами;
- В) цілями управління оборотними коштами.

185. Які із зазначених характеристик відображають певні рівні якості:

- А) відповідність стандарту;
- Б) відповідність використанню;
- В) відповідність вимогам ринку;

- Г) відповідність латентним потребам;
- Д) всі відповіді вірні.

186. До показників якості, які стандартизуються відносяться наступні:

- А) призначення;
- Б) відповідності моди;
- В) ергономічні;
- Г) безпеки.

187. До показників зовнішнього формування конкурентоспроможності належать:

- А) тенденції розвитку економіки;
- Б) тенденції НТП;
- В) екологічні;
- Г) транспортні;
- Д) зміни моди.

188. Економічні показники конкурентоспроможності бувають:

- А) одноразові;
- Б) поточні;
- В) змінні;
- Г) пропорційні;
- Д) змінного складу.

189. Альтернативний метод розрахунків використовується при визначенні конкурентоспроможності для розрахунку:

- А) ціни споживання;
- Б) рівня якості продукції;
- В) рівня нормативних показників;
- Г) рівня маркетингу.

190. Показники якості, які характеризують одну з властивостей продукції одночасно, називаються:

- А) загальними;
- Б) інтегральними;
- В) комплексними;
- Д) одиничними.

191. Сума, яку підприємство заплатило за придбання, монтаж та введення в експлуатацію об'єкта основних фондів, називається вартістю:

- А) ліквідаційною;
- Б) відновною;
- В) залишковою;
- Г) первісною.

192. Основними джерелами утворення запозиченого капіталу (коштів) є:

- А) статутний фонд (капітал),
- Б) довгострокові боргові зобов'язання;
- В) короткострокові кредити;
- Г) короткострокові боргові зобов'язання.

193. Короткострокові боргові зобов'язання - це ті, які:

- А) погашаються в межах року;
- Б) погашаються за півроку;
- В) погашаються не раніше ніж за рік від дати складання балансу;
- Г) погашаються в межах 9 місяців.

194. Безтарифна система оплати праці робітників включає:

- А) тарифні ставки та тарифну сітку;
- Б) тарифні ставки та тарифно-кваліфікаційний довідник;
- В) посадові оклади, преміальне положення і табелі;
- Г) тарифні ставки, сітку та довідник робочих професій;
- Д) немає вірної відповіді.

195. До складу основних фондів підприємства відносять:

- А) запаси матеріальних цінностей;
- Б) незавершене виробництво;
- В) устаткування;
- Г) готову продукцію;
- Д) приладдя і конторську техніку.

196. До ціни споживання при обчисленні конкурентоспроможності продукції необхідно віднести витрати на:

- А) придбання;
- Б) транспортування;
- В) ремонт;
- Г) експлуатацію;
- Д) технічне обслуговування;
- Ж) всі відповіді вірні.

197. Значення інтегрального показника конкурентоспроможності менше ніж 1 свідчить про те, що:

- А) продукція дуже перспективна;
- Б) перспективна;
- В) неперспективна.

198. За джерелами фінансування основні фонди бувають:

- А) внесеними до статутного фонду;
- Б) придбаними за власні кошти;
- В) безоплатно отриманими.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Предмет і завдання курсу «економіка соціальних служб».
2. Принципи і методи економіки соціальних служб.
3. Економічний простір соціальної роботи
4. Економічні функції держави.
5. Соціальна політика держави.
6. Фінансова система держави.
7. Фіскальна політика держави.
8. Фінансування соціальної роботи.
9. Економіка охорони здоров'я у системі охорони здоров'я населення.
10. Організація і управління охороною здоров'я.
11. Фінансування охорони здоров'я.
12. Стандартизація якості медичних послуг.
13. Собівартість, ціна, ефективність медичних послуг.
14. Предмет і метод економіки освіти. Взаємозв'язок освіти з економікою країни.
15. Система організації та управління освітою.
16. Навчально-виховна база освіти. Витрати на освіту і фінансування навчальних закладів.
17. Організація праці і заробітна плата працівників освіти.
18. Економічна ефективність освіти.
19. Поняття, формування, показники добробуту населення.
20. Економічне розшарування українського суспільства.
21. Оцінка рівня забезпеченості.
22. Соціальна допомога.
23. Соціальні пільги.
24. Організаційно-економічні основи пенсійного забезпечення.
25. Організаційно-економічні основи державного (обов'язкового) соціального страхування.
26. Організаційно-економічні основи медичного страхування.

27. Організація економічної діяльності соціальних служб.
28. Ефективність діяльності соціальних служб.
29. Ефективність соціальної роботи.

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ:

У відповідності з навчальним планом «Економіка соціальних служб» студенти пишуть реферат.

Мета реферату – прищепити навички самостійного вивчення учбового матеріалу, поглибити і розширити знання студента.

Вимоги до оформлення:

На титульному листі вказують: назву ВНЗ, дисципліну, прізвище, ім'я, по батькові студента і викладача; № групи.

Приблизний обсяг реферату – 15 сторінок формату А4. Сторінки нумеруються на кожній сторінці відводиться поле для заміток викладача.

В рефераті необхідно висвітлити наступні розділи:

Зміст – приводиться перелік основних розділів реферату з показанням сторінок їх розміщення.

Теоретичний розділ реферату:

Комплексний системний підхід до розкриття реферату полягає в тому, що предмет дослідження розглядається під різноманітними кутами зору – з позицій теоретичної бази і практичних наробіток, умов реалізації. Реферат повинен містити сучасну постановку досліджуваної проблеми і можливі шляхи її рішення в період переходу економіки України до ринкових відносин.

В процесі написання реферату студент повинен отримати навички *самостійного* опрацювання різноманітних сучасних інформаційних джерел з обраної теми, дати власну оцінку проблемі, що вивчається, запропонувати можливі варіанти її рішення, зробити самостійні, науково і практично обґрунтовані висновки і пропозиції. Для розкриття теми бажано використовувати формули, схеми, графіки, таблиці.

Список літератури – в кінці роботи приводиться перелік основної використаної літератури, не менше, ніж 10 сучасних джерел.

Надзвичайно важливим етапом у написанні реферату є вибір теми. Чим керуватися при виборі теми?

-По-перше, ступенем власного інтересу до вивчення тієї чи іншої економічної проблеми.

-По-друге, оскільки частина студентів поєднує навчання з роботою на підприємствах, в організаціях чи установах, то логічним буде вибір теми, певною мірою пов'язаної з виконуваними виробничими функціями, специфікою діяльності підприємства (організації, установи).

Виконаний реферат здається на перевірку не пізніше, ніж за 5 днів до дня проведення заліку по дисципліні. Не зарахований реферат має бути переробленим в відповідності з вказівкою викладача. Студент допускається до загального заліку по курсу при наявності заліку по реферату.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет і завдання курсу «економіка соціальних служб».
2. Принципи і методи економіки соціальних служб.
3. Розвиток економічної думки в Україні.
4. Методи дослідження економічних процесів і явищ.
5. Функції економіки соціальних служб.
6. Економічні категорії та закони, їх класифікація.
7. Взаємозв'язок економіки соціальних служб та економічної політики.
8. Економічні потреби, їх сутність та класифікація. Закон зростання потреб.
10. Потреби та блага: корисність благ. Величина корисності.
11. Економічні інтереси: сутність, види, взаємодія.
12. Теорія потреб (мотивація).
13. Суспільне виробництво та його елементи, їх взаємозв'язок і взаємодія.
14. Основні фактори (ресурси) виробництва, їх характеристика.
15. Крива виробничих можливостей. Закон зростання альтернативних витрат.
16. Виробнича функція та проблема економічного вибору.
17. Економіки соціальних служб про роль людини в суспільному виробництві.
18. Ефективність суспільного виробництва та чинники зростання.
19. Формаційний та цивілізаційний підходи до пізнання процесів суспільного розвитку.
20. Основні етапи розвитку цивілізації.
21. Зміст і структурні елементи економічної системи.
22. Типи економічних систем, їх еволюція.
23. Перехідні економічні системи: зміст, риси, суперечності.
24. Економічний і правовий зміст власності.
25. Відносини та форми власності в трансформаційній економіці України.
26. Роздержавлення і приватизація: зміст, шляхи, форми.
27. Форми організації суспільного виробництва.
28. Товарне виробництво: суть, умови виникнення, основні ознаки, види.
29. Товар і його властивості. Альтернативна вартість.

30. Вартість (цінність) товару: альтернативні теорії.
31. Величина вартості товару та чинники, що її визначають.
32. Закон вартості: зміст і функції.
33. Гроші: суть, функції.
34. Виникнення грошей. Еволюція концепцій.
35. Форми грошей та їх характеристика.
36. Функціональні форми грошей.
37. Закони грошового обігу.
38. Сучасні теорії грошей.
39. Грошові реформи: їх сутність і спрямування.
40. Риси та принципи функціонування сучасної ринкової економіки.
41. Ринок: сутність, еволюція поглядів.
42. Ринок: його структура та критерії розмежування.
43. Ринок: сутність та функції.
44. Суб'єкти ринку та їх взаємодія.
45. Моделі та шляхи переходу до ринку.
46. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.
47. Механізм саморегулювання ринкової економіки.
48. Попит. Закон попиту. Детермінанти попиту.
49. Пропозиція та чинники, що на неї впливають. Закон пропозиції.
50. Еластичність попиту за ціною.
51. Діалектична взаємодія попиту і пропозиції. Ціна ринкової рівноваги.
52. Конкуренція: суть, види, функції.
53. Методи і способи конкурентної боротьби.
54. Закон конкуренції: економічна основа та механізм.
55. Монополія та конкуренція. Антимонопольний закон України.
56. Інфраструктура ринку: основні риси та елементи.
57. Товарна біржа: зміст, види, функції, роль у ринковій економіці.
58. Фондова біржа: зміст, види, функції.
59. Біржа праці: суть та функції. Служба зайнятості в Україні.

60. Недоліки і переваги ринкового механізму.
61. Сучасна податкова система в Україні.
62. Бюджетна політика в Україні.
63. Кредитно-банківська система в Україні.
64. Держава в ринковій економіці.
65. Основні макроекономічні показники економіки.
66. Економічний простір соціальної роботи.
67. Економічні функції держави.
68. Соціальна політика держави.
69. Фінансова система держави.
70. Фіскальна політика держави.
71. Фінансування соціальної роботи.
72. Економіка охорони здоров'я у системі охорони здоров'я населення.
73. Організація і управління охороною здоров'я.
74. Фінансування охорони здоров'я.
75. Стандартизація якості медичних послуг.
76. Собівартість, ціна, ефективність медичних послуг.
77. Предмет і метод економіки освіти. Взаємозв'язок освіти з економікою країни.
78. Система організації та управління освітою.
79. Навчально-виховна база освіти. Витрати на освіту і фінансування навчальних закладів.
80. Організація праці і заробітна плата працівників освіти.
81. Економічна ефективність освіти.
82. Поняття, формування, показники добробуту населення.
83. Економічне розшарування українського суспільства.
84. Оцінка рівня забезпеченості.
85. Соціальна допомога.
86. Соціальні пільги.
87. Організаційно-економічні основи пенсійного забезпечення.

88. Організаційно-економічні основи державного (обов'язкового) соціального страхування.
89. Організаційно-економічні основи медичного страхування.
90. Організація економічної діяльності соціальних служб.
91. Ефективність діяльності соціальних служб.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1 . Єрмак Л. А. Цільові бюджетні та позабюджетні фонди. – К. : Знання , 2013.
- 2 . Жеребін В. М., Романов А. Н. Рівень життя населення. – К. : ЦУЛ, 2012.
- 3 . Ігнатів В. Г., Батурин В. І. та ін. Економіка соціальної сфери : Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2012.
- 4 . Козирев В. М. Основи сучасної економіки. - К. : Знання, 2011.
- 5 . Кузьменко М. М. Охорона здоров'я в умовах ринкової економіки . – К., ЦУЛ, 2012 .
- 6 . Лісіцин Ю. П. Медичне страхування. – К.: Кондор, 2013.
7. Народний добробут. Методологія та методика дослідження / За ред. Римашевської Н. М. – К.: Знання, 2012.
- 8 . Пантелєєва Т. С., Червякова Г. А. Економічні основи соціальної роботи. - К : ЦУЛ, 2013.
- 9 . Прожитковий мінімум. Нова методика розрахунку // Бібліотека журналу «Соціальний захист». – К., 2011.
- 10 . Соціальна робота: теорія і практика. Навчальний посібник / Відп. ред. Є. І. Холостова. – К: Кондор, 2011 .
11. Підручник з основ економічної теорії / За ред. В. Д. Камаєва . – Х. : Рибарі, 2012.
12. Юр'єва Т. В. Соціальна ринкова економіка . – К. : Знання, 2012.
13. Баранова Л. Я., Левін А. І. Потреби. Доходи. Споживання . – К.: ЦУЛ, 2011.
14. Батигін К. С., Трофимюк Н. А. Соціальне страхування та охорона здоров'я. - К.: Кондор, 2013.
15. Бушуєва Г. А. та ін Деякі підходи до оцінки ефективності економічної діяльності лікувально-профілактичних установ. – К.: Знання, 2012.
16. Ветрова Н. С. Фінансування соціальних програм у країнах Заходу. – К.: ЦУЛ, 2012 .
17. Владіміров В. Державне соціальне страхування. – К.: Кондор, 2010.
18. Зінін В. Г., Новіков А. І. Про прожитковий мінімум і розрахунки прожиткового мінімуму. – К.: Знання, 2014 .

19. Соціальна робота. Навчальний посібник / За ред. В. І. Курбатова . – Одеса, 2013 .

20 . Савченко П. І . та ін. Рівень і якість життя : поняття, індикатори, сучасні критерії. – К.: Наука.

ДОДАТОК 1

Форма бізнес-плану соціальної служби

(розробка авторів посібника – подається мовою оригіналу)

--

Название социальной службы

БИЗНЕС-ПЛАН СОЦИАЛЬНОЙ СЛУЖБЫ

(укажите короткое название бизнес-плана, например, бизнес-план социальной службы по оказанию бытовых услуг льготным категориям населения)

СОДЕРЖАНИЕ

1. Краткое описание проекта (резюме).
2. Стратегия маркетинга. SWOT-анализ.
3. План производства (или план оказания социальных услуг).
4. Расчет бюджета.
5. Расчет движения денежных средств.
6. Оценка рисков.
7. Перспективы проекта.
8. Приложения.

1. Краткое описание проекта (резюме)

Название
проекта

(краткое название проекта, совпадающее с названием на титульной странице)

Название и
адрес
социальной
службы

(полное название социальной службы; юридический адрес социальной службы)

Цель проекта

(напишите цель осуществления проекта с указанием чьи потребности будут удовлетворены)

Что будет
производить
или
производит
социальная
служба

(укажите - какие услуги и на какую сумму услуг Вы будете предоставлять)

Потребность
в капитале
для начала
или
расширения
деятельности:

- всего
- собственный
- заемный

(укажите сумму необходимых для реализации проекта, в том числе собственных и заемных, с указанием на какие конкретно цели будут использованы заемные средства)

Финансовые
показатели
проекта

(укажите сумму прибыли за год и результат движения денежных средств на конец первого года реализации проекта)

Срок
погашения
заемных
средств

(укажите периоды потребности в заемных средствах и срок погашения долга)

2. Стратегия маркетинга. SWOT-анализ.

2.1. Описание оказываемой социальной услуги (услуг)

(опишите конкретные виды социальных услуг Вы будете оказывать с указанием основных качественных характеристик, соответствующих требованиям потребителей)

2.2. Анализ рынка

(почему Вы считаете, что оказываемые вами социальные услуги будут востребованы на рынке, то есть почему Вы считаете, что сможете продать, то что планируете производить)

2.3. Анализ конкурентов:

(перечислите Ваших конкурентов и опишите их: кто они, сколько лет они на рынке, укажите на их преимущества перед Вами и как Вы можете подняться до их уровня. Укажите Ваши преимущества перед основными конкурентами. Перечислите ключевые факторы успеха Вашего проекта).

2.4. SWOT-анализ

Сильные стороны 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____ 6. _____	Слабые стороны 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____ 6. _____
Возможности 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____ 6. _____	Опасности 1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____ 6. _____

2.5. План маркетинга

Целевой сектор рынка, его величина и потенциал

(укажите где находится Ваш рынок сбыта, кто Ваши клиенты, сколько их, каковы их потребности, Ваш рынок расширяется или сокращается)

Стратегия продвижения

(укажите какими средствами Вы будете способствовать реализации Ваших социальных услуг: реклама, объявления, цена, бесплатные дополнительные услуги, продажа с отсрочкой платежа и т.д.)

Стратегия ценообразования

(как Вы определили цены на услуги, как они соотносятся с ценами Ваших конкурентов)

3. План производства (или план оказания социальных услуг)

3.1. Помещения для обслуживания клиентов

(укажите какие помещения будут использованы в процессе обслуживания клиентов, их размеры, место расположения, в каком состоянии находятся. Собственные или арендуемые, стоимость аренды)

Техника, оборудование, транспорт

Вид имущества	Собственное/арендованное	Стоимость (аренда в месяц)	Состояние

3.2. Ваши поставщики

(укажите какие материальные и нематериальные ресурсы необходимы для реализации проекта по видам, их объемы в год, месяц и прогнозируемые цены, а также укажите кто поставяет такие ресурсы в регионе. Есть ли другие варианты приобретения указанных ресурсов. Какие преимущества Вы получите, пользуясь услугами именно этих поставщиков)

3.3. График оказания социальных услуг

(укажите календарные сроки реализации проекта, увяжите с началом реализации проекта, укажите на сезонность, продолжительность одного цикла, период работы, процент использования мощностей оборудования)

3.4. Объемы (оказания услуг)

№ п.п.	Вид оказываемой услуги	Объем, тыс. грн.
1		
2		
3		
4		
5		
6		
...		
ИТОГО:		

4. Расчет бюджета

4.1. Переменные затраты по видам оказываемых услуг

№ п.п.	Вид услуги	Сумма затрат
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
...		
Итого по всем видам услуг:		

(на отдельном листе провести дополнительные расчеты переменных затрат по каждому виду оказываемых услуг по статьям)

4.2. Постоянные затраты по группам:

Оплата труда постоянных работников

(укажите количество работников, их оклады, оплата за год с начислениями на заработную плату)

Арендная плата за арендуемое имущество

(укажите арендную плату в месяц, год)

Другие затраты

(укажите сумму амортизации, ГСМ, затраты начального периода: лицензии, разрешения, маркетинг и т.д.)

Расчет дохода

(укажите объемы реализации услуг по видам, цены реализации и стоимость реализованных услуг)

Общий бюджет проекта

1.	Выручка от реализации услуг, всего	_____
	В т.ч. по видам услуг	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
2.	Переменные затраты – всего	_____
	В т.ч. по видам услуг	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
3.	Валовый доход (строка 1 минус строка 2)	_____
4.	Постоянные затраты – всего	_____
	В т.ч. по видам затрат	_____
	_____	_____
	_____	_____

5. Чистый доход (строка 3 минус строка 4) до налогообложения

--

5. Расчет движения денежных средств

№ п.п.	Показатели	Месяцы года												Всего за год
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
	Наличие средств на начало периода													
	Поступления средств – всего													
	Реализация услуг – всего													
	Аренда													
	Получение услуг от сторонних организаций													
	Привлечение кредита													
	Прочие поступления													
	Отток денежных средств – всего													
	Начальные затраты													
	Переменные затраты													
	Постоянные затраты													
	Выплата процентов по кредитам													
	Выплата основного долга													
	Движение денежных средств за месяц (строка 2 минус строка 3)													
	Остаток средств на конец периода (строка 4 плюс строка 1)													

Примечание: Наличие средств на начало второго месяца соответствует остатку средств на конец первого месяца. По результатам расчета таблицы указать потребность в дополнительных средствах по месяцам, указать их максимальное значение, а также срок возврата (в каком месяце)

5. Расчет движения денежных средств

№ п.п.	Показатели	Месяцы года												Всего за год
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
	Наличие средств на начало периода													
	Поступления средств – всего													
	Реализация услуг – всего													
	Аренда													
	Получение услуг от сторонних организаций													
	Привлечение кредита													
	Прочие поступления													
	Отток денежных средств – всего													
	Начальные затраты													
	Переменные затраты													
	Постоянные затраты													
	Выплата процентов по кредитам													
	Выплата основного долга													
	Движение денежных средств за месяц (строка 2 минус строка 3)													
	Остаток средств на конец периода (строка 4 плюс строка 1)													

Примечание: Наличие средств на начало второго месяца соответствует остатку средств на конец первого месяца. По результатам расчета таблицы указать потребность в дополнительных средствах по месяцам, указать их максимальное значение, а также срок возврата (в каком месяце)

6. Оценка рисков

(укажите, что может помешать реализации проекта и каким образом Вы можете противодействовать этому. Вам необходимо провести качественную характеристику рисков. Целесообразно рассчитать точку безубыточности)

№ п.п.	Вид риска	Влияние на прибыль	Предпринимаемые действия
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>

7. Перспективы проекта

(Почему Вы считаете, что Ваш проект реализуется) _____

(выгода поставщиков и покупателей) _____

(выгода кредитной организации) _____

(возможность повторения проекта в будущем) _____

Навчальне видання

Нікола Світлана Олегівна

Ніколаєв Юрій Олегович

Економіка соціальних служб

Методичний посібник

За редакцією авторів

Підп. до друку 25.05.2014. Формат 60x84/8.
Умов.-друк. арк. 10,0. Тираж 50 прим.
Зам. № 946.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12
Тел. (048) 723-28-39. E-mail: druk@onu.edu.ua